■ EDIȚIA SOCIETĂȚII PSIHOLOGICE DE LA MOSCOVA ÎNTREBĂRI DE FILOZOFIE Și PSIHOLOGII JURNAL, •fondat de prof N Ya Grotom și A A Abrikosov ANUL V Cartea ( ) Sub conducerea profesorilor N Ya Grot și L M Lopatin SEPTEMBRIE MOSCOVA "Tipolitografia T-va IN Kushnerov și K(r) foarte aprobate str Pimenovskaya, suspin d Biblioteca "Runivers" Biblioteca "Runivers " CONŢINUT Ctnp Filosofia lui Hryhoriy Savvich Skovoroda, filozof ucrainean canapea din secolul al XVIII-lea (Terminare) -θ K, Zelenogorekago Natura psihologică a instinctului conform noilor date de fiziologie experimentală (Sfârșit) -V A Vag- nera Date primare ale moralei -Vlad S Solovyyova t/o timp - N Ya Grota Departament special Conștiință și voință -A A "Tokarekago Gustav Teichmuller -A A Kozlova -Psihologia ideilor-puteri -V A Goltseva Critică și bibliografie I recenzie de cărţi Pagină S M Williams O revizuire a sistemelor de etică bazate pe teoria evoluției -AH Gilyarova A Binet (cu colaborarea lui Mm Philippe, Courtier et V Henric) Introduction à la psychologie expérimentale -B H Ivanovskogo L Milhoud Lecons sur les origines de la science grècque - A H Gilyarova Cărți și broșuri noi primite de redactori Biblioteca "Runivers" IV II REVIEW JOURNALOV Mintea -P V Mokievkago Revue philosophique -B N Ivanovski Monistul -S K Raport privind disputa doctorală a lui H N Lange Societatea psihologică Despre premiul II al lui D A Stolyten Izvestiya și note Anunturi Aplicații I Ya N Kolubovek Anuar filosofic, anul ( ) Foaia II Protocoale ale Societății Ruse de Psihologie Experimentală Foaia Biblioteca "Runivers" Filosofia lui Hryhoriy Savvych Skovoroda, filozof ucrainean al secolului al XVIII-lea (Sfârşit) Filosofia practică a lui Skovoroda Anterior, s-a spus despre idealul moral uman universal, la care fiecare ar trebui să se străduiască în mod egal în viața lor morală, cât și spre perfecțiune Filosofia practică are ca obiect în principal binele personal al fiecărui om În opinia noastră, lucrările lui Skovoroda, care au legătură cu filosofia practică, prezintă cel mai mare interes pentru cei care le studiază Și sunt citite cu mare interes: conținutul lor se învârte în jurul întrebărilor cotidiene care sunt aproape de toată lumea, deși în același timp se bazează pe principii filozofice; prezentarea lor este ușoară și plină de viață, adesea remarcată prin inteligență Dacă aici se întâlnesc texte din Vechiul și Noul Testament, ele sunt departe de a fi la fel de comune ca în scrierile de natură filozofico-teologică Acestea includ în principal următoarele lucrări ale lui Skovoroda: "Conversație prietenoasă în liniște sufletească", "Conversație numită alfabetul și începutul lumii", "Fabulele din Harkov" și un prieten Filosofia practică și speculativă sunt, potrivit lui Skovoroda, în strânsă legătură una cu cealaltă El, ca adept al filozofiei antice clasice a școlii Questions of Philosophy, KN Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII Socrate, îi condamnă pe cei care se limitează la o singură speculație și cunoaștere fără a le aplica pe acestea din urmă la practică "La ce folosește să știi", spune el, "cum se fac lucrurile, dacă nu ești obișnuit cu asta Nu este greu de învățat, dar greu de obișnuit Știința și obiceiul sunt aceleași Ea nu trăiește în cunoaștere, ci în fapte A vedea fără fapte este un chin Aceasta este diferența dintre scientia et doctrina (cunoaștere și știință) ("Fabule Harkov") Pe de altă parte, viața fără cunoaștere este goală, fără scop, adesea falsă în direcție, cufundată în urmărirea pasiunilor, în confuzie, plină de superstiții, prejudecăți etc "Cu adevărat, merită surprins", spune Skovoroda, "că o persoană trăiește de ani, dar nu a putut înțelege ce este mai bine pentru el" ("Conversație despre liniștea sufletească" '·) Adevărat, Skovoroda a admis, aparent, posibilitatea unei vieți bune, corespunzătoare destinului omului, fără

cunoștințe, dar numai în cazuri excepționale El a prezentat o astfel de oportunitate în "Marcul analfabetului" (fabula) "Acest analfabet Marko a ajuns în paradis", spune el - Ai fost vreodată în academii? - Niciodată, sfinte părinte trei regulamente? - Și iată-le: l-a asta: tot ce este bun, ceea ce este popor hotărât și sfinți; al doilea: tot ceea ce este mic pe care și cei fără de lege le primesc; al treilea: ceea ce nu vrei pentru tine, să nu-ți dorești altul I și sunt de casă și le-am gândit eu însumi, iar a -a este o lege apostolică dată pentru toate limbile a dat naștere răbdării și recunoştinţei în mine; a dat libertate tuturor dorinţelor lumeşti; m-am împăcat cu maestrul meu interior "(" Conversație despre liniște sufletească") Dar, în general, în ceea ce privește o viață bună și fericită, Skovoroda pune lucrurile în așa fel încât cunoașterea și înțelepciunea să fie în fruntea acesteia "Șeful cazului, - Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY spune el - ceva de aflat; deci se naște dorința, din dorință, o pretenție și apoi, primirea Scopul înțelepciunii este să înțelegem ceea ce constă fericirea Aici este aripa dreaptă, iar virtutea se străduiește să o găsească Din acest motiv, la greci și la romani, curajul și puterea se numesc: αρετή, virtus Aici este cel din stânga Fără aceste aripi, nu există nicio modalitate de a ieși și de a zbura către bunăstare Înțelepciunea este ca aripa unui vultur, iar virtutea este ca niște mâini bărbătești cu picioare ușoare de cerb Această căsătorie divină este înfățișată în mod viu în această fabulă (urmează fabula "despre orbi și văzători", adică văzătorii) "Închipuiți-vă că vedeți un călător stând lângă potecă casa tatălui său și a întregului său familie pașnică Dar necazul pentru călător este că, deși vede bine, nu are nici brațe, nici picioare Deodată vede: se apropie de el un alt călător orb, care simte cu toiagul mai întâi la dreapta, apoi la stânga " Cine ești?" a întrebat cel văzător "Mama mea", răspunde orbul, "a fost exilată, a născut fără ochi, iar eu mă întorc la tatăl meu " Dacă orbul s-a plâns de mamă (înțelege materia), apoi cei văzători s-au plâns de tată (înțelege mintea): "Tatăl meu m-a născut ca să nu pot umbla pe pământ, nici să mă târăsc cu mâinile Mulți voiau să mă folosească pentru asta, dar nu am fost născut să se târască S-a hotărât între frați ca orbul să ia pe umeri pe cel văzător, iar el să arate calea și să-l călăuzească pe orb "Ochiul tău curat, zice orbul, fii stăpânul veșnic al trupului meu și al întregului meu cap Opriți chinul întunericului incipient, care mă împinge în mod inuman pe calea goală a acestei străini etc "Acum uitați-vă", spune Skovoroda, "la lucrarea minunată a lui Dumnezeu Din două persoane, una este formată Chipul unui călător este format din două afinități fără nicio confuzie, dar fără separare, * Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII slujirea reciprocă" Astfel, este evident cum Skovoroda și-a imaginat relația dintre cunoaștere și înțelepciune, pe de o parte, și activitatea practică a unei persoane, pe de altă parte; cunoașterea este lumină și un ochi care indică adevărata cale a vieții unei persoane Științele, care au ca subiect un om și care trebuie studiate în scopuri practice, "se numără printre cele trei: medicina, jurisprudența și teologia" ' "Medicina", spune Skovoroda, "vindecă corpul; jurisprudența îi conduce cu frică pe toți la o poziție, iar teologia îi face fii ai lui Dumnezeu din sclavi, insuflând în inimile lor o dorință liberă pentru ceea ce legile civile trage cu forța Cu cât astfel de oameni sunt mai mulți într-o viață, cu atât este mai fericit Și nu degeaba există un proverb: fraternitatea bună este mai bună decât bogăția" ("Fabulele din Harkov") Dintre cele trei științe principale indicate, "conținând în prosperitatea vieții", Skovoroda se angajează să expună numai teologia, "făcând pe fiii lui

Dumnezeu din sclavi" Ne grăbim să avertizăm cititorul că Skovoroda în acest loc folosește termenul "teologie" nu în sensul obișnuit acceptat, ci într-unul filozofic aceiași filozofi au interpretat - "despre dragoste și prietenie", etc De ce Skovoroda a numit această știință teologie , acest lucru va deveni clar dintr-o expunere ulterioară; și aici vom spune pe scurt: acest nume este asociat cu viziunea panteistă asupra lumii a Skovorodei, pe care am explicat-o în locul ei "Nu este peste tot", spune Skovoroda, "împlinirea naturii inerente a lui Dumnezeu? Există în fiecare persoană "("Conversația: Alfabetul și Primerul Lumii*) Din acest punct de vedere, a vorbi despre natura divină a omului înseamnă a vorbi despre Dumnezeu, în măsura în care natura divină se exprimă și acționează în om Ca adept al filozofiei clasice, Skovoroda își începe filosofia practică cu o decizie în Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY întrebând despre ce este "binele suprem" sau fericirea omului Avem la îndemână două lucrări de Skovoroda, special dedicate studiului și luării în considerare a întrebării puse Ambele lucrări poartă același titlu: "O conversație amicală despre liniștea sufletească* Una dintre ele a fost tipărită la Moscova în ; celălalt este scris de mână Cu același titlu și conținut, aceste lucrări sunt foarte diferite Unul dintre ele (tipărit) se deosebește de celălalt printr-o prezentare mai dogmatică a conținutului, deși poartă titlul conversației Celălalt (scris de mână), dimpotrivă, se remarcă prin Forma sa dialogică artistică, vivacitatea prezentării, bogăția conținutului și inteligența Aparent, această "Conversație" este o imitație a dialogului lui Platon: "Phileb*, deși conținutul este dezvoltat în Skovoroda într-un mod deosebit În opinia noastră, această lucrare, atât în conținut, cât și în prezentare, este una dintre cele mai bune lucrări ale lui Skovoroda Aici ne vom opri în principal Știință: "despre binele cel mai înalt *, sau despre fericirea omului, Skovoroda numește o știință universală Ea, spune el, este catolică, adică o știință universală, care nu se poate spune despre nici o altă (știință) Toate celelalte științe nu sunt necesare tuturor, nu întotdeauna și nu pentru toate și nu peste tot* (Despre pacea sufletului*, p) Dar despre această știință, în cea mai mare parte, ei nu au o idee clară Toată lumea se consideră îndreptățită să judece fericirea unei persoane și, de obicei, judecă în felul său, imaginându-și că judecă corect "Nici o știință nu este judecată mai des și cu mai mult curaj", spune Skovoroda, "cum este vorba despre ceea ce face un om binecuvântat* "Este adevărat", continuă el, "ceea ce să spui și experiența este lăudabilă, dar adoptarea cunoștințelor cuiva este rea și fatală" (ibid) Skovoroda condamnă în mod special opiniile despre fericirea umană ale reprezentanților diverselor științe speciale, exprimate în modul cel mai doctoral și autoritar Dintre aceștia, mulți sau cred că fericirea unei persoane constă în cunoaștere Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII știința lor specială, de exemplu, "istoricul predică despre fericire, chimistul propovăduiește Evanghelia, fizicianul, logicianul, gramaticianul, topograful proclamă calea fericirii" etc (ibid , p); sau își imaginează că sunt la fel de versați în știința fericirii umane, precum și în știința ei specială: "dacă cineva s-a îndrăgostit de o știință și a devenit faimos, atunci visează că toate cunoștințele i-au fost deja date pentru el mireasa ca zestre" (ibid , p) La fel ca Platon, Skovoroda respinge mai întâi concepțiile false despre fericirea umană La întrebarea pusă: ce este adevărata fericire sau: "care este cel mai bun lucru pentru o persoană?" La început, interlocutorilor le-a fost greu și au refuzat să răspundă Dar când Grigory, care s-a oferit voluntar să conducă o

conversație, a spus: iti doresti viata mai mult decat orice? - unul dintre interlocutori i-a raspuns: "Mi-as dori sa fiu un om de rang inalt, pentru ca comandantii mei sa fie puternici, ca rusii, si buni la inima, ca vechii romani; cândva casa mea era ca în Veneția, iar grădina, ca în Florența, ca să fiu și rezonabil și învățat, și nobil, bogat, ca un evreu, puternic, ca un taur, frumos, ca Venus, calm, ca un singur palat , ("O conversație despre pacea sufletului" în manuscris) a răspuns: "Este îndoielnic că astfel de dorințe fără sens ar putea intra în urechile lui Dumnezeu; cu angajamentele tale ești ca o salcie, care dorește să fie în același timp un stejar, și un arțar, și un tei, și un mesteacăn, și un smochin, și un sicomor, și un curmal, și trandafir și rudă, soare și lună, coadă și cap Dorințele celuilalt interlocutor reprezintă doar o anumită modificare a dorințelor primului, - "Pentru mine", spune el, "mi se pare cel mai bine să mă mulțumesc în toate cu bani, cu pământ, cu sănătate, cu oameni , şi cu toate celelalte există în lume " Acest râs involuntar a stârnit de la primul vorbitor, care, la întrebarea: de ce ai râs, a răspuns: "de bucurie ce s-a întâmplat cu prostiile tovarăşului meu Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY Acesta mai vrea să fie cocoșat ca o cămilă, burta ca o balenă, cu nasul mare ca un crocodil, frumos ca un hort, apetisant ca un mistreț etc Grigory, în schimb, remarcă serios că vrea ceva absurd "Imaginați-vă", spune el, "pentru voi înșivă pe cei care nu vor vedea niciodată belșug; imaginați-vă bolnavii și bătrânii Aduceți în memorie pe toți cei născuți cu un trup stângaci; Chiar crezi: mama noastră cea mai milostivă și grijulie, natura noastră, a închis toate ușile fericirii, a devenit o mamă vitregă pentru ei? O, poate, nu mă constrânge pentru meșteșugul ei înțelept în limite înguste; nu defăimați mila ei atotputernică; este pentru fiecare suflare de bunătate, nu pentru unii aleși din același neam uman Ea, prin providența ei cea mai sârguincioasă, a pregătit totul fără de care fericirea ultimului vierme nu se poate realiza; iar dacă ceva lipsește, atunci desigur că este de prisos Alunița nu are ochi, la ce bun? Pasărea nu cunoaște structura navei, nu este necesar, dar cine are nevoie știe Lilia nu cunoaște Fabrica, e frumoasă chiar și fără ele Pe de altă parte, "de unde știi", continuă Gregory, "că primirea dorinței tale te va face fericit? Aflați câte mii de oameni a ucis; la care vicii sănătatea cu belșug nu duce Prin ea au pierit republici întregi Cum îți dorești belșug, câtă fericire? Fericirea nu te face nefericit Nu vezi acum câtă abundență, ca potopul unui potop mondial, a consumat; iar sufletele lor, cu angajamente excesive, ca pietrele de moară, mâncându-se, se învârt? Cine nu vrea onoruri, argint, parohii? Aici este sursa mormăielilor, plângerilor, întristărilor, vrăjmășiei, litigiilor, războaielor, jafurilor, tatba, toate mașinile, cârligele și trucurile; din aceasta primavara se vor naste tradarea, revoltele, conspiratiile, furtul de sceptre, caderea statelor si toate nenorocirile abisului La cererea interlocutorilor de a spune în ce constă adevărata fericire, Gregory vă sugerează să aflați mai întâi în Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOG RSK I în ce nu constă "Este posibil", spune el, "ca toți oamenii să fie pictori, arhitecți? Este posibil ca toată lumea să fie abundentă sau birocratică, puternică sau chipeșă? Este posibil să se potrivească în Franța? Este posibil să te naști în același secol? - Nicidecum Vezi că fericirea nativă nu se află nici într-un rang nobil, nici în darurile trupești, nici într-o țară roșie, nici într-o epocă glorioasă, nici în înaltele științe, nici în belșug ^ Acest lucru a provocat un protest din partea unuia dintre interlocutori; Este imposibil să fii fericit într-un rang nobil și

într-o țară veselă? Ai sărit deja pe partea cealaltă, ca un lyah beat printr-o iapă, - spune Grigory "Dacă țara ar fi ființa sau esența fericirii, cu siguranță ar fi imposibil să nu fii fericit pentru toată lumea; "eu? din fiecare articol există unul fericit și unul nefericit^ În cele din urmă, unul dintre interlocutori spune: "Pentru mine, se pare, nimic mai bun decât să primesc o inimă liniștită și liniștită; pe vremea aceea totul este plăcut şi suportabil " Altul spune: "Aş vrea să am în suflet doar o cetate fermă, ca să nu o poată zgudui şi să o răstoarne nimic" Cel de-al treilea spune: "Dă-mi bucurie vie și viață veselă; Nu aș schimba această comoară cu nimic " "Aceste trei dorințe ale tale", spune a patra, "sunt în esență una Iată vârful și floarea întregii tale vieți: pacea interioară, bucuria inimii, puterea spirituală Deci, fericirea unei persoane constă în pacea minții, bucuria inimii și puterea spirituală Cum să obții această fericire? "Dușmanii tăi", spune Skovoroda, "esența propriilor tale opinii, domnind în inima ta și chinuindu-o tot timpul Soaptatorii, calomniatorii si adversarii lui Dumnezeu, hulind domnia necontenit suverana din lume si cele mai vechi legi de a reactualiza incercarea, ei insisi in intuneric si concurenta lor vesnic chinuitoare, vazand ca domnia naturii in orice nu este conform dorintelor lor nebune , nici noțiuni nenymi întunecate, ci la sfatul cel mai înalt al tatălui nostru și ieri și azi și în vecii vecilor Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY sfânt continuă Acestea, fără să înțeleagă, hulesc rânduiala cercurilor cerului, înjosesc calitatea pământurilor, discreditează statuia dreptei înțelepte a lui Dumnezeu în animale, copaci, munți, râuri și ierburi; nu multumit de nimic După conceptul lor nefericit și ridicol, nu este nevoie în lume nici de noapte, nici de iarnă, nici de bătrânețe, nici de muncă, nici de foame, nici de sete, nici de boli; și mai presus de toate, moartea; pentru ce este ea? Oh, slaba noastră cunoaștere și înțelegere Există mai multe plângeri de la oameni cu privire la propria lor situație Unul, de exemplu, își face griji pentru faptul că nu s-a născut într-o casă nobilă, nu s-a născut cu o față frumoasă și nu a fost crescut cu blândețe Altul se întristează: deși urmează calea unei vieți nevinovate, totuși, mulți, atât nobili cât și ticăloși, îl urăsc și hulesc, numindu-l disperat, lipsit de valoare, ipocrit Al treilea mormăie că nu a primit un titlu sau un loc care să-l pună pe o masă cu zece feluri de mâncare, iar acum îi face plăcere să mănânce doar șase feluri de mâncare Al patrulea este chinuit, oricât ar pierde, e adevărat, un titlu dureros, dar, în plus, un titlu profitabil, pentru ca în lenevire să nu moară de plictiseală, neraționând că nu este nimic mai util și mai important, cum să gestionați cu înțelepciune economia spirituală nu externă, internă, ci internă, -e află singur și fă ordine în inima ta Al cincilea este chinuit că, simțind în sine capacitatea de a sluji patria, nu poate să urmeze mulțimea candidaților pentru a ajunge la post, de parcă unii funcționari ar avea șansa de a fi virtuoși și parcă serviciul diferă de o faptă bună, și o faptă bună din virtute Al șaselea este îngrijorat că părul cărunt a început să-i apară în păr, că bătrânețea nemiloasă se apropie ceas de ceas cu o armată cumplită, că moartea invincibilă o urmează cu un alt trup, că tot trupul începe să slăbească, ochii și dinții devin plictisitor, nu mai poate dansa, nu atât de mult și gustos de băut, ѣ mănâncă și așa mai departe Dar este posibil să numărăm întunericul nenumărat al duhurilor necurate și al corbilor negri sau (cu Pavel să spună) duhuri ale răutății în locuri înalte, Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII peste abisul întunecat și fără margini - peste sufletul nostru - parcă prin cel mai vast aer, clătinându-se?

Aceștia nu sunt încă uriași, dar ei înșiși sunt leneși, ca niște câini de pat, dragilor; cu toate acestea, inimile noastre necalificate în luptă și neînarmate cu sfaturi se tremură cu adevărat Ultima besishka deranjează orașul nostru nefortificat Dacă e vorba de lei? Trebuie să intrăm într-o luptă cu "duhurile necurate și cu corbii negri", adică cu propriile noastre opinii, "chinuindu-ne în fiecare minut , pentru a ne atinge liniștea interioară "Sănătatea corporală", spune Skovoroda, "nu este nimic altfel, precum echilibrul și armonia focului, apei, aerului și pământului și pacificarea gândurilor rebele este sănătatea sufletului și viața veșnică Nu te poți referi la dificultatea luptei "Este greu să îmbraci și să hrănești trupul, dar este necesar și imposibil fără el; aceasta este viața trupului, nimeni să nu se pocăiască de această lucrare; și fără aceasta, va cădea în cea mai mare durere, în foame, frig, sete și boală Dacă îți împodobești și îmbraci trupul, nu-ți uita și inima Pe această cale către liniștea sufletească, ceea ce se cere mai presus de toate este bunul simț, lipsit de noțiuni preconcepute și raționament matur despre natură "Gândiți-vă cu toată rațiunea matură", spune Skovoroda, "fără a asculta pe șoapta diavolului și veți înțelege că toată economia lui Dumnezeu din întreg universul este în bună ordine, bună și folositoare nouă tuturor - prin numele și autoritatea Lui totul se face pentru tot ce este în cer și pe pământ " Și aceasta va duce la faptul, "să ne predăm voinței lui Dumnezeu * Aici este temelia lumii noastre interioare și împreună cu aceasta și temelia fericirii noastre sau cea mai înaltă bine Am subliniat pe scurt conținutul "Conversației despre pacea sufletului" a lui Skovoroda Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY complicație cu o altă dintre lucrările sale, sub titlul: "A Conversation Called the Alphabet and Primer of the World", care, aparent, este o continuare a lucrării pe care am prezentat-o acum: "O Conversation about the Peace of the Soul" Iată același Grigore, care s-a oferit voluntar să conducă o conversație în eseul de mai sus, acționează din nou ca lider al conversației și, după o anumită introducere, începe cu poziția care s-a dovedit în concluzia studiului întrebării despre fericirea omului b Dumnezeu , cu atât mai pașnic și mai fericit Aceasta înseamnă: a trăi conform naturii * ("Conversația: Alfabetul lumii") Pentru noi, ultima indicație a lui Skovoroda a ceea ce înseamnă el prin expresia: predarea în fața voinței lui Dumnezeu este suficientă pentru a înțelege că nu a folosit-o în sensul în care predicatorii săi o folosesc - mora cearșafuri Toată lumea știe că doctrina "vieții prin natură" (secundum naturam vivere) aparținea stoicilor din antichitate;dar a fost tratată de filozofi anteriori stoicilor: cinici, cirenaici, Platon, Aristotel și alții Am observat deja mai mult decât odată ce Skovoroda este dependentă de filosofia clasică antică În "Conversația sa despre pacea sufletului", al cărei conținut este subliniat pe scurt de noi, se poate observa aceeași influență a filosofiei clasice antice: aici Skovoroda, în spiritul această filozofie, stabilește scopul vieții umane în atingerea fericirii sau a celui mai înalt bine în viața reală; aici exprimă poziții care ne amintesc de pozițiile filosofilor antici: de exemplu, poziția că "fericirea nu face nefericită (Platon, Speuzipp, Aristotel), că fericirea sau "plăcerea este disponibilă nu unei singure persoane, ci tuturor celor vii" ființe după mine rѣ forța și abilitățile lor^ (Aristotel, Nicomachus Etică, cărți X); poziția conform căreia fericirea unei persoane constă în "liniștea sufletească, bucuria inimii și puterea minții" este similară cu definiția fericirii Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII sau cel mai înalt bun dat de stoici Se poate vedea asemănarea acestei învățături cu învățătura Sf

Paul Într-adevăr, lui Skovoroda îi place în general să citeze pasaje din epistolele Sf Paul Dar nu este necunoscut faptul că Ap Pavel a folosit adesea terminologia stoicilor, adaptând-o pentru a exprima ideile creștine și modificând-o în funcție de aceste idei În acest caz, nu trebuie uitată influența lui Philon al Iudeii asupra Skovorodei, pe care am dezvăluit-o în locul ei "A trăi conform naturii și "a preda voinței lui Dumnezeu " - aceste două propoziții înseamnă același lucru, conform explicației lui Skovoroda Diferența dintre ele este că una dintre ele aparține filosofiei speculative, iar cealaltă practică Identificându-le, Skovoroda arată clar pe ce temei consideră că este posibil să rezolve întrebări legate de filozofia practică Acest sol este filozofie speculativă Vom vedea asta mai târziu; dar inițial problema este prezentată într-o formă diferită și anume: Skovoroda studiază natura cu scopul de a determina modul în care o persoană ar trebui să "trăiască prin natură" Ne-am întâlnit de mai multe ori cu diferite pasaje din scrierile lui Skovoroda, în care el face comparații bogate între proprietățile omului cu proprietățile diferitelor animale și păsări Scrierile lui Skovoroda sunt pline de asemenea comparații Acest lucru arată deja familiaritatea lui Skovoroda cu regnul animal Credem că nevoia de a studia regnul animal l-a determinat în primul rând să citească Biblia, în care a întâlnit adesea indicii ale diferitelor animale Din moment ce a văzut simboluri sau imagini la animalele biblice, a trecut de la proprietățile și semnele acestor animale la semnificația interioară conținută în aceste simboluri sau imagini În scrierile lui Skovoroda apar adesea: un șarpe, un porumbel, un căprior, un vultur etc Pe studiul naturii, el a fondat doctrina afinităților și naționalităților, care, aparent, este o generalizare Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY nimic din observarea naturii: este asemănător cu pământul și apa să te străduiești în jos, dar nu cu aerul și focul, care se ridică în sus; unui vultur îi place să zboare, dar nu unei țestoase; se aseamănă cu o privighetoare să trăiască într-o grădină, dar nu cu o ciocârlă; Este asemănător cu un câine să păzească oile, dar nu cu un lup etc Unde este baza acestei afinități? În voia lui Dumnezeu "Voința lui Dumnezeu", spune Skovoroda, "este vârful și legea legilor; nu merge mai departe Și te întrebi: de ce se aseamănă? Altfel spus: de aceea vrea Dumnezeu așa Și dacă El trebuie să-ți dea socoteală despre faptele Sale, întreabă-L și cere un răspuns: de ce a făcut El pământul și apa să se plece, aerul și focul repede se grăbesc afară? De ce focul consumă totul, cu excepția lenjeriei fine? etc Natura şi afinitatea înseamnă bunăvoinţa înnăscută a lui Dumnezeu şi legea ei secretă, care guvernează toată creaţia'' Skovoroda a fondat cea mai mare parte a Fabulelor din Harkov pe principiul indicat al "afinității și eterogenității" De exemplu, iată câteva dintre aceste fabule Fabula , sub titlul: "Vulturul și broasca testoasă", se menționează astfel: "un vultur stătea pe un stejar deasupra apei, iar în apropiere broasca țestoasă a fratelui său a propovăduit următoarele: să piară să zboare Străbunica noastră răposată, Dumnezeu să-i dea împărăția cerurilor, pe pleoape s-au pierdut, după cum se vede în povești, pentru că a început să învețe această știință blestemata de la vultur Satana însuși a inventat-o "Ascultă, prostule!" vulturul și-a întrerupt predica: "Nu prin asta a murit străbunica ta înțeleaptă pentru că a zburat, ci pentru că a luat-o nu prin fire, iar zborul este întotdeauna un nu mai rău decât târâitul " Așa este fabula sub titlul: "Câinele și iapa , unde iapa, învățată să poarte scutec, stârnea râsete în câine de fiecare dată când își arăta arta în fața oaspeților Pentru a se justifica în fața iapei,

câinele spune: "Pentru mine, chiar și o faptă bună făcută fără natură mi se pare ridicolă" Tot în fabula a -a sub titlul: "Prighetoarea, ciocârlia și sturzul" ■: pentru toată afinitatea privighetoarei și a ciocâriei, ca și păsările cântătoare, ei Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII nu puteau trăi împreună "Nu mă târâi în stepă; stepa este moartea pentru mine", zice privighetoarea "Nu mă târâi în grădină; moarte de grădină pentru mine", zice la rândul ei lacăla Deosebit de caracteristică din acest punct de vedere este fabula a -a, sub titlul: "Albina și vispanul " "Spune-mi, albină! de ce ești atât de proastă? și rău, aducând moartea în loc să răsplătești; totuși, nu încetezi să prosti în jur în a strânge miere Ai multe capete, dar ești fără creier Este clar că te-ai îndrăgostit de miere fără motiv și ursul și și viispele o primesc și vicleni Și am putea să o luăm cu hoț, ca uneori fac frații noștri, dacă doar ne-ar plăcea să mâncăm Dar pentru noi este incomparabil mai distractiv să culegem miere decât să mâncăm, la care ne-am născut și nu ne vom opri, decât dacă Și fără asta, a trăi din belșug de miere este pt noi o moarte crudă Prin analogie cu natura, Skovoroda vede în societățile umane o mulțime de resurse pentru activități umane, ocupații, muncă și artă În consecință, natura i-a înzestrat pe oameni cu abilități și înclinații diferite, dar în așa fel încât pentru diferite activități în societate există diferite clase de oameni cu abilități și înclinații naturale diferite, așa cum se observă în regnul animal, existent în diferite sfere și sub diferite condiții ale naturii Dar diferența dintre animale și oameni constă în faptul că animalele se supun în mod incontestabil și neapărat naturii și urmează înclinațiile naturale; oamenii au rațiune și liber arbitru; prin urmare, de propria alegere depinde Sfera de activitate, ocupație și muncă Acest avantaj al omului față de animale servește adesea drept o nenorocire pentru om și pentru societățile umane: oamenii aleg adesea pentru activitatea lor o sferă care nu are legătură cu ei, adică nu cel indicat Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G O SKOVORODY este natura lor "Este uimitor", spune Skovoroda, "că fiecare creatură va urma conducerea Creatorului Unul, prin neascultare, un om devine o maimuță proastă, uitându-se la o modă stupidă, nu la gestul unei naturi înțelepte Pentru a dovedi această idee, Skovoroda a scris un eseu: "O conversație numită Alfabetul și Cartea ABC a lumii Aici el spune chiar de la început:" Pridvorul sau pragul din mijloc, care duce la distrugere și pretenția inițială, ca și cum Principiul, care ne învață să fim adversarii lui Dumnezeu, este acesta: A) să intrăm într-o devenire eterogenă; B) a avea o poziție contrară naturii; C) să înveți pentru ce nu te naști și D) să fii prieten cu cei cărora nu te naști Aceasta include, de asemenea, majoritatea "Fabulelor din Harkov În "Conversația numită alfabetul și inițiativa lumii", Skovoroda vorbește mult despre modul în care, pe de o parte, munca, dacă nevoia ei provine dintr-o înclinație firească, este neobosit, plăcută pentru muncitor și utilă pentru cei în jurul lui și a întregii societăți, și cum, cu Pe de altă parte, munca care nu este legată de natură sau nu corespunde înclinațiilor naturale ale unei persoane este dificilă pentru el și inutilă pentru societate Mai multe se pot spune: oamenii suferă adesea de o astfel de persoană care ocupă o poziție în societate care nu corespunde înclinațiilor sale naturale, sau ocupă o poziție care nu este asemănătoare firii sale "Cel mai bun suflet", spune Grigore în Conversație, "numit Alfabetul și Primarul Lumii", "trăiește mai neliniștit și mai nefericit decât cea mai importantă funcție pe care o deține dacă nu s-a născut în ea Și cum să nu fie nefericită dacă a pierdut această comoară, cea mai de preț din lume: bucuria inimii este

burta unui bărbat și bucuria soțului ei (este aceea) viață lungă Cum să nu piardă, dacă în loc de servicii jignește prietenii și rudele, apropiate și îndepărtate, omogene și străine Cum să nu rănești dacă aduce rău societății? Cum să nu răniți dacă nu există zel direct și muncă neobosită? De unde va veni munca dacă nu există dorință și sârguință? Unde va duce el la vânătoare fără natură? Natura este cauza originală a tuturor și arcul autopropulsat Ea este mama vânătorii Vânătoarea este foc, înclinație și mișcare Vânătoarea este mai puternică decât robia, conform proverbului Ea se străduiește pentru muncă și se bucură de ea, ca fiul ei Munca este o mișcare vie și vigilentă a întregii mașini, până când dă naștere unei fapte perfecte, țesând o cunună de bucurie Creatorului ei Spune pe scurt: natura se întărește la muncă și se întărește în muncă, făcând munca dulce * Interlocutorii lui Grigore continuă să-și dezvolte gândurile în aceeași direcție Unul dintre ei spune: "Nu pot decât să mă minunez de mulțimea cumplită a celor care păcătuiesc împotriva acestei legi divine scrise în secret Nu vei găsi nicăieri un singur suflet ticălos (adică într-o stare joasă) care să nu fie bucuros nici astăzi să urce la cel mai înalt rang, fără să discute câtuși de puțin despre afinitatea lui, etc Altul spune: "Eu, pe dimpotrivă, Mai mult, mă minunez cu plăcere cât de dulce este munca muncitorului, dacă este firească Cu ce bucurie ogarul alungă iepurele Ce încântare, de îndată ce se dă semnalul de prins! Cât de mult se bucură albina de munca de culegere a mierii! O omoară pentru miere, dar ea nu încetează să lucreze, atâta timp cât este în viață Dulce pentru ea, ca mierea, și mai dulce decât o sută de muncă; ea s-a născut pentru el " "Un tip tânăr", adaugă Grigory la cele spuse, "a fost elevul meu Ditina s-a născut cu adevărat pentru filantropie și prietenie; s-a născut să audă și să facă totul cinstit Dar nu s-a născut pentru a fi studentă Cu surprindere i-am regretat nedumerirea Dar de îndată ce a renunţat la mecanică, i-a surprins brusc pe toată lumea cu conceptul său fără nici un conducător "Sufletul uman este complet mort, nedesprins de opera lui naturală", remarcă Grigory ocupă posturile care nu au legătură cu acestea se ocupă pentru activități care nu au legătură cu acestea compania este condusă de cel care trebuia să stea în orchestră * Skovoroda aderă ferm la punctul de vedere că, în acest caz, nici măcar știința nu poate ajuta durerea "O faptă nenativă este întotdeauna ceva lipsit de ceva", spune Skovoroda; dar acest secret este capul și se numește în greacă: το ποέπον, adică splendoare sau frumusețe, și nu depinde de știință, ci știința de aceasta" ("Fabulele din Harkov" Fabulă a VIII-a "Forța") A învăța ar trebui să fie acela pentru care există o înclinație naturală Ars perficit naturami Natura, spune Skovoroda, este o sursă eternă de vânătoare Această voință (după proverb) este mai rea decât robia Încurajează experiența frecventă; experiența este părintele artei, viziunii și obiceiului De aici s-au născut toate științele și cărțile și trucurile (ibid) În "Convorbirea numită Alphabet and Primer of the World* unul dintre interlocutori îi arată lui Grigory că ursul este învățat să danseze și el dansează, deși acest lucru nu are legătură cu el Este adevărat că ursul dansează; dar câtă muncă și chin îl costă asta și ce iese din asta? "Pare ridicol", spune Grigoriy, dar atunci e amuzant, ceea ce este nepoliticos și indecent Fiecare obscenitate inofensivă este de râs Dar s-ar putea să urmeze ceea ce este mai rău; se poate întâmpla ca lupul să devină păstor, ursul călugăr, iar sfetnicul sfetnic "Aceasta nu mai este o glumă, ci un dezastru, * spune Grigory Ce îi împinge pe oameni la ocupații și poziții care nu au

legătură cu natura lor? Diverse motive si motive: moda, necunoasterea propriei naturi si urmarirea sfatului altora; în principal, voluptatea și dragostea de glorie "Dragostea de glorie și voluptate", spune Skovoroda în "Fabulele lui Harkov", i-a târât pe mulți să devină complet contrare naturii lor Pentru aceasta, natura însăși răzbune încălcarea legilor sale, ea însăși pedepsește pe cei care le-au încălcat "Pentru ei înșiși sunt ucigași care se luptă cu natura", spune Skovoroda Ei sunt pentru totdeauna lipsiți de acea liniște sufletească, adică Întrebări Filosofie, carte - Biblioteca "Runivers"' θ A ZELENOGORSKII dezvăluie scopul vieții umane și binele său cel mai înalt; În loc de pace spirituală, sufletele lor sunt pline de plictiseală, melancolie, tristețe, nemulțumire și așa mai departe "Atunci ea (sufletul) nu este mulțumit de nimic", spune "Conversația, numită Alfabetul și Îndrumarea Lumii* Este dezgustător atât de stat, cât și de satul în care se află Vecinii par ticăloși; distracțiile fără gust, conversațiile pline de ură, pereții de serviciu sunt neplăcute, toate cele casnice nu sunt drăguțe; noaptea este plictisitoare, iar ziua este enervantă Vara, iarna, iar iarna, vara hule La fel ca secolele avraamice sau saturniene trecute As vrea sa ma intorc de la batranete la tinerețe, de la tinerețe la adolescență, de la adolescență la curaj Dă vina pe poporul tău și pe obiceiurile țării tale El denigrează natura, mormăie de Dumnezeu și este supărat pe sine însuși (adică, sufletul) Acela e dulce, aia e imposibil, a tânjit, aia e trecut, de invidiat, aia e distant Este bine numai acolo unde este ea, iar când nu este acolo Nu poate trăi și nu vrea să moară* Nu trebuie să judeci după viața lor așa cum pare: ei beau, mănâncă, cântă "În această lenevie, plictiseala insuportabilă și mai mare este tolerată decât cei care lucrează fără slăbiciune * ("Fabulele din Harkov *) Pe baza celor de mai sus, Skovoroda cere ca părinții să încerce să recunoască înclinațiile naturale ale copiilor lor și, în conformitate cu acestea, să le ofere creștere și educație La remarca unuia dintre interlocutori că este greu să-ți cunoști natura, și cu atât mai greu este să o cunoști pe a altcuiva, Grigore spune: "fiecare secret are umbra lui acuzatoare Este greu de făcut distincția între o inimă prietenoasă și mângâietoare, dar umbra exterioară, ca un pahar explicativ, și cele mai cordiale colțuri își pun în minte paznicii ascuțiți Uite, când un băiat, făcând jug de bou pentru o jucărie, îl impune cățelușilor sau pisicilor, nu este oare în el această umbră de suflet de fermier? Dacă își încingi sabia, nu ai poftă de armată? Când un băiețel de trei ani aude în mod arbitrar cântece divine, iubește pentru Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY, uitați-vă la cărțile sacre, aruncați frunze, uitați-vă acum la imaginile misterioase ale tabloului, acum la litere, nu dezvăluie acest lucru scânteia secretă a naturii care l-a născut și îl cheamă într-un exercițiu teologic? Skovoroda a fost profund convins de adevărul concepției sale asupra caracterului înnăscut al oamenilor cu anumite înclinații și abilități corespunzătoare diferitelor ocupații din societate El a propovăduit cu insistență acest punct de vedere și a încercat să inspire pe toți cu care doar a intrat în contact și a făcut cunoștință, deoarece din asimilarea acestei concepții de către oameni se aștepta la cele mai favorabile consecințe atât pentru cei care îl vor urma, cât și pentru societate În "Conversația numită alfabetul și cartea ABC a lumii", Grigore spune: "Am insuflat acest lucru neîncetat tinerilor, pentru ca ei să-și testeze natura" Kovalensky în "Viața lui Skovoroda" nu a omis să noteze cu un accent deosebit aspectul indicat al lui Skovoroda și a revenit la el de mai multe ori ь condițiile sunt bune și că Dumnezeu,

împărțind membrii societății, nu a jignit pe nimeni, ci blestemul impune întocmai fiilor împotrivirii, care, neluându-se în seamă și neurmând chemarea naturii, intră într-o stare de patimi, de aparențe înșelătoare, de mofturi sunt înclinații înnăscute în ei înșiși, atunci Dătătorul Suprem de daruri i-a trădat într-o minte neexperimentată, astfel încât să creeze incomparabili și să fie blestemati, adică nefericiți În alt loc, Kovalensky remarcă: "el (Skovoroda) credea că fericirea unei persoane constă în recunoașterea propriei abilități în sine, folosind-o în viață Atâția teologi ar fi, poate, cei mai buni avocați pentru afaceri, mulți cărturari-colporanți, mulți judecători-plugari, lideri militari-păstori, călugări-prinderi "și așa mai departe În cele din urmă, transmite conversația * Biblioteca "Runivers" grădină zoologică θ A ELEN G RSKY Tigăi cu guvernatorul Harkov - Shcherbinin pe același subiect Acesta din urmă, dorind să-l încline pe Skovoroda către activitatea publică off-line, a spus: "prietene, poate ai capacitatea pentru alte state din pensiune utilă, da obișnuință, părere, avertizare " fără sfială de a doborî turcii, apoi chiar din această zi aș fi legat o sabie de husar și, punându-mă pe șaco, aș fi plecat să slujesc în armată Munca cu o înclinație înnăscută este plăcută Câinele protejează turma zi și noapte prin iubire înnăscută și chinuiește lupul prin înclinație înnăscută, în ciuda faptului că el însuși riscă să fie sfâșiat de prădători Nici un cal, nici un porc nu vor face asta, pentru că nu au natură pentru asta Înclinații, vânătoare, plăcere, natură, puterea lui Dumnezeu, Dumnezeu este același", etc (Kovalensky Viața lui Skovoroda, pp , și) Să facem încă o dată o referință istorică în filosofia clasică antică cu privire la cele de mai sus, Socrate a identificat virtutea cu cunoașterea și a insistat în învățătura sa ca un cetățean care a aplicat pentru ocuparea uneia sau alteia posturi în stat să aibă o educație corespunzătoare acesteia și știind de ce s-a răzvrătit împotriva să fie ales în funcție prin tragere la sorți Același Socrate a fost un apărător al muncii, oricât de grea le-ar părea compatrioților săi, dacă această muncă este utilă și necesară pentru întreținerea vieții Platon în "Statul"* al său, cerând o împărțire a muncii și a îndatoririlor în societate, cere în același timp ca această muncă și îndatoriri să fie distribuite între cetățeni în funcție de abilitățile lor, mai ales cere ca atunci când se aleagă războinici și domnitori pentru moșie, firesc trebuie luate în considerare abilitățile și înclinațiile; învăţământul şi ştiinţele să dea direcţia potrivită dezvoltării acestor abilităţi şi înclinaţii, conform scopurilor statului Aristotel, ca filozof-naturalist, a analizat activitatea lui Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY facultăți naturale și a constatat că în activitatea facultăților, fiecare act, cel mai bine realizat, este urmat de plăcere ca o consecință necesară Și acest lucru se aplică în egală măsură omului și animalelor Bunăstarea ființelor vii este direct legată de aceasta Din acest punct de vedere, cu cât o ființă vie are mai multe abilități și cu cât actele acestor abilități sunt îndeplinite mai perfect, cu atât beneficiul mai mare se bucură de această ființă Persoana care are cel mai mare număr de abilități și le folosește cel mai bine este destinată de natură celui mai mare bine, dar toate ființele vii, fără a exclude un vierme sau melc nesemnificativ, își folosesc binele în funcție de măsura abilităților date ei prin fire (Nikomachus Etica, cartea X) Și printre bărbați există o diversitate în abilități; de aceea fiecare se bucură de binele său după puterile și abilitățile sale, dacă le folosește cât mai bine Stoicii în sistemul lor moral-filosofic acordă un loc proeminent înclinațiilor și

înclinațiilor naturale (όρρ ή) Asupra înclinațiilor și înclinațiilor naturale, fie la animale, fie la om, ele privesc dintr-un punct de vedere universal De exemplu, o persoană trebuie să se privească nu numai ca individ, ci și ca aparținând întregului univers El trebuie să știe ce loc ocupă în acest univers și ce Funcție trebuie să îndeplinească în el conform scopului naturii, din care face parte și care își urmărește cele mai înalte scopuri Ghidul omului în această cunoaștere ar trebui să fie în principal studiul propriilor înclinații și înclinații naturale Prin ele, natura îi indică omului ceea ce este sortit să realizeze în viața lumii Știind acest lucru, el trebuie să-și supună voința individuală cerințelor și instrucțiunilor naturii și "să trăiască conform naturii ; acesta este binele lui (vezi și Cicero: De officiis) Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII Este evident că Skovoroda, în învățătura sa despre abilitățile și înclinațiile naturale, a combinat învățătura despre aceeași materie a lui Platon, Aristotel și stoici După exemplul lui Platon, care a schițat trei moșii în stat: fermieri (cu artizani), războinici și domnitori, Skovoroda vorbește și despre doar trei înclinații naturale: înclinația către agricultură, către serviciul militar și către teologie Despre fermier, el spune că ocupația lui este "să ară pământul, să pregătească hrană pentru oameni și vite, să conducă turmele sau albinele * Despre un războinic, spune: "Cine se naște războinic, îndrăznește, înarmează-te În curând vei învăța cu natura Protejați agricultura și comercianții de tâlharii interni și dușmanii externi Iată fericirea și distracția ta Ai grijă de titlu ca un ochi Ce este mai dulce pentru un războinic natural decât munca militară Pentru a tempera resentimentele, pentru a apăra suferința și inocența neînarmată, pentru a susține societatea / fundația: adevărul Acesta este micul dejun dulce, prânzul și cina lui Nu-ți fie frică! cu Dumnezeu îți va fi ușor să suporti foamea, setea, frigul, căldura, insomnia, rănile sângerânde și însăși frica de moarte și mult mai ușor decât fără El opusul acesteia; sa intelegi cat de puternica este natura! Despre afinitatea sau înclinația firească pentru teologie, el spune: "Ești născut student; uite-ri-zh, este așa? s-ar putea să fii un vierme, dar unul fals Dronele se nasc din acestea Fii atent la tine, testează-l periculos, privește bine în jur - și dacă este exact așa, nici deșertăciune, nici profit, ci Domnul Însuși cheamă la iubire înnăscută pentru această lucrare, calcă pe urmele Lui și urcă-te la rang Lasă toate afacerile Rula de zvonuri, îmbrățișează singurătatea, iubește sărăcia, sărută castitatea, fii prieten cu răbdare Să ai limbi sfinte măcar una cu fermitate Foamea, răceala, ura, persecuția, înjurăturile și toată munca nu este doar tolerabilă, ci și dulce, dacă te-ai născut pentru asta Înrădăcinați cu vechii Filosofi păgâni Vorbește cu părinții universali În cele din urmă, vei merge la pământ Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY Israel spre orașul cel mai sacru al Bibliei Învață mult timp dacă vrei să-i înveți pe alții În toate știința și artele, fructul este o practică corectă Iar tu, propovăduind cuvântul adevărului lui Dumnezeu, afirmi prin minuni această viață imaculată Ferește-te de dragostea de bani Ce fel de teolog ești pentru mine, dacă ești iubitor de bani Lasă-i pe alții să se adune și partea ta să fie Domnul Având mâncare și îmbrăcăminte, iată toată mulțumirea ta trupească" etc Astfel, Skovoroda se abate de la Platon doar prin faptul că numește teologi în loc de conducători Acea poziție a lui Skovoroda, conform căreia munca este plăcută și însoțită de plăcere, dacă rezultă din cerințele înclinațiilor naturale, este în concordanță cu învățătura lui Aristotel despre plăcerea care însoțește actele de abilități care sunt cel mai bine realizate Toată

lumea știe că cele mai perfecte sunt acele acte care sunt îndeplinite după înclinații și înclinații naturale Conform învățăturilor stoicilor, natura, de dragul unor scopuri globale mai înalte, plasează înclinații și înclinații în creaturi (ele identifică natura și Dumnezeu) În Skovoroda, Dumnezeu Însuși sau Spiritul divin apare ca un distribuitor de daruri și abilități la creaturi în general și la oameni în special "Dumnezeu", spune Skovoroda, "este ca o fântână bogată, care umple diverse vase în funcție de capacitatea lor Un vas mai mic are mai puțin, dar prin aceea că este egal cu unul mai mare, care este egal cu unul complet ^ ("Conversație, numită Alphabet and Primer of the World) De aceea Skovoroda s-a exprimat în așa fel încât "a trăi conform naturii" înseamnă a se preda voinței lui Dumnezeu" sau a-și subordona voința voinței lui Dumnezeu El notează alături de aceasta faptul că în vremurile străvechi a existat o adânc înrădăcinată și ferm menținută în conștiința populară a convingerii că înclinațiile naturale sunt daruri ale zeilor "Păgânii", spune el, "aveau un proverb: invita Minerva - fără binecuvântarea Minervei (zicem: fără Dumnezeu) Și mai întâi au vorbit despre științe, Biblioteca "Runivers" e A Zelenogorsk apoi - despre orice, chiar și lucruri mărunte Dacă cineva fără natură băgă capul în știința medicală sau în muzică, spunea: invito Apolline, iratis Musis - fără binecuvântarea lui Apollo, fără mila Muzelor Dacă cineva s-a adresat negustorilor - fără permisiunea lui Merkuriev, dacă a trăit în plantații frumoase, pe câmpuri, pe dealuri și munți, cu râuri curate și izvoare transparente, retras în păduri și în cântecele zgomotoase ale păsărilor elicopterelor, fugind de oameni conviețuirea și unirea căsătoriei, dar fără Dumnezeu, au spus: fără binecuvântarea Dianei "(" Conversația, numită Alfabetul și Îndrumarea Lumii ") Încă o dată subliniem că opiniile și convingerile lui Skovoroda nu erau de acord cu opiniile și convingerile predominante ale filozofilor secolului al XVIII-lea Acesta din urmă susținea în mod predominant opinia că oamenii sunt egali prin natura lor, că se nasc cu aceleași abilități; dacă ulterior devin diferite în abilități și talente, atunci acest lucru se întâmplă doar ca urmare a creșterii și educației Skovoroda nu recunoaște poziția filozofilor secolului al XVIII-lea conform căreia oamenii se nasc cu aceleași abilități și sunt egali în natură "Și ce este mai stupid", spune el, "cum ar fi egalitatea, pe care proștii încearcă să o introducă în lume Mult mai stupid este tot ceea ce este contrar naturii binecuvântate * ("Conversația, numită Alfabetul și Primerul Lumii") Există egalitate între bărbați, dar nu în sensul în care acești visători o înțeleg; constă în faptul că nimeni nu este lipsit prin natură de daruri și abilități; dar aceste talente și abilități sunt diferite, în funcție de nevoile și nevoile societății Skovoroda este un optimist Potrivit lui, "toată economia din întreg universul este în ordine, bună și utilă tuturor" ("Conversație despre liniștea sufletească") Și societatea, atât ca întreg, cât și în părți, este aranjată ca o mașină, prin urmare, este aranjată în mod rezonabil și oportun Oamenii înșiși sunt de vină pentru ceea ce se întâmplă în societate Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY tulburari si tulburari "Societatea", spune Skovoroda, "este la fel ca o mașinărie Există confuzie în ea, se întâmplă atunci când părțile sale se retrag de ceea ce au fost făcute de viclenia lor "("Conversația, numită Alfabetul și Primerul Lumii") S-a spus destul mai sus despre cum și din ce motive se întâmplă lucrurile în în societate apostazia părților și răul care rezultă din aceasta Astfel, problema răului moral și originea lui se rezolvă de la sine Rămâne să spunem câteva cuvinte despre prietenie și dragoste Originea ambelor este explicată de Skovoroda din

același principiu de afinitate "Îi iubim", spune el, "pe cei pe care ne-am născut să îi iubim, pentru că mâncăm ceea ce este prin natură" ("Fabulele din Harkov") Prietenia și dragostea sunt, de asemenea, acțiunea lui Dumnezeu în om, în măsura în care Dumnezeu este cauza tuturor înclinațiilor și afinităților naturale la făpturi și la om "Înțelept și străvechi", spune Skovoroda, "există acest proverb: Ζμοιον πράς ομοιον άγει θεός: similem ad similemi ducit Deus (Dumnezeu conduce să placă)" (ibid) și ascunde câinele cu lupul la trăsură , deci este imposibil ca pânza veche cusută la cea proaspătă, iar scândură putrezită la cea nouă, să nu se desprindă În egală măsură, există dezacord între doi oameni de naturi diferite și cea mai mare eterogenitate între un rău și un Inimă bună Prin urmare, "prietenia nu poate fi implorată, nici de cumpărat, nici de smuls cu forța" (ibid) "Și numele de familie, și averea, și rangul și rudenia, și talentele trupești și științele nu sunt puternice suficient pentru a stabili prietenia; dar inima este în acord în gânduri și aceeași onestitate a unui suflet filantropic în două sau trei corpuri vii Aceasta este dragostea și unitatea adevărată " De asemenea, într-o scrisoare către un prieten, care este prefața fabulelor de la Harkov, Skovoroda spune: "capul tău corporal diferă mult de animalul meu de pluș, dar lasă două vase diferite să fie umplute cu lichior cu unul; să fie Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII un suflet si o inima Aceasta este prietenia adevărată " Nu degeaba dorința de prietenie și iubire se află adânc în natura umană "Prietenia", spune Skovoroda, "este temelia, uniunea și coroana societății" "Un prieten este un slujitor și un binevoitor " "Acolo unde este prietenie, este pace și armonie; acolo este iubire; iar iubirea este chipul lui Dumnezeu însuși; Dumnezeu este iubit" "Nu", spune Skovoroda, "nimic nu este mai drag, mai dulce și mai util decât prietenia Marele Rus' spune lămurit: la câmp se va naște grâu într-un an, iar un om bun va veni mereu la îndemână Există, de asemenea, un proverb în Rusia Mică: să nu ai o sută de ruble ca un singur prieten" ("Fabulele din Harkov") Concluzie În acest eseu, nu am epuizat tot ceea ce este cuprins în lucrările lui Skovoroda Urmărind prezentarea unor concepții filozofice ale lui Skovoroda, aproape că nu ne-am atins de părerile sale religioase și teologice, care sunt în legătură cu gândirea sa filozofică și viziunea asupra lumii; abia ne-am atins de doctrina lui Skovoroda despre trinitatea Divinității; comparând concepțiile filosofice ale lui Skovoroda cu părerile lui Platon, Aristotel, stoici și Filon, ne-am abținut în același timp să le comparăm cu epistolele Apostolului Pavel și cu învățăturile unora dintre Părinții Bisericii: Clement Alexandria, Maximus Mărturisitorul și alții, găsindu-ne insuficient de cunoscători și competenți în cazuri date Astfel, această latură din scrierile lui Skovoroda își așteaptă încă cercetătorul de specialitate Nu am avut o mână de mâinile tigăilor obligatorii, care, după conținut, sunt foarte importante, cum se poate judeca după indicațiile lui Hizhdeu și extrasele, care a fost făcută de noi, pe care le-am indicat în " Telescop" despre dragostea față de propria persoană, pe nume Olga Pravoslavnaya", "Amintește-ți de ultimul, îmi amintesc și îți mărturisesc, du-te Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY Dumnezeu" (Ultimul eseu, după Khyzhdeu, este un fel de notă autobiografică a lui Skovoroda, scrisă de acesta pentru arhiepiscopul George Konissky sub forma unei scrisori către el la mai de la Burluk); "SoFrosina, adică interpretarea întrebării: ce trebuie să mâncăm? iar ca răspuns: Socrate Este ciudat că niciuna dintre aceste lucrări nu este indicată de un student și prieten al lui Skovoroda-Kovalensky; alţii le indică numai pe baza instrucţiunilor lui

Khijdeu Judecând după fragmentele făcute din ele de Khizdeu, tocmai în aceste lucrări tratează poporul rus, educația populară și filosofia rusă Câteva fragmente făcute de Khyzhdeu din aceste lucrări sunt date de noi în secțiunea în care au fost discutate activitățile socratice ale lui Skovoroda Nu mai puțin interesante sunt și alte fragmente realizate de Khijdeu; de exemplu, în eseul: "Pilda, numită Erodius", se spune următoarele despre educație: și lumina a fost ascunsă de invizibilitate pune un burete, sau freacă-l, nu-ți cruța mâna și lovi cu cremenul și vei fă foc în casa ta și nu te vei plimba cu tremur prin colibe vecine, te pleci și întreabă: arde-mi foc "În alt loc se spune: "învățătorul trebuie să fie omniprezent printre oameni, pentru izvorul de educația trebuie să fie de la oameni, pentru oameni, pentru oameni, oameni: datoria profesorului este să cunoască nevoia, măsura, exemplul și proprietatea adevărului (esenței) educației și să se îmbine cu oamenii, t (Khizhdeu, pp și Deosebit de interesant, aparent, este conținutul lucrării lui Skovoroda sub titlul: "Simfonie despre oameni, voce p " Khijdeu reprezintă ideea principală ("în felul său) aceasta scrieri în felul următor: "Întrit este cunoașterea de sine și cine nu a cunoscut Biblioteca "Runivers" θ, A ZELENOGORSKII de trei ori, el nu se cunoaște pe sine, căci cel care se cunoaște pe sine dintr-o parte și nu se cunoaște din alte părți, este același lucru cu a nu ști nimic despre sine și despre sine, într-un cuvânt, pe sine și pe ai lui Prima cunoaștere este cunoașterea de sine ca fiind auto-personal, auto-singular, autoexistent, adică ca persoană singuratică, diferită de toți oamenii, doar ca el însuși Amintiți-vă de proverb: fiecare Yeremey gândește în sine Fiecare trebuie să se cunoască pe sine, și anume: natura sa, ce caută, unde duce și cum conduce și să o urmeze fără nicio violență, dar cu o subjugare profundă esti cal? poartă un călăreț Vrei ? purta un jug Este un ogar? prinde un iepure Este danez? zdrobește ursul O altă cunoaștere este cunoașterea de sine, ca fiind un cenobitic, civil, național, de stat, i e ca persoană în comparație cu ceilalți prin istoria credinței, legii, obiceiurilor și limbii și asemănătoare cu alte persoane care trăiesc împreună pe același pământ, al căror nume este: patrie, patrie, vorbire comună, respublica Adu-ți aminte de cântecul: O, viile se vindecă acolo, unde sunt bolnave; unde ochii privesc unde s-a spălat inima Fiecare trebuie să-și recunoască poporul și pe sine însuși printre oameni Esti rus? Fie: credeți în Ortodoxie, slujiți cu dreptate regina, iubiți pe frați pe drept Minti? Lyakh fie Tu ești german? Nu marcați Este francez? Limba franceza Este tătar? tătar Totul este bun în locul și în măsura lui, și totul este roșu, ceea ce este pur, natural, adică nefalsificat, neamestecat, după felul ei Nu fi nici cald, nici rece, ca nu cumva să te vomite Rus', nu rus, mi se pare o curiozitate, de parca un om s-a nascut cu coada de peste sau cu cap de caine A treia cunoastere este insine ca fiinta, creat dupa chipul si asemanarea lui Dumnezeu, comuna tuturor ființă umană Printre noi trăiește ceea ce este mai presus de toate Conform primelor cunoștințe, îți vei cunoaște propria proprietate, de ce ești Ieremia și ce fel de Ieremia? În al doilea rând, îți vei recunoaște propria devenire: de ce ești tu Rus și cum este a lui Rus? Până la a treia, îți vei recunoaște comunitatea: de ce Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY " Ești om? si ce este umanitatea? În tot te recunoști și excelent și într-un mod similar, și inconfundabil și inconfundabil Oh, Doamne! cât de nepotrivită este muzica fără Duhul tău Sfânt! Și cât de ridicolă este înțelepciunea care nu este de acord și nu se cunoaște pe sine " Khyzhdeu spune în continuare: Skovoroda este enervat pe acei profesori ai poporului care propovăduiau o cunoaștere

unilaterală a sinelui și în acest sens chiar îi reproșează lui Socrate Printre greci, el găsește trei apostoli ai conștiinței de sine: un mare străin care a scris cuvintele înțelepte pe templul din Delfi: recunoașteți-vă pe voi, Solon și Socrate; dar inscripția delfică se referea la cunoașterea de sine ca individ (individuum); Solon a predat autocunoașterea ca cetățean (în statut); Socrate a predat autocunoașterea ca persoană în general (in genere) Ce este o persoană singuratică, izolată de ceilalți oameni, cufundată în gândul la sine? Un orfan rotund, un copil fără rădăcini, un părinte fără copii Ce este un cetățean într-un popor care se înstrăinează de alte popoare și se scufundă doar în banii lui? faptul că poporul său, adică nașterea și nașterea, este doar în spațiu, și nu în timp, îmbrățișând un loc, dar nu secole; definit: supus geografiei, dar nu istoriei Dar cel care se celebrează în cunoaștere cu întreaga umanitate (cosmopolit)? Câinele din fabula lui Esop, care a coborât în mod deliberat o bucată de carne și s-a scufundat în râu pentru a prinde umbra unui onago Mântuitorul a fost primul care a învățat întregul, adică triplă, cunoașterea de sine ca cunoaștere a unuia G Sreznevsky se îndoiește de corectitudinea tuturor mărturiilor lui Khizdeu în general Khalyavsky (Danilevsky) declară că nu avea date care să rezolve problema în favoarea sau nu în favoarea lui Khyzhdeu (Osnova , septembrie, pagini) Nici noi nu le avem Dar pasajele de mai sus din operele lui Skovoroda pe care nu le avem la îndemână nu contrazic deloc ceea ce am afirmat pe baza lucrărilor originale ale lui Skovoroda Amintește-ți asta Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII s-a spus despre talentele și înclinațiile naturale ale fiecărei persoane și chiar ale fiecărei creaturi, așa cum interpretează Skovoroda despre aceasta Dacă fiecare individ diferă de alții prin aceste înclinații și talente și are propria sa particularitate, atunci, în același mod, fiecare popor are propria sa particularitate și se deosebește de alții prin darurile și înclinațiile sale, prin caracterul său Poporul rus nu face, desigur, o excepție Prin urmare, Skovoroda s-ar putea exprima în mod consecvent că "Rus, nu rus, mi se pare o curiozitate, ca și cum un bărbat s-ar fi născut cu o coadă de pește sau cu cap de câine" Este remarcabil că filosoful nostru acționează ca un predicator al ideii de naționalitate într-un moment în care ideea de cosmopolitism predomina în Occident și ideea de naționalitate abia se ivi Dar ei pot spune: cum nu a încercat el însuși să creeze o filozofie originală, națională, ci a profitat de filosofia clasică antică? În opinia noastră, Skovoroda și-a făcut treaba tocmai în spiritul naționalității După cum s-a spus, el și-a asumat rolul lui Socrate pentru poporul său și a luptat în principal împotriva superstiției și ignoranței, care erau necesare la acea vreme El a pregătit domeniul pentru filosofia viitoare El spune într-un loc: "Și cine va fi, după Socrate al nostru, Platonul nostru? Ce va fi va fi, dar cine va fi? Dumnezeu stie Afacerea mea este acum, și este grata superveniet, quumnon supera-bitur hora - va veni de la sine când va veni timpul" ("Sophrosina", Khijdeu, p) Prezentarea și promovarea ideilor filozofiei clasice antice este a doua modalitate de pregătire a filosofiei viitoare, care a fost folosită de Skovoroda În aceasta vedem un sens profund și o înțelegere largă a problemei din partea lui Skovoroda Skovoroda nu a fost, după cum am văzut, un naționalist îngust la minte "Un popor, spune el, înstrăinându-se de alte popoare, este o ființă care există și dă naștere numai în Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY, spațiu, nu timp, îmbrățișând locuri, dar nu secole, cu siguranță: supus geografiei, dar nu istoriei "Astfel, Skovoroda a înțeles că filosofia națională trebuie să aibă rădăcini

într-o sursă comună "Adevărul", spune el, "este fără început și etern " "Sola veritas est viva, antiquissima Adevărul se dezvăluie treptat în locuri diferite, între popoare diferite Filosofia vest-europeană a început, de asemenea, cu faptul că sistemele filosofiei clasice antice au fost inițial reproduse și abia mai târziu a pornit pe o cale independentă de dezvoltare Aceasta înseamnă că acesta este mijlocul cel mai firesc pentru a porni pe o cale independentă de dezvoltare a filozofiei Ni se pare că Skovoroda a înțeles bine acest lucru; de aceea a apelat la filozofia clasică antică ca sursă primară pentru a pregăti apariția unei filozofii independente, naționale La aceasta trebuie adăugat că el pare să fi fost extrem de nesimțitor față de tendința predominantă în filosofia secolului al XVIII-lea Era dezgustat în special de moda originalității în rândul minților superficiale și superficiale și a oamenilor semieducați, care a fost un produs al direcției filozofiei din acest secol "Și dacă", spune el într-un loc, "înțeleptul meu alăptător devine un papagal din două sau trei limbi, a vizitat orașe glorioase și companii nobile, dacă este înarmat cu cuburi aritmetice, geometrice, zboară prin zeci de povești de dragoste și civili cele si inghitind Cate pastile copernicane ; în timpul ei, Platos, Solons, Socrate, Pitagora, Cicero și toată antichitatea sunt doar Mapiiki, care zboară deasupra suprafeței pământului, în comparație cu vulturul nostru ascuțit, înclinat la soarele nemișcați și numărând totul pe oceanul insulă Aici ies laudători, propovăduind și minunându-se de înțelepciunea nou-născută din creierul lui, ascunsă de toate veacurile străvechi, parcă neluminate, în care viața era trăită la fel Apoi Biblioteca "Runivers" e A Zelenogorsk deja din toate epocile străvechi, acest mare Diy susține, ca un bijutier de pietricele, după propria sa bunăvoință, fie aprobă, fie devalorizează, fiind judecător ecumenic Și cât despre Moise și profeți, nu este nimic de spus" ("Convorbire despre pacea sufletului", tipărit) Trebuie să fim surprinși de independența și independența minții filozofilor noștri, dacă luăm în considerare mediul în care a fost crescut și dezvoltat Acesta era tărâmul scolasticii, cel mai sterp și imobil, încremenit în limite înguste Ea fie a stupefiat, fie a aruncat-o pe calea extremă a negării Skovoroda, devenit dușman de moarte al scolasticii, nu s-a înclinat în același timp către negați ai secolului al XVIII-lea A fost un adevărat filozof, sau mai bine zis, un filozof în sensul clasic antic Căutarea adevărului și a vieții sunt una și aceeași pentru el "Mulți oameni spun", îi scrie Skovoroda lui Kovalinsky, "ce face Skovoroda în viață? ce amuza? Dar mă bucur în Domnul Aceasta este o diatribă și un tipic al vieții mele Binecuvântat este soțul, care trăiește în înțelepciune și care în mintea lui învață despre lucrul sfânt, cugetând la căile ei în inima lui și la cele ascunse pe care le va înțelege * ("Scrisoare către un prieten Răspândit despre lumea antică") În eseul: "Șarpele israelian" Skovoroda se prezintă sub masca unui pustnic care este angajat în faptul că "prinderea unei păsări - adevărul * Nu e de mirare că Skovoroda este numit primul filozof rus Acest titlu este în mod inerent al lui cu toată echitatea Expunerea noastră a filozofiei speculative a lui Skovoroda nu a fost dusă, s-ar putea spune, până la capăt; am schițat, în cea mai mare parte, calea istorică pe care a intrat în profunzimile speculațiilor filozofice După cum a putut observa cititorul, Skovoroda în filosofia sa încearcă să găsească o modalitate de a reconcilia două tendințe filozofice care au fost considerate și sunt considerate ireconciliabile, și anume: să concilieze panteismul cu speculația recunoașterea unui Dumnezeu personal cu liber arbitru Mulți, desigur, vor reacționa la această

încercare de scepticism Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY oficial, însăși sarcina stabilită de Skovoroda este recunoscută ca imposibilă, echivalând-o cu pătrarea unui cerc sau cu perpetuam mobile Dar filosofia antică a ajuns la necesitatea rezolvării acestei probleme datorită cursului istoric al dezvoltării gândirii filozofice în antichitate, când a existat o ciocnire a două viziuni filozofice despre lume - orientală și greacă Și în Europa, alături de viziunea creștină asupra lumii, a fost adesea prezentată și este prezentată o viziune panteistă asupra lumii cu caracter oriental Skovoroda, urmând exemplul filosofilor antici din această epocă, vede posibilitatea reconcilierii celor două viziuni filozofice indicate în recunoașterea trinității Divinității Este de remarcat faptul că un alt gânditor rus al timpului nostru, I V Kirevskii, care, după toate probabilitățile, nu era familiarizat cu lucrările lui Skovoroda, a spus și el că punctul de plecare al filozofiei ruse ar trebui să fie doctrina Sfintei Treimi Cealaltă încercare a lui Skovoroda, care este legată de prima, deși poate fi considerată independent de aceasta, este de a concilia necesitatea și liberul arbitru în om și acțiunile sale Și aici, după cum se știe, ireconciliabilitatea este de obicei recunoscută și are loc o luptă între două tendințe, dintre care unul respinge liberul arbitru în om, celălalt îl recunoaște Skovoroda recunoaște liberul arbitru al unei persoane și, în același timp, învață că o persoană trebuie să urmeze înclinațiile naturale în viață ca o necesitate Animalele, care nu au liber arbitru, trăiesc și acționează constant conform înclinațiilor naturale; o persoană care este dăruită de Dumnezeu cu voință liberă nu își urmează întotdeauna înclinațiile naturale Skovoroda dovedește că este incomparabil mai plăcut și mai util pentru o persoană să urmeze înclinațiile naturale decât să nu le urmeze, ca să nu mai vorbim de faptul că el, urmând cerințele firii sale, își va îndeplini scopul indicat de sus în viață Deci, cât de muncă Întrebări de filosofie, cartea Biblioteca "Runivers" θ A ZELENOGORSKII, prin înclinații naturale în cel mai înalt grad plăcut și folositor, atunci fiecare membru al societății ar lucra cu plăcere, chiar și cu entuziasm, și nimeni nu s-ar plânge de severitatea muncii Pe deplin convins de acest lucru, Skovoroda pretutindeni și pretutindeni în scrierile sale repetă: "Mulțumesc lui Dumnezeu că a făcut necesarul ușor, iar greulele inutile " Cea mai grea sarcină pare ușoară dacă este făcută conform înclinațiilor firești Prin urmare Skovoroda nu s-a limitat la o activitate socratică; el nu numai că a pregătit apariția filozofiei naționale, dar el însuși a prezentat experiența unei perspective filozofice dezvoltate sistematic Semnificația acestei experiențe în domeniul gândirii filozofice populare nu este în niciun caz diminuată de faptul că se dezvoltă în principal sub influența filosofiei clasice antice După cum s-a spus, aceasta este calea firească către dezvoltarea unei filozofii independente și primul pas către aceasta Este remarcabil că aceeași tendință conciliantă în filozofie a fost distinsă în Germania de Leibniz, care din partea sa paternă era slav (Lyubenets) și care a avut, de asemenea, o dragoste deosebită pentru filosofia clasică antică încă din primii săi ani Skovoroda însuși nu era în niciun caz înclinat să-și atribuie originalitatea și independența în ceea ce scria; el refuză chiar și ceea ce aparține, fără îndoială, creativității minții sale, care sunt: "Fabulele din Harkov" Adevărul este fără început Dar iubesc, alea sunt ale mele; iubește și fii al tău Totul nu este al nostru, totul va pieri, chiar și cei mai năuci ai noștri Doar gândurile noastre, doar adevărul, sunt eterne și ne ascundem în el, ca un măr în

bobul lui " Între timp, făcând cunoștință cu lucrările lui Skovoroda, vedem cât de adânc sunt gândite toate gândurile sale, cât de sigur și clar sunt clarificate, ce Biblioteca "Runivers" FILOZOFIA LUI G S SKOVORODY exprimate într-un limbaj deosebit și cu ce expresii puternice sunt imprimate Ca filozof, el este peste tot consecvent în gândurile sale și în dezvoltarea lor Perspectiva și stilul dezvăluie suficient originalitatea și independența lui Skovoroda Soluția întrebărilor filozofice prezentată de Skovoroda este de așa natură încât, în opinia noastră, nici în prezent nu poate fi renunțată fără atenție de către cei care sunt interesați de mișcarea istorică a gândirii filosofice și de soarta viitoare a FILOZOFIEI Skovoroda nu a fost doar un filozof, ci și un teolog și un poet Avea dreptul să spună despre sine fără deșertăciune: "Nu mor fără copil și cu acest om mă voi lăuda, îndrăznind cu Pavel: nu în zadar tekoh" ("O conversație prietenoasă despre liniștea sufletească" în manuscris) θ A Zelenogorsky * Biblioteca "Runivers" Natura psihologică a instinctului conform noilor date de fiziologie experimentală *) (Sfârşit) III Insecte (insecte) O mare asemănare cu activitățile centipedelor sunt: omizile de fluturi și larvele de gândaci Înainte de a trece la o descriere a cercetărilor mele asupra omizilor fluturi, voi spune câteva cuvinte despre acea latură a activității acestor animale, pe care o prezintă în condiții normale și de care va trebui să o ținem cont atunci când evaluăm fenomene în condiții experimentale Toate omizile de fluturi așezate pe masă, din câte știu eu, se târăsc numai înainte, niciodată înapoi, iar acesta este primul și foarte semnificativ punct de diferență în mișcările miilor și omizilor În plus, omizile nu efectuează și nu pot (din cauza numărului limitat de picioare și a poziției lor) să efectueze astfel de mișcări laterale ale corpului lor sau îndoiri în zig-zag ale acestuia, așa cum am văzut la centipede Ei văd totul rău, așa cum mulți oameni mărturisesc acest lucru *) În ultima jumătate a articolului (vezi cartea , noiembrie), nota de la p ar trebui mutată cu zece rânduri mai jos, întrucât se referă nu la metoda subiectivă, ci la metoda psihologică comparativă Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI studii numerice ale autorilor *) Dar, după cum atestă observațiile de la Plateau, nu există nicio îndoială că ochii acestor animale nu servesc deloc doar la distingerea luminii de întuneric Omizile fluture văd, deși rău Din aceste observații preliminare mă întorc la o descriere a cercetării mele Primul lucru care ne oprește atenția atunci când comparăm activitatea unei omidă fluture decapitată cu cea a unui centipede decapitat este că nu se mai târăște Cheia soluționării întrebării constă, desigur, în modul de viață al acestui animal, ale cărui instincte reprezintă un grup de acțiuni strict definit, răspunzând parțial independent la impresiile primite, parțial coordonate între ele într-un anumit fel Ținând cont, în primul rând, că omizile fluture, în condiții normale, nu pleacă atunci când sunt stimulate, ci fie se apără, fie se ghemuiesc în spirală și, în al doilea rând, că, târându-se, când nimic nu le deranjează, sunt ghidate de ochii lor și antenele, - trebuie a priori să ne așteptăm ca omizile decapitate să nu se târască și că iritațiile le vor provoca doar autoapărare - sub formă de răsucire a întregului corp, sau de apropierea de capătul capului corpului în unele, și capătul de coadă a corpului în altele la locul de iritare Din momentul în care capul omizii Macroglossa stella-rum este tăiat ***), animalul nu se mișcă nici înainte, nici înapoi *) Începând cu Lyonet: "Traité anatomique de la chenille, qui ronge le bois de saule" și terminând cu Girard'oMb·· "Les insectes Traité élémentaire d' Entomologie" T Ili,

fas 'J, p Paris şi Chaber'om: "Grundlinien zur Erforschung des Helligkeits-und Farbensinnes der Thiere", S et etc **) Podiș (loc cit , p), dați un tabel cu distanțele de vedere clară a specii studiate de omizi, printre care Liparis salicis, Bombyx neustria și Habena oleracea, vedeți la o distanță de centimetri, restul sunt nu mai putin de : I-i*/a site ***) Pentru a preveni o pierdere mare de sânge la tăierea capului unei gâscuri Biblioteca "Runivers" V WAGNER Omida fără cap a fluturelui Macroglossa stellarum răspunde la stimuli exact în același mod ca și dacă ar avea cap, cu excepția acelor tipuri de mișcări care depind direct de organele de simț situate pe cap: a) Dacă atingeți capătul capului corpului cu penseta, atunci omida Masg Sf atinge rapid și precis penseta cu picioarele din spate Aceasta este o mișcare de apărare comună pentru foarte multe omizi în stare normală b) Dacă atingeți capătul posterior al corpului cu penseta, sau luați omida de apendicele cornos, atunci animalul atinge la fel de repede penseta cu capătul capului corpului fără cap c) Dacă omida este răsturnată pe spate, se întoarce rapid și își ia poziția normală exact în același mod ca în condiții normale d) Dacă o iau de corp lângă nodul firului cu care a fost despărțit capul de corp, atunci ea se zvârnește peste tot, ca și când ar încerca să-și scoată capul din necaz, și apucă cu spatele perechea de false picioare sau prin tăierea firului care se află lângă rană, sau printr-un obiect, cu care trupurile ei se ating e) Dacă deranjați obiectul pe care se află omida, atunci aceasta face mișcări mai întâi cu întregul corp, apoi cu picioarele, dar nu se mișcă de la locul său: evident, mișcarea înainte a animalului este coordonată destul de clar doar cu impresiile pe care le percepe cu ajutorul antenelor si al ochilor, mai mult decat atat aceasta coordonare este mult mai definita decat am vazut la centipede În concluzie despre mișcările omizii fără cap, îmi rămâne să adaug că asemănarea actelor pe care le efectuează cu cele pe care le observăm la un animal normal nitsa, înainte de operație, îi fac un pansament puternic al corpului cu un fir lângă prima pereche de picioare Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI gol, fiind complet, prezinta si unele diferente, care se explica prin rolul capului in activitatea animalului Pe lângă acele, ca să spunem așa, consecințe directe, grosolane și evidente ale privării capului, despre care am vorbit mai sus, mai sunt și altele, mai puțin sesizabile Aceste diferențe se rezumă, în general, la faptul că anumite mișcări ale unui animal normal, care încetează în el imediat după ce a trecut nevoia de ele, într-unul decapitat, odată provocat, continuă, ca prin inerție, mai mult sau mai puțin timp îndelungat timp după ce nevoia de ele a trecut Să explic cu un exemplu Dacă o omidă normală este luată cu penseta de mijlocul corpului, atunci se întoarce pe dos, învârtindu-se în jurul axei majore a corpului său; eliberată din pensetă, ea imediat, sau foarte curând, oprește acest gen de mișcare, care e inutilă, și o înlocuiește cu alta O omidă fără cap în aceleași condiții se comportă oarecum diferit: luată cu penseta, efectuează aceeași manevră ca una normală; dar, fiind eliberat, nu oprește mișcarea de rotație, ci o continuă destul de mult timp și nu se oprește imediat, ca una normală, ci făcând-o treptat din ce în ce mai puțin, reducându-se imperceptibil la nimic Manifestarea eului pare să se explice prin faptul că omida normală, eliberată de pensetă, primește din afară, cu ajutorul ochilor și tentaculelor sale, o nouă serie de impresii, care se dovedesc a fi mai puternice decât prima, uitată curând; dar o omidă decapitată nu capătă aceste noi impresii Observațiile asupra altor omizi fluturi nu adaugă aproape nimic nou celor spuse Toate aceste animale, după decapitare, nu se mai târăsc și

se dovedește a fi imposibil să le forțezi să facă acest lucru Toți își efectuează mișcările obișnuite exact în același mod ca și în stare normală și sunt decapitați   omizile de specii diferite diferă între ele în acest sens la fel de mult, și în același mod, cu cât diferă cele normale Prin urmare, pentru a nu mă repeta, mă voi limita la o scurtă indicație a unor astfel de experimente pe care le-am făcut pe omizile altor fluturi Legând în jumătate (cum am făcut cu centipedele) corpul omizilor: Pieris brassica, Arctia caja și altele, aș putea spune următoarele: Omizile după o astfel de ligatură trăiesc un timp mult mai scurt decât centipedele și chiar decât indivizii decapitați din aceeași specie Deci, la Pieris, dupa operatie, segmentul capului a trait aproximativ ore, iar segmentul caudal aproximativ ore; în Arctia, capătul de cap a durat aproximativ ° ore, iar capătul de coadă aproximativ ° Părțile separate prin îmbrăcare nu se recunosc între ele - Segmentul cefalic, atunci când este iritat, se răsucește pe sine în spirală, în timp ce cel posterior niciodată și la niciun indivizi e Se protejează de neliniștea segmentelor capului și cozii, fiecare pe cont propriu și în felul său - Capătul se târăște peste cutie în timpul zilei, se ridică în vârful ei, trăgând secțiunea de coadă nemișcată în spate, caută hrană etc Capătul de coadă rămâne nemișcat · În ceea ce privește influența decapitării asupra vieții omizii, aceasta, la fel ca cea a lipitorilor și a centipedelor, este cu greu semnificativă Cei decapitați vara, în plină activitate vitală, mor, relativ vorbind, destul de curând, dar omizile normale, lipsite de hrană în acest moment, mor la fel de repede Dimpotrivă, omizile decapitate toamna, omizile care iernează, trăiesc mult mai mult Astfel, omida Arctia caja, decapitată în august, a locuit într-o cameră caldă până la noiembrie; chiar în primele zile ale lunii noiembrie, individul normal care a fost pus cu ea a murit în același timp Ei încă trăiesc în frig   mai mult și pot chiar ierna, fiind lipsiți de cap Pentru a încheia cu descrierea experimentelor pe omizi și larve, voi spune câteva cuvinte despre larvele de insecte care trăiesc în apă Experimentele au fost efectuate pe larve de Eristalis tenax (musca de limol) Larva, decapitată de ligatură, și-a revenit foarte curând și, lansată în apă, a expus imediat tuburile traheale de la suprafața sa, care se deschideau la capătul coadă al corpului său Îngrijorată, a înotat, aplecându-și tot corpul Larvele normale se mișcă fie în același mod, fie cu ajutorul cârligelor de pe cap După decapitare, cel din urmă mod de locomoție este, desigur, imposibil Stilul de viață al acestei larve decapitate în general (operația a fost efectuată pe august) diferea puțin de viața unui individ normal plasat cu ea în aceeași încăpere Cea mai mică fluctuație a apei din rezervor îi făcea pe amândoi să se micșoreze sau să părăsească locul pe care îl ocupau etc Scoasă din apă, se târă înainte cu capătul din spate al corpului, simțind drumul; alege direcția; speriat de vreun obiect, a schimbat brusc această direcție și s-a târât înainte cu capul, etc În captivitate, a trăit până în noiembrie și a murit, se pare, dintr-un accident Trecând la insectele adulte, ne întâlnim cu un sistem nervos mai integrat: nodulii individuali se contopesc aici într-un număr mai mare sau mai mic de ganglioni mari Acțiunile animalului primesc o unitate mai mare; impresiile evocă coordonări mai complexe, în aspectul lor care amintește din ce în ce mai mult de acțiunile conștiente, volitive - dar caracterul lor de bază, după cum vom vedea, rămâne neschimbat A hemiptere (Hemiwing) Observații la acest grup de insecte pe care le-am

făcut Biblioteca "Runivers" V WAGNER insecte de pământ (Geocores) și insecte de apă (Hydrocores) Date deosebit de interesante au provenit din observațiile celor din urmă Aici sunt câțiva dintre ei Așa-numitul scorpion de apă - Nepa cinerea - a fost decapitat legându-l cu fir de mătase Aproximativ două ore mai târziu, după operație, scorpionul s-a calmat complet, iar acțiunile sale au primit acea încredere și consecvență în care evaluarea lor corectă este posibilă În acest moment, scorpionul este plasat pe o plantă acvatică acvatică exact în același mod în care este plasat un animal normal Dacă planta, pe care se află scorpionul fără cap, este luată cu penseta și pusă în mișcare, atunci animalul o părăsește imediat și plutește pe fundul vasului Evident, prin urmare, a evaluat pericolul și a întreprins o serie de acțiuni pentru a scăpa de el În același timp, activitatea sa - nici în puritatea sa și nici în energia sa - nu diferă în nimic de ceea ce vedem la indivizii normali · În alte tipuri de activitate observăm același lucru Deci, de exemplu, se știe că scorpionul, care așteaptă prada, pe care o apucă cu picioarele anterioare cu segmente puternic îngroșate, este atât de sensibil la orice mișcare care are loc în apropierea picioarelor sale din față, încât dacă cea mai mică mișcare se face în acest loc , prinde inconfundabil și instantaneu obiectul, care a făcut această mișcare Același lucru îl putem observa și cu indivizii decapitați Când, de exemplu, animalul se ține aproape de suprafața apei, atunci merită să-l atingi cu penseta lângă unul sau celălalt picior al scorpionului, deoarece îl apucă instantaneu După ce a prins insecta, scorpionul strânge menghina cu care o ține mai strâns, decât face animalul mai multe eforturi pentru a se elibera, adică acționează exact în același mod ca un individ normal acționează în astfel de cazuri Foarte interesant și instructiv Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI Este un fapt că scorpionul aduce insecta prinsă în locul capului; dar din moment ce este tăiat, animalul păstrează prada doar în locul în care se afla Se știe că, pentru a respira, scorpionii trebuie să înoate din când în când până la suprafața apei pentru acțiuni adecvate; la ceva timp după operație, ei efectuează aceste acțiuni cu o regularitate completă și cu acuratețe adecvată Scorpionul fără cap a trăit în acvariu trei zile B Ortoptere (Ortoptere) Din această detașare voi sublinia: i) Forficula auricularia (cu două cozi) După aproximativ minute după decapitare, animalul își revine complet Când este iritat, se apără făcând o serie de mișcări rapide și complexe Dacă, de exemplu, animalul este luat cu penseta de piciorul stâng din față, atunci acesta îndoaie întregul corp și apucă corect instrumentul cu apendicele sale asemănătoare pensetei, situate la capătul posterior al corpului Dacă instrumentul este mutat spre dreapta, atunci animalul repetă aceeași manevră pe partea dreaptă Piciorul eliberat din pensetă, de exemplu, al -lea stâng, Forficula decapitat, este împins între cele două perechi de picioare din față, aducându-l în locul unde se afla capul, evident pentru a-l curăța Această mișcare este foarte complexă și, prin urmare, chiar mai instructivă decât acțiunile similare ale unui scorpion Forficula normală, după ce și-a luat piciorul cu penseta și l-a eliberat imediat, îl aduce la cap și, cu ajutorul fălcilor gurii, pune în ordine modificările care se fac prin atingerea instrumentului: îndreptează fire de păr etc În același timp, ea întinde mai întâi piciorul cât mai mult posibil, apoi îl trage încet prin fălcile în mișcare și prin antenele care îl simt Odată cu privarea capului, punerea în ordine a încălcărilor făcute este evident imposibilă și nu mai puțin Biblioteca "Runivers" V WAGNER dând din picioarele care au fost în pensetă, repetă

o serie complexă de mișcări instinctive necesare pentru a-l aduce într-un mod strict definit în locul unde se afla înainte capul Nu mai puțin interesant este următorul fapt: dacă luați cu penseta capătul firului cu care se leagă capul de Forficula de pe corp și îl trageți ușor, atunci la început animalul se odihnește, dar în final poate fi forțat a merge în orice direcție S-a întâmplat ca Forficula decapitată (observările s-au făcut în grădină) să fie atacată de furnici negre; animalul le-a spălat cu putere de pe picioare, ștergându-se una de alta și a încercat să scape Una dintre aceste Forficula decapitate a trăit două zile Dacă antenele acestui animal au fost tăiate, de exemplu, cea dreaptă, atunci a mers în partea dreaptă din cauza stării de paralizie a membrelor jumătății corespunzătoare, iar diametrul cercurilor descrise de acesta a fost mai mic, cu atât prejudiciul era mai important Acest vârtej era deosebit de ascuțit la Forficula, care, împreună cu antenele, era lipsită și de partea corespunzătoare a capului În orice caz, acest fenomen nu durează mult: animalul se liniștește curând, senzația de a fi rănit dispare evident și începe să se târască, ghidat de o antenă micșorată *) Forficula, lipsită de ambele antene, se târăște în direcție dreaptă Întoarsă artificial din direcția acceptată, ea se târăște pe direcția care i-a fost dată, totul drept Nu recunoaște obiectele pe care le întâlnește pe drum și, prin urmare, nu face ceea ce face un animal normal în astfel de condiții: de exemplu, se târăște pe mână, în timp ce cel normal pleacă imediat de îndată ce atinge mâna cu ea antene etc *) Ochii ei, din câte am avut ocazia să fiu convins de acest lucru, nu-i sunt de nici un folos când se mișcă Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI) Blattidae (gândaci) Aproape de Forficulidae sunt Blattidae Blatta germanica (așa-zisa prusac), după decapitare prin bandaj, își revine curând; răsturnat pe spate, ia repede o poziție normală Dacă obiectul pe care este plasat este prea alunecos, cum ar fi sticla, atunci eforturile de a-și asuma o poziție normală eșuează; totuși, dacă în acest moment înlocuim ceva care i-ar fi mai ușor să rezolve problema, atunci îl folosește cu aceeași îndemânare ca un individ normal Când este iritat, de exemplu, când un stilou atinge ultimele segmente ale abdomenului, un gândac decapitat sare înainte în același mod ca un individ normal În același timp, mișcările sunt calculate atât de corect încât animalul, făcând o serie întreagă de sărituri (până la io), nu se răstoarnă niciodată Târându-se, animalul fără cap păstrează o linie dreaptă Dacă în calea lui sunt plasate obiecte - de exemplu, două cutii de lemn la o astfel de distanță una de cealaltă, încât animalul poate trece în golul rămas între ele doar prin schimbarea poziția corpului de la orizontală la verticală - gândacul o face exact ca nu un animal mutilat, târându-se într-o crăpătură în condiții normale de viață Și iată un alt fenomen nu mai puțin interesant: înconjurat de un lanț metalic de la ceasuri, sau alte obiecte pe care nu le-a întâlnit în condiții obișnuite, un gândac fără cap, ciocnind de ele și simțindu-le cu picioarele, sare Lovindu-se a doua oară, se pare că se simte mai puțin speriat și, în cele din urmă, ajunge să se cațăre calm peste un obiect necunoscut la început Acest fenomen, deși mai simplu decât cel al centipedelor, dar prin natura sa nu diferă în nimic esențial de el: în ambele cazuri avem în fața noastră toate semnele exterioare ale conștiinței și capacitatea de a dobândi Biblioteca "Runivers" V WAGNER experienţă Gândacul fără cap și jumătatea de coadă a centipedului au învățat: cel din urmă să coboare din plumbul mesei, iar primul să nu se teamă de un obiect care, după experiență, s-a dovedit a nu fi periculos În ambele cazuri, avem fenomene psihice incomparabil mai complexe decât

capacitatea de a înțepa, pe care abdomenul albinei o păstrează și nu se mai pot explica, desigur, printr-un singur reflex Cu toate acestea, nu trebuie să exagerăm semnificația fenomenului descris, crezând că picioarele animalului i-au înlocuit antenele, că, în absența acestora din urmă, au îndeplinit o sarcină străină lor în condiții normale și, prin urmare, o sarcină nouă pentru ei Nu observăm astfel de fenomene nici la acestea, nici, din câte știu eu, la alte insecte Nu este deloc greu să fii convins că acesta este într-adevăr cazul: trebuie doar să atingi aceste organe ale unei insecte normale cu un obiect familiar sau necunoscut În primul caz, animalul rămâne acolo unde se află și se limitează la retragerea labei; în al doilea, dă toate semnele de anxietate și se grăbește să plece ' Periplaneta orientalis (gândacul negru) după operație se deosebește prin acțiunile sale de Blatta germanica, în principal în același mod în care aceste animale diferă între ele în condiții normale de viață, și mai ales prin faptul că mișcările sale sunt mai puțin energice și mai puțin energice abil În toate celelalte privințe, experimentele conduc la aceleași concluzii Un gândac fără cap curăță locul care este iritat - de exemplu, cu o picătură de alcool - folosind fără greșeală piciorul corespunzător pentru asta El face acest lucru chiar și după ce și-a tăiat primul segment al pieptului cu perechea corespunzătoare de membre Dacă unul dintre picioare este ciupit cu penseta, Periplaneta decapitată îl smulge, iar când piciorul este eliberat, îl strecoară sub piept între celelalte picioare și îl aduce în locul în care era capul în același scop ca și Forficula , adică a pune în ordine ce Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI a fost supărat cu penseta Acest act se realizează la fel ca la un individ normal Interesant este că punând piciorul într-o poziție adecvată, și foarte incomodă, sub locul unde se afla capul, gândacul rămâne în această poziție incomodă foarte mult timp fără mișcare Este evident că ceva nefăcut, dar care ar fi trebuit făcut cu piciorul, îl împiedică să-l ia înapoi și să-l pună într-o poziție normală; nu are cap, nici părți ale gurii, dar între timp ganglionul nervos al acelui segment al corpului pe care se află piciorul deranjat nu știe nimic despre asta, dar își face obișnuitele, de altfel, treburile foarte complexe, asa cum se face la orice individ normal Într-o poziție atât de așteptată, extrem de incomodă, îndoită a întregului corp, animalul rămâne o perioadă nedeterminată de timp, până când o mișcare proprie inadvertentă din cauza oboselii sau a unui motiv extern îl scoate din poziția adoptată Tabloul acestei experiențe în ansamblu evocă cercetătorului o idee despre activitatea nu a unui individ, ci, parcă, colonii de indivizi neînrudiți între ei, dintre care unul se întoarce la ceilalți într-o anumită dată si pentru orice ordine, nu conteaza daca acesta celalalt este pe fata, poate daca indeplineste cererea care i se pune, sau daca nu poate *) Ordinul Ortoptere, pe lângă cele descrise, include și așa-numitele Saltatoria (lăcuste, lăcuste, greieri) Experimentele pe acest grup de animale adaugă puțin *) Din punct de vedere al zoopsihologiei, avem aici, deși mai puțin pronunțat, același fenomen care ni se prezintă, de exemplu, de sifonofori Se știe că organele acestor animale sunt atât de izolate și adaptate la funcțiile lor speciale, încât Vogt și Leuckart au considerat fiecare individ o colonie polimorfă de polipoide și medusoide Această analogie, desigur, beneficiază doar de faptul că Mechnikov, pe baza datelor din istoria dezvoltării, a demonstrat că teoria polimorfismului în acest caz nu rezistă criticilor Biblioteca "Runivers" V WAGNER nou în ceea ce știm deja din descrierea de mai sus Prin urmare, nu mă voi opri aici asupra lor C Pseudoneuroptera Din

această detașare voi descrie observațiile mele în acest sens Libellulidae (libelule) Aceste insecte se numără, fără îndoială, printre cele în care organele vederii ating cea mai mare dezvoltare dintre Arthropoda Nu mă voi opri pe larg asupra opiniilor naturaliștilor cu privire la acest subiect; Voi spune doar că observațiile mele le confirmă pe deplin pe cele de la Plateau Fără îndoială că atât foștii anchetatori, cât și unii dintre aceștia din urmă, de exemplu, Forel **), cât și alții, care susțin că libelulele văd destul de clar la distanțe mari, nu sunt exacte și se bazează pe studii insuficient de detaliate Însuși faptul că libelulele zboară constant în sus pentru a captura insectele care nu le pot servi drept pradă, dovedește eroarea concluziilor trase Studii detaliate ale Platoului ne demonstrează că libelulele observă doar obiectele în mișcare și că distanța la care detectează mișcarea obiectelor mari nu depășește trei metri Cu toate acestea, aceștia sunt însă primii reprezentanți din seria animalelor pe care le luăm în considerare, a căror vedere este dezvoltată, precum și dreptul de a aștepta și modul lor de viață fiind acoperit de insecte, pe care libelule le primesc exclusiv din mers, trebuie a priori presupune că acești prădători au o vedere bună Observațiile dovedesc adevărul celor spuse O libelulă decapitată, când este iritată, flutură, dar nu pentru mult timp, și cade pe spate La prima vedere, pare să existe o contradicție cu *) Loc cit w) "Experiences et remarques critiques sur les sensations des insectes" Recueuil zool Suisse i-re par Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI la ceea ce am spus despre omizile fluturi: atunci când o libelulă se mișcă, ochii ei joacă un rol incomparabil mai mare decât acolo, iar între timp, deși nu departe, libelula încă zboară, în timp ce omida nu se mișcă de la locul ei Problema se explică prin faptul că omida în stare normală nu pleacă atunci când este iritată, ci fie se apără, fie se ghemuiește, în timp ce libelula, dimpotrivă, zboară la cel mai mic pericol; mai mult, libelulele, ca multe alte insecte zburătoare, trebuie uneori să zboare departe de pericol înainte de a reuși să se orienteze în el, neputând fi ghidate de organele vederii în timpul zborului, de exemplu, noaptea, când sunt deranjate de un animal Zborul în asemenea condiții, rafale la început și slăbind treptat spre final, rămâne caracteristic indivizilor decapitați Dacă luăm o libelulă imediat după ce iese din crisalidă, care, după cum se știe, duce un mod de viață complet diferit, cu un alt fel de mișcare datorită vieții sale în apă și o decapită, atunci se poate constata cu ușurință prezența tuturor acelor abilități pe care le dezvăluie un animal adult decapitat Când este iritată, larva (și pupa) libelulei înoată, împingând rapid în acest scop apa care în momentele normale este introdusă ritmic de către aceștia în rect pentru respirația apei *) Cu acest tip de mișcare, în el se coordonează multe altele, care pot fi observate atât la larvele normale, cât și la decapitate Aceleași mișcări sunt coordonate la un individ adult într-un mod complet diferit și pot fi, de asemenea, urmărite cu plin *) Organele respiratorii ale larvei de libelule sunt numeroase pliuri transversale pe suprafata interioara a rectului; aceste branhii traheale intestinale sunt spălate în mod constant cu apă proaspătă, datorită contracțiilor ritmice ale rectului, care acum atrage apa, apoi o aruncă afară Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" V WAGNER claritate atât la indivizi normali, cât și la cei decapitați Capul multor specii de libelule, atunci când este rupt de corp, trăiește aproximativ ore, expunând - în măsura în care este posibil fizic - activitatea sa obișnuită*) Portbagajul, adică pieptul și

abdomenul unei libelule, trăiește cu puțin o zi și, deși moartea nu are loc imediat în întregul corp, ci afectează segmentele treptat, începând de la cel mai apropiat de cap, există cel puțin o perioadă de timp care separă moartea primului segment al toracelui din moartea abdomenului, relativ pe scurt D coleóptera (coleoptera) Gândacii văd, dar prost; o vedem pe Cicindellida mai bine decât altele, dar viziunea lor, ca toate artropodele în general, nu face excepție de la ceea ce S Exner, Notthaft, Carrier, Forel etc , au stabilit cu privire la viziunea insectelor, i e că insectele văd mișcarea obiectelor, și nu obiectele în sine, drept urmare văd mai bine când zboară decât atunci când sunt în repaus Iată câteva dintre rezultatele investigațiilor mele asupra animalelor decapitate din acest grup I Decapitarea completă face pe mulți gândaci imobili; rămân acolo unde sunt Unii dintre ei însă, cum ar fi Ontophagus horax, de exemplu, și alții, dispar cu o rapiditate considerabilă atunci când sunt iritați Aici trebuie să specificați: a) că consecința imediată a decapitării complete la un mare număr de gândaci, ca și la multe artropode în general, sunt semne asemănătoare paraliziei Paralizia se găsește cel mai puternic în perechea de membre din față, care sunt urât trase și îndoite; pe perechea de mijloc, operația răspunde *) Aici se cuvine să reamintim că șeful Forficula trăiește aproximativ minute; cap de centiped - cam în același timp Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI foarte evident, dar mai slab; În cele din urmă, operația are cel mai puțin efect asupra membrelor posterioare b) După decapitarea incompletă, i e după ce o jumătate de cap este tăiată, paralizia se observă numai în jumătatea corespunzătoare a corpului Deci, dacă jumătatea stângă a capului a fost tăiată, atunci membrele stângi au fost afectate de paralizie și invers Este de la sine înțeles că, dacă animalul începe să se târască în acest moment, atunci face cercuri către acea parte a capului care a fost tăiată Un astfel de vârtej nu are caracter mental, ci este o consecință a faptului că picioarele jumătății paralizate nu se mișcă deloc (imediat după operație), sau se mișcă slab pentru un timp mai lung sau mai puțin lung după operație Deci, la Scarabus hortensis la o oră și jumătate după operație, paralizia membrelor nu se terminase încă, iar animalul făcea mișcări circulare; la doar două ore după operație și-a revenit în sfârșit suficient pentru a merge direct Mișcările care nu sunt coordonate cu mișcarea se schimbă cel mai puțin după decapitare, atât completă, cât și parțială Multe dintre ele sunt efectuate în același mod ca la indivizii normali Așa că, după decapitare, Silpha atrata, după ce a găsit un gol, a încercat să se urce în ea, s-a îngropat într-un morman de frunze putrezite puse în calea ei etc Gândacii decapitați "curăță" cu labele locurile abdomenului care sunt iritate, își curăță labele unul față de celălalt etc Mișcările Ontophagus orax decapitate sunt interesante dacă încerci să-l apesi pe masă cu un stilou de plută sau alt obiect asemănător Pe măsură ce presiunea crește, gândacul încearcă să se ridice din ce în ce mai sus pe picioare Acest fenomen este ușor de explicat prin particularitățile modului de viață al acestor gândaci, după cum se știe, săpând gropi adânci pentru ei înșiși în pământ și fac un efort mai mare cu picioarele, decât le vine greutatea mai mare Biblioteca "Runivers" V WAGNER trebuie să ridici, sau ce mai ai nevoie pentru a depăși un obstacol Scarabus hortensia curăță laba, ciupită cu penseta, nu numai după decapitare, ci chiar și atunci când gândacul a fost tăiat o parte a toracelui cu o pereche anterioară de picioare În concluzie, voi spune câteva cuvinte despre o observație care a condus la rezultate care nu prea coincid cu cele de mai sus, când decapitarea a presupus nu o

defalcare parțială a organelor de mișcare, ci consecințe de natură mai generală Iată cazul La Lina populi (familia Chrysomellinae), după decapitare, corectitudinea în mișcarea picioarelor a fost perturbată În condiții normale, ordinea de mișcare a picioarelor este următoarea: dacă începem cu spatele stâng, apoi spatele drept se mișcă după el; mai departe - mijlocul stânga, după el mijlocul dreptului, în cele din urmă, partea din față stânga și partea din față dreapta La un individ decapitat, corectitudinea mișcării este încălcată După piciorul stâng din spate, nu piciorul din spate drept se mișcă, ci cel din mijloc stânga; mai departe, dreapta spate, stânga anterioară, dreapta mijlocie și, în final, dreapta anterioară O astfel de mișcare dezordonată a picioarelor nu este singura consecință a decapitării la gândacul descris De îndată ce, când își mișcă picioarele, atinge accidental un picior în spatele celuilalt (de exemplu, cu spatele drept pentru mijlocul drept, sau cu mijlocul drept pentru mijlocul din față), curățarea celor două picioare agățate de fiecare altul începe imediat Această curățare continuă până când, întâmplător, un picior încetează să se mai atingă de celălalt De îndată ce se întâmplă acest lucru, gândacul își începe din nou mișcarea înainte Dar, deoarece aceasta este urmată imediat de o nouă strângere a picioarelor împotriva piciorului, începe o nouă epurare Uneori s-a întâmplat să observe un fenomen deosebit de izbitor: gândacul și-a curățat piciorul din spate pe cel din mijloc și, în același timp, a continuat să se târască; din cate stiu eu, acesta este un fenomen categoric imposibil in conditii normale Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI E Lepidoptera (Lepidoptera, sau fluturi) S-au făcut observații asupra Pieris brassica (alb de varză), Pieris crataegi (păducel), Argynnis aglaja (sircuiat), Gonopteryx rhamni (galben cătină), Vanessa io (ochiul păunului), etc După decapitare, fluturii diurni prezintă o ușoară paralizie a membrelor în aceeași ordine ca la gândaci, adică majoritatea în perechea anterioară și mai puțin în perechea de picioare din spate Drept urmare, imediat după operație, animalul pare să stea pe cap, sprijinit de picioarele înalte din spate După ceva timp (la Pieris, de exemplu, după - de minute), paralizia dispare, iar fluturele ia o poziție normală Odată cu decapitarea, abilitatea de a se mișca voluntar dispare Fluturele își pliază aripile și stă nemișcat la locul lui Capacitatea fluturilor decapitați de a zbura departe în caz de iritare (după o perioadă mai mult sau mai puțin lungă de timp după operație) demonstrează, însă, că odată cu decapitarea capacitatea de a zbura și de a se mișca în general nu dispare și nu se aplică afacerilor numai din cauza absenţei unor astfel de stimulente din exterior, în legătură cu care aceste mişcări Deci, dacă ciupești ușor piciorul lui Pieris Brassica cu penseta, atunci fluturele decolează imediat și zboară spre un obstacol, lovindu-se de care cade și se așează Ea nu se târăște departe de astfel de iritații pentru că, desigur, în condiții normale, speriată de ceva, recurge la aripi, și nu la picioare Dacă un fluture decapitat este aruncat în aer, acesta nu cade, ci zboară sau coboară, desfăcând aripile, ca și cum ar fi înălțat Moliile decapitate după operație stau pe loc și nu își lasă odihna fără constrângere Enervați de vreun obiect, acești fluturi Biblioteca "Runivers" V WAGNER departe de a se muta din loc în loc atât de ușor Cu greu flutură, aproape fără să se ridice de pe obiectul pe care stăteau și s-au speriat (o masă, de exemplu) Aruncați în aer, cad adesea la pământ fără să încerce să zboare Singurele lucruri care rămân neschimbate în ei sunt acei plămâni, fâlfâitul abia perceptibil al aripilor, care sunt produse atât de indivizi normali, cât și de decapitați după un zbor, oricât de mic

ar fi acesta Observațiile de mai sus confirmă că legătura organelor de locomoție cu organele capului la fluturii nocturni este mai strânsă decât la fluturii de zi Fluturii de noapte, în care jumătate din cap a fost tăiată, s-au învârtit mai întâi spre partea tăiată a capului, aparent din cauza înfrângerii membrelor părții corespunzătoare Că avem de-a face aici cu un fenomen fiziologic fără nici un amestec de element psihic este dovedit de faptul că acești fluturi de obicei se învârt în jurul lămpii, zburând în jurul ei; cel operat descrie cercuri lângă lampă nu în jur, ci pe partea dreaptă sau stângă a acesteia Pe măsură ce paralizia trece, diametrul cercurilor descrise de fluture atunci când zboară devine din ce în ce mai mare și, în sfârșit, începe să zboare drept Dacă un fluture operat este făcut să zboare nu imediat după ce jumătate din cap i-a fost tăiat, ci mai mult sau mai puțin timp după aceea, atunci de la bun început zboară fie drept, fie în cerc în direcția jumătății supraviețuitoare a capului, evident fiind ghidat în aceasta de vedere Durata de viață a fluturilor decapitați este diferită și, printre altele, depinde de momentul în care se efectuează operația Dacă decapitarea se face vara, atunci fluturele trăiește de la la zi, rar mai mult; dacă toamna înainte de iernare, atunci aceiași fluturi trăiesc mult mai mult Deci, decapitat Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI Pe septembrie, Limenites populi a murit prin bandaj abia pe noiembrie, fiind tot timpul într-o încăpere caldă La frig, speranța de viață este și mai mare, așa cum este de la sine înțeles, desigur F În ordinul Diptera am făcut investigaţii asupra Brachycerelor şi Nemocerelor Brachycera (muște) Acest grup de animale este un exemplu excelent al faptului că la unele nevertebrate acțiunile imediat următoare operației nu oferă temei pentru nicio concluzie, cu excepția faptului că sistemul lor nervos este în general foarte excitat; emoția în sine este rezolvată printr-o serie întreagă de mișcări dezordonate, înlocuindu-se continuu și diferite la indivizii aceleiași specii Astfel, muștele noastre comune (Musca do mestica), imediat după decapitare, acționează destul de diferit, dar întotdeauna și totul este la fel de dezordonat Unii dintre ei zboară, cad, alții încep să se învârtească pe spate, alții își curăță aripile și picioarele etc Toate aceste mișcări uneori se înlocuiesc la întâmplare, întrerupte și începute fără un motiv aparent Același lucru este valabil și pentru celelalte muște Deci Sarcophaga carnaria, după decapitare, zboară în sus, cade la podea, se învârte; Syrphus seleniticus procedează la fel, uneori sărită peste cap etc Într-un cuvânt, mișcările muștelor imediat după decapitare dovedesc imposibilitatea decisivă de a trage vreo concluzie: în aceste mișcări nu există decât o rezoluție dezordonată a excitației generale i sistem nervos Cercetările efectuate asupra acestor animale la ceva timp după decapitare, adică cand s-au linistit deja dau ocazia sa adauge putin la concluziile obtinute mai sus Odată cu decapitarea, aceste animale, s-au calmat (unul Biblioteca "Runivers" V WAGNER după , alții după - sau mai multe minute), nu își pierd capacitatea de așa-numita mișcare arbitrară; atunci când sunt iritați, decolează mai mult sau mai puțin ușor și complet Așadar, Musca domestica la de minute după decapitare a stat liniștit într-o cutie; deranjat de pensete - a zburat din cutie destul de departe într-o direcție dreaptă; Paralizia membrelor după decapitare se manifestă într-un grad slab și trece în curând; este mai ușor de observat în timpul decapitării parțiale (de exemplu, la decapitarea jumătate a capului), deoarece în astfel de condiții paralizia se observă numai la membrele părții corespunzătoare și, ca urmare, este dezvăluită mai clar Acțiunile muștelor, care nu sunt direct legate de

activitatea organelor capului, după decapitare, rămân aparent neschimbate Printre acestea, voi semnala un caz care poate duce la neînțelegeri Iată chestia Syrphus seleniticus, Musca vomitoria, Sarcophaga carnaria și altele, fiind plantate în pânză - ore mai târziu după decapitare, se pare că "nu și-au dat seama" de pericol: nu au zburat din capcană, așa cum vedem la fluturi Pentru o evaluare corectă a acestui fenomen, trebuie avut în vedere că, într-o stare normală, muștele nu zboară întotdeauna de pe rețea, ci uneori rămân așezate pe ea destul de calm, dacă picioarele nu se lipesc de firele ei Abia după aceea își pun aripile în acțiune și numai atunci când aripile se lipesc de pânză, activitatea lor devine cea mai energică Nu este greu să fii convins de adevărul celor spuse Dacă musca este plasată în pânza prăfuită a pânzei de Tegenaria domestica, atunci începe să-și curețe picioarele, iar dacă acestea nu se lipesc, ceea ce se întâmplă destul de des, atunci după finalizarea operației, se calmează Dacă, de exemplu, o muscă de casă decapitată este plasată într-o capcană Teridium, constând din multe fire lipicioase, Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI apoi, după ce a început prin a-și curăța picioarele, musca va sfârși prin a se scoate din pânză cu ajutorul aripilor, adică încearcă să zboare departe de pericol Muștele decapitate rămân foarte sensibile și susceptibile la stimuli externi În timp ce făceam experimente în această direcție, am avut ocazia să observ următorul fapt Observând că Musca vomitoria își curăță piciorul din față după ce a fost ușor iritat de celălalt picior din față, în urma iritației piciorului din față drept al unei muscă decapitată, l-am tăiat pe cel din față stâng De ceva vreme întinderea scurtă a piciorului făcea mișcări inutile care nu atingeau scopul; apoi a fost înlocuit cu piciorul mijlociu stâng, cu care s-a efectuat "curățarea" piciorului din față drept iritat Prin intermediul unor astfel de experimente este posibil ca musca să efectueze acțiunile descrise prin intermediul diferitelor picioare, dar numai acelea prin care astfel de acțiuni pot fi efectuate , în anumite condiții, de către indivizi normali și în niciun caz de către cei prin care aceștia nu sunt efectuate • În concluzie, voi sublinia un fapt de mare interes în ceea ce privește semnificația sa biologică Observând muștele noastre de casă (Musca domestica), am observat spre surprinderea mea că una dintre ele (femea) a fost operat de aproximativ o oră după ce I /" fusese operat, că se împerechea cu un mascul care venise accidental peste ea Pentru a testa fenomenul, am decapitat patru femele, le-am pus într-un cilindru de sticlă, în care am lăsat patru masculi (nu decapitați) După ore, una dintre ele a fost găsită împerechendu-se cu una dintre femelele decapitate Nemocera (Țânțarii) nu dau nimic deosebit de interesant; Voi nota doar următoarele După decapitare, aceste animale își pierd în cea mai mare parte capacitatea de mișcare voluntară, nu forțată Aruncat în aer, însă, nu cad, ci Biblioteca "Runivers" V WAGNER își întinde aripile într-un mod corespunzător și zboară, deși nu departe, de unde rezultă că capacitatea de a zbura, ca la insectele anterioare, nu dispare odată cu decapitarea Mulți dintre ei zboară și atunci când abdomenul este iritat cu penseta, cum ar fi, de exemplu, Típula gigantea Mișcările care nu sunt în legătură directă cu organele capului, la țânțari, ca la muște, rămân în mare parte neschimbate după decapitare Astfel, de exemplu, Típula gigantea își retrage laba după iritare și o curăță, așa cum o face în condiții normale Apropie capătul abdomenului de locul iritației, parcă pe cale să înțepe și lovește instrumentul de iritare cu o acuratețe uimitoare Răsturnat pe spate, se rostogolește și ia o poziție normală etc , etc G himenoptere

(Himenoptere) I) Formicidae (Furnici) Formica rufa (furnica rosie) Decapitarea unei furnici atrage după sine următoarele fenomene Capul nu numai că trăiește sau mai multe ore, dar în tot acest timp își arată activitatea vitală foarte energic și la fel de rapid ca la un animal normal Dacă i se aduce vreun obiect, ea deschide larg fălcile, gata să-l apuce; dacă un obiect este adus atât de aproape încât fălcile să-l atingă, atunci ei apucă obiectul și se întâmplă ca capul să moară fără să-și deschidă fălcile și să nu elibereze obiectul Trunchiul fără cap prezintă o imagine destul de diferită a activității față de ceea ce am văzut până acum: abdomenul se pliază sub piept și rămâne în această poziție pentru o perioadă nedeterminată de timp Uneori animalul moare în această poziție, luându-l după operație și nu schimbându-l niciodată Mișcările sunt rare și nesemnificative - O furnică ale cărei antene sunt tăiate devine un alt animal conform Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI mod de viata; evident, o serie întreagă de influenţe ale mediului înainte de operaţie, într-un fel sau altul dirijandu-i activitatea, au devenit inaccesibile, iar acest lucru a dus la o schimbare radicală a comportamentului său Dacă laba este iritată, atunci furnica o smulge de obiectul iritației, dar nu o curăță, așa cum o face un animal normal în cazuri similare, ci doar o smuci neputincios pentru ceva timp Dacă abdomenul este iritat, atunci furnica fie nu "curăță" deloc locul de iritare și nu pleacă, fie le face pe ambele cu stânjenie și imperfecțiune extremă Operațiile parțiale reprezintă următoarea serie de date După ce a trecut ceva timp după ce, de exemplu, ochiul drept și antenele sunt tăiate, furnica se deplasează în partea dreaptă mai mult timp decât rănirea gravă Acest lucru se datorează influenței operației asupra sistemului nervos: paralizia membrelor jumătății corespunzătoare este atât de semnificativă încât are un efect copleșitor asupra activității animalului Cu cât este mai lungă perioada de timp care separă operația de momentul observării și cu cât vătămarea este mai ușoară, cu atât mișcarea descrisă se oprește mai devreme în furnică și este înlocuită mai întâi de o mișcare către ochiul supraviețuitor și apoi de mișcări care seamănă mult cu mișcările unui animal normal, care rătăcește "aleatoriu" în jurul mesei, ghidat de ochi și în principal de antene Dacă în acest fel o furnică operată este pusă în calea unei mâini, atunci de îndată ce o atinge cu antenele, încearcă imediat să o muște; în cazul în care ambele fălci rămân intacte, le cufundă imediat în pielea mâinii; dacă doar unul a supraviețuit, încearcă să facă o rană cu ea și nu părăsește obiectul persecuției sale La o furnică sănătoasă, tocmai luată și adusă cu grijă din furnicar, ambele antene au fost tăiate Biblioteca "Runivers" V WAGNER În urma unui scurt tetanos și a unui mic șir de călcări dezordonate pe loc, animalul s-a calmat curând (după minute) și - nu de pe loc: se pare că mediatorul dintre mediu și principalele centre ale activității mentale a dispărut Adevărat, ochii lui au rămas neatinse, dar rolul lor este evident incomparabil mai limitat Mișcarea unei mâini sau a altui obiect la o distanță de ID- centimetri evocă la animal, căruia antenele sunt tăiate, reacția corespunzătoare: furnica, așa cum ar fi, "stă" pe picioarele din spate, se ridică în față, își scoate capul și îndoaie abdomenul: urmează să se apere și să atace Dar chestiunea nu va depăși aceste colecții Acest fapt este foarte instructiv El explică natura mentală a activității acestor animale, demonstrând că sistemul lor nervos este capabil să răspundă doar într-un anumit mod la anumite influențe externe Când un obiect se apropie, furnica îl observă cu ochii și răspunde acestei influențe a mediului cu grupul adecvat de trucuri; atunci când un obiect se apropie, atunci

întrebarea dacă să atace sau nu să atace, în condiții normale, nu este decisă de ochi, ci de alte organe antene, iar acum, dacă acestea nu sunt acolo, atunci niciun alt organ nu le poate înlocui , iar furnica, fără a primi ■' potrivit celui mai important impuls, care ar trebui urmat de un atac, se linişteşte Un anumit impuls nu poate fi evocat decât într-un anumit mod și niciun altul nu îl poate înlocui Așadar, împiecându-mi mâna în timpul uneia dintre mișcările sale, furnica, ale cărei antene erau tăiate, s-a cățărat pe ea, dar nu a mușcat: evident, prin urmare, nu a recunoscut obiectul, care atacă mereu energic și constant în o stare normală - ochii nu-i spuneau nimic Când, după o jumătate de oră, am din nou: întinse degetul spre el, începu să-l lingă a Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI Însuși modul de a muta o furnică normală și una ale cărei antene au fost tăiate, confirmă adevărul celor spuse Primul, fiind așezat pe o masă, nu merge niciodată în direcție dreaptă, decât dacă se sperie de ceva; dar dacă îl țineți în brațe ceva timp (aproximativ minute), acoperind, de exemplu, cu un pahar de ceas, sub care s-ar putea calma, apoi scoateți cu grijă paharul, eliberați-l, atunci furnica începe să rătăcească în jurul mesei El va merge mai întâi la dreapta, apoi la stânga, apoi înapoi etc Fără îndoială că aceste întoarceri, această schimbare neîncetată de direcție, sunt răspunsul la unul sau altul efect al mediului asupra antenelor sale Tăiați aceste organe și mișcările fie se opresc cu totul, fie continuă în linie dreaptă Următorul fapt nu este lipsit de interes în acest sens Într-o zi, în timp ce mergea pe masă, o furnică, căreia îi fuseseră tăiate antene, s-a apropiat de o crăpătură în masă Un animal normal, în astfel de condiții, simțind crăpătura cu antenele sale, în cea mai mare parte intră imediat în el sau îl părăsește Furnica noastră, după ce și-a detectat prezența cu ajutorul picioarelor din față, se oprește și rămâne pe loc În mod evident, rezultă că în astfel de cazuri, atunci când se află în mișcare în condiții normale, trebuie să se găsească într-o poziție similară, problema activității ulterioare se decide cu ajutorul antenelor; când nu sunt acolo, atunci întrebarea rămâne deschisă: furnica se oprește în apropierea crăpăturii și stă în picioare, necercând nici să investigheze fenomenele în alte moduri decât antene, nici să se îndepărteze de ea Dacă antenele nu sunt complet tăiate, atunci fenomenele devin mai complicate) Vespidae (viespi) Vespa vulgaris (Viespa obișnuită) Decapitarea unei viespi atrage după sine consecințe pe care nu le observăm adesea la alte animale: ele continuă să facă ceea ce făceau în momentul operației Biblioteca "Runivers" V WAGNER Am făcut următorul experiment: am luat o viespe vie cu penseta și i-am tăiat imediat capul când ea, desfăcând aripile, a încercat să zboare După operație, insecta a continuat să zboare, întinzându-și picioarele, ca în zborul normal, și scoțând sunetul obișnuit cu aripile Dar, din moment ce operația a afectat membrele anterioare, insecta s-a prăbușit neîncetat peste locul în care se afla capul; prin înlăturarea acestei nereguli de mișcare cu ajutorul unor dispozitive adecvate, se poate fi sigur că viespea își va continua zborul, uneori până la producerea morții Este de la sine înțeles că forța mișcării aripilor slăbește treptat Capul după operație continuă să trăiască destul de mult timp și prezintă aceleași acțiuni ca la un animal normal Viespa fără cap se apără cu o perfecțiune remarcabilă: își îndoaie oportun abdomenul pentru a înțepa obiectul cu care este atinsă, chiar și în acest caz când atingerea se face pe partea dorsală a animalului Este interesant că dacă nu îl lovește imediat, ea continuă să lovească până când înțepătura ei lovește obiectul neliniştit Pe măsură ce timpul trece

însă, mișcările viespei devin mai puțin energice și mai puțin probabil să-și atingă scopul Voi adăuga la cele spuse că viespea dă lovituri sigure cu o înțepătură chiar și atunci când nu numai capul, ci și pieptul este tăiat și când astfel avem de-a face cu un singur abdomen Continuă să înțepe, direcționând intenționat loviturile, chiar și a patra parte a abdomenului Când laba este iritată, viespa o curăță remarcabil de priceput, nu doar frecând-o de cea opusă corespunzătoare, ci trecând-o prin alte două În același timp, mișcările, mai ales la început, sunt atât precise, cât și energice Vespa cr abro (Hornet) Atunci când faceți experimente pe aceste animale, trebuie avut în vedere că acestea sunt extrem de tulbure și nu experimentează captivitate uneori pentru o zi În această împrejurare se află, desigur, motivul atitudinii diferite a indivizilor speciei față de operație, după care mulți mor destul de repede Indivizii puternici îi supraviețuiesc însă și manifestă activitate, dintre care le voi remarca doar pe cele mai strâns legate de chestiune Capul, după ce l-a separat de corp, uneori imediat, dar de cele mai multe ori după ceva timp, prezintă mișcări perfect oportune Hornetul simte obiectele cu antenele, apucă viguros penseta cu fălcile dacă ating animalul etc Activitatea vitală a capului durează uneori două ore și jumătate Vitalitatea pieptului și a trunchiului se exprimă în aceleași acțiuni pe care le-am văzut la viespe; hornetul intepa insa mai putin priceput decat acesta din urma, desi o face cu acuratete si energic Un hornet fără cap se târăște adesea Unul dintre ei, apropiindu-se de marginea mesei, a început să coboare precaut, agățându-se cu pricepere cu ghearele labelor de scândura neuniformă a mesei Curând s-a oprit și a atârnat, prinzând la început cu picioarele într-un mod neobișnuit și incomod; după ce a atârnat atât de ușor, și-a schimbat poziția și și-a asumat o astfel de postură, care corespunde destul de cu poziția obișnuită a unui animal normal În mod evident, rezultă că acest animal, fiind decapitat, este capabil să judece comoditatea mai mare sau mai mică a poziţiei pe care şi-a asumat-o Nu mai puțin interesant este următorul fapt Dacă vespa este luată de aripă cu penseta, atunci împinge viguros penseta cu ajutorul perechii mijlocii și posterioare de picioare, făcând doar încercări slabe de a-l înțepa După ce a eliberat aripa din pensetă în momentul în care viespul face eforturi pentru a se elibera de ea, putem observa un fenomen interesant: vespele zboară, deși nu departe, stângaci, dar bâzâie cu aripile sale și se mișcă cu ajutorul lor Hornetul zboară și în cazul în care îl iei de laba și, după ce ține ceva timp, timp în care va depune eforturi pentru a se elibera, în cele din urmă îl lasă afară Restul acțiunilor amintesc complet de ceea ce am văzut la viespi și, prin urmare, nu le voi descrie Hornetul fără cap trăiește de la s-x la II ore; moartea are loc în diferite segmente ale corpului nu simultan: abdomenul moare timp de - de minute sau mai mult după ce segmentele pieptului și membrelor au încetat să mai dea semne de viață În abdomen însuși, segmentele terminale sunt ultimele care mor În ceea ce privește datele operațiunii parțiale, iată principalele rezultate obținute Un impact foarte ușor, experimentat de un animal la un moment dat, are o influență mai mare asupra lui decât trecutul, chiar dacă acest trecut a fost o rană gravă produsă cu două sau trei minute înainte de acest nou impact Să explic cu un exemplu Un minut mai târziu, de exemplu, după ce a tăiat antenele unui hornet - un organ extrem de sensibil, el, după ce s-a lovit de o peră, a început să o mănânce, deși nu cu mult înainte de operație i s-a dat o bucată din acest fruct și era complet plin O altă experiență a

fost că o parte foarte semnificativă a capului a fost tăiată de la hornet, pe care este plasat ochiul drept La aproximativ două ore după operație i s-a dat o peră; din moment ce maxilarul drept nu putea funcționa, l-a lins și a aspirat dulceața foarte apetisant, în ciuda faptului că rana era complet deschisă Următorul experiment a fost făcut pe un hornet: trunchiul său (abdomenul) a fost străpuns cu un ac O jumătate de minut mai târziu, după operație, hornetul și-a regizat propriul; intepatura nu era pe acul cu care isi strapunsese corpul, ci pe creionul cu care abia am atins suprafata dorsala a abdomenului Evident, în așa fel încât ușor Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI atingerea experimentată de animal reacționează mai puternic la acesta decât cea produsă de o rană care i-a fost provocată cu jumătate de minut mai devreme Hornetul, căruia i s-a tăiat ochiul drept, zboară spre dreapta, adică în direcția ochiului tăiat, diametrul cercurilor este de aproximativ arshins După - minute de la operație, zborul hornetului se modifică; începe să facă cercuri, nu unul după altul, ci zboară la început pentru o vreme în direcție dreaptă Cu cât trece mai mult timp după operație, cu atât linia dreaptă de zbor devine mai mare, cu atât se fac mai puține cercuri și diametrul devine mai mic În cifre, acest raport poate fi exprimat aproximativ după cum urmează: Timp după operație Yu m m m m Linia într-o direcție directă spre vârf la ib Diametrele cercului în vershakh C ib În ceea ce privește cauza fenomenului descris, există motive de a crede că acesta provine din starea paralitică a membrelor părții care a suferit operație, ale cărei consecințe dispar destul de curând Uneori, deja la o jumătate de oră după zborul hornetului are loc cu o regularitate care este greu de distins de normal; uneori efectele sale sunt resimțite pe o perioadă mai lungă, evident în funcție de natura rănii ·) Apidae (Albine) Bombus (bondar) După decapitare, aceste animale se răstoarnă mereu pe spate și zac ca paralizate, dar după un timp destul de lung revin la poziția lor normală Viața capului, separat de corp, durează pentru mulți indivizi de la la ore și se manifestă în Questions of Philosophy, ki , Biblioteca "Runivers" δ V WAGNER efectuează toate acțiunile care se observă și la indivizii normali: capul bondarului își îndoaie antenele când este adus un obiect spre el, se apără cu fălcile etc Activitatea vitală a capului nu este detectată brusc, ci după ceva timp, în timpul căruia capul, ca și trunchiul, rămâne parcă paralizat, nerăspunzând în niciun fel la influențele externe Activitatea vitală a trunchiului păstrează caracterul obișnuit al activității unui animal normal Dacă luați laba unui bondar cu penseta, atunci acesta nu încearcă să înțepe obiectul, ci aduce mai aproape de pensetă locul corpului pe care a fost așezat capul, intenționând să se apere nu cu ajutorul înțepăturii , dar cu ajutorul fălcilor În general, el se apără foarte slab Piciorul eliberat de pensetă este "curățat" energic și continuu, frecându-l de piciorul corespunzător de pe cealaltă parte a corpului Dacă iritați abdomenul, atunci bondarul "curăță" locul de iritare cu labele; prin întărirea acestuia din urmă, se poate forța bondarul să-și schimbe locul: să plece sau să zboare Trebuie spus însă că aceste mișcări sunt foarte nesemnificative și animalul recurge la ele doar în cazuri extreme Dacă, de exemplu, iritați capătul labei, atunci la început bondarul doar îl trage; dacă iritația se repetă, intensificând-o, atunci animalul nu pleacă, ci se rostogolește pe spate și începe să curețe energic locul iritației Odată ce a luat această poziție, cu greu, și departe de totdeauna, se ridică în picioare; în cea mai mare parte, este dificil să-l forțezi să facă acest lucru prin mijloace artificiale, deși nu imposibil Deci, furnicile, după ce au

atacat un bondar fără cap, îl pot forța să se ridice imediat în picioare, după care începe să lucreze remarcabil de distinct mai întâi cu spatele, apoi cu perechea de picioare din mijloc, curățându-le de spate, de labe , din abdomenul său Plantat în pânza păianjenului Epeira, unul mic bondar (J) nu a apreciat ceea ce s-a întâmplat și a atârnat calm pe web; păianjenul l-a învăluit curând în pânze de păianjen și l-a târât la locuința lui; Am luat bondarul și am observat curând că era foarte ocupat cu curățarea pânzelor de păianjen care îl învăluiau Scăderea vitalității are loc uniform și doar cu puțin timp înainte de debutul morții (- de minute) se poate observa clar că afectează corpul în părți, de la segmentul cel mai apropiat de capătul capului până la abdomenul final: mai întâi, perechea de picioare din față încetează să mai acționeze, apoi cea de mijloc; mai departe perechea anterioară de aripi, perechea posterioară de aripi și picioare și, în final, ultimele segmente ale abdomenului Maimuțe melifica (Albină) După decapitare, albina nu se întinde pe spate, ca un bondar, ci rămâne în picioare; chiar dacă este răsturnat artificial pe spate, își ia imediat o poziție normală, care diferă de cea obișnuită doar prin aceea că îndoaie locul pieptului unde se afla capul, spre obiectul pe care se află Această împrejurare se explică, desigur, prin starea de paralizie a membrelor anterioare Particularitatea care deosebește albina de toate animalele pe care le-am examinat până acum constă în acea stare neobișnuit de excitată, în agitația nesfârșită, pe care o dezvăluie după operație; este în continuă mișcare, ceea ce este evident lipsit de orice scop: acum își curăță la întâmplare labuta, apoi își curăță abdomenul, apoi se târăște, se dă peste cap, etc O altă trăsătură care deosebește albina de aceeași viespe este că dacă o iei de labă cu penseta, atunci aceasta, deși eliberează o înțepătură, nu o îndreaptă către obiectul iritației și nici măcar nu-și îndoaie abdomenul într-un mod adecvat fel, o împrejurare care, poate, ar trebui explicată * faptul că acest organ la o albină este în general mai puțin activ decât la o viespe, deoarece înțepătura la o albină în anumite cazuri duce la o pierdere a înțepăturii, ceea ce nu este întotdeauna observat la o viespe O altă caracteristică: o albină fără cap nu zboară deloc și nu poate fi forțată să facă acest lucru În toate celelalte privințe, fenomenele care însoțesc decapitarea albinelor nu adaugă nimic nou față de ceea ce am văzut în himenoptere anterioare Capitolul trei Cu ceea ce am spus, vom termina prezentarea materialului Factual al prezentului studiu Ce ne oferă, în afară de alte considerații, despre care nu este locul să vorbim aici, pentru a decide problema naturii psihologice a instinctului? Acțiunile instinctive pot fi considerate în vreun fel conștiente; cum o dovedește romanii și, ca atare, servește drept formulă de reconciliere a diferențelor fundamentale din domeniul zoopsihologiei, pe baza materialului obținut prin metoda subiectivă de cercetare în general? Faptele pe care le-am adunat confirmă că animalele nevertebrate decapitate sunt capabile să manifeste trei tipuri de acte: A Cele care pot fi reduse la reflexe, i e la un simplu transfer de iritație de la tegumentul corpului la mușchi Exemple de astfel de mișcări sunt acțiunile de apărare și atac, curățarea picioarelor și a altor părți ale corpului care sunt iritate Omida unui fluture, fiind răsturnată pe spate, își ia imediat poziția normală; atunci când este stimulată, face aceleași mișcări pe care le observăm la indivizii normali: fie se apără, apropiindu-și coada de obiectul iritației în acest scop

INSTINCTULUI capătul, sau locul unde era capul, sau se înfășoară într-o spirală Vespa vulgaris face o serie întreagă de mișcări complexe atunci când "curăță" o labă deranjată Centipedul se deplasează înainte și înapoi cu cele două segmente ale sale, menținând tipurile de mișcare care sunt caracteristice capetelor din față și din spate ale corpului său etc B Apoi, în al doilea rând, animalele decapitate sunt capabile de o activitate care conține deja atât de multă psihică încât nu poate fi recunoscută ca un simplu reflex; se încadrează perfect în acea categorie de acțiuni pe care unii psihologi le numesc acțiuni adaptative (Anpassungsver-mõgen) *) Nevertebratele decapitate, după cum am văzut, își păstrează capacitatea de a se mișca după operație, de a ocoli obstacolele puse în cale sau de a escalada peste ele la fel de abil ca și indivizii normali Blatta germanica, apropiindu-se de o crăpătură dintr-un obstacol pus în calea lui, își schimbă poziția corpului într-un mod adecvat și se târăște prin el cu o perfecțiune minunată; răsturnat pe spate, în caz de dificultate în a-și asuma o poziție normală, folosește obiecte terțe care îi sunt substituite, cu aceeași dexteritate cu care o face un individ normal; Vespa crabro, după ce și-a asumat o poziție incomodă pe coada mesei și a stat acolo câteva secunde, o schimbă și ia una care îi permite să-și așeze picioarele în cel mai normal mod și să-i ofere corpului o poziție confortabilă etc *) La vertebrate s-au observat acţiuni din această categorie după îndepărtarea emisferelor cerebrale; astfel, de exemplu: capacitatea de a ocoli obstacolele puse în calea lor; capacitatea animalelor de a urca prin găuri, obstacole plasate în fața lor; capacitatea unei broaște, plasată pe palmă după ce i-a fost îndepărtat creierul mare, la întoarcerea palmei în jos, să-și schimbe pas cu pas poziția și să se deplaseze spre dosul mâinii etc Biblioteca "Runivers" V WAGNER C În fine, observăm la animalele decapitate capacitatea de a acționa, care la indivizii normali este luată drept Fapte, dovedind prezența înțelegerii, imaginației, chiar gândirii; cu alte cuvinte, observăm tocmai acel grup de acțiuni care, având toate atributele exterioare ale conștiinței, este considerat conștient de mulți naturaliști În limba lor, vom avea următoarea serie de Fapte Un fluture fără cap "recunoaște" pericolul atunci când este plasat într-o pânză; o musca de casa, in aceleasi conditii, zboara din plasa paianjenului, daca nu se incurca prea mult in ele Larva lui Eristalis tenax, târându-se cu coada înainte, bâjbâie drumul, "alege" o direcție; înspăimântat, îl schimbă și alege unul nou Lipitoarea, care se enervează pe fundul vasului, ajunge să plutească în sus într-un grup de alge, din cauza faptului că alte animale o deranjează în timpul zilei și că în sfârșit și-a "realizat" ce remediu ar fi cel mai bun scapă de această anxietate Centipedul, care a lovit de mai multe ori un obiect care a fost înlocuit cu segmentul de coadă, "vine la ideea" nevoii de a schimba direcția de mișcare înainte și, în loc să continue să se târască înainte cu capătul de coadă al segmentului, începe să se târască cu capătul capului Apropiindu-se de plumbul mesei, segmentul de coadă al centipedului coboară din acesta în mai multe etape, de fiecare dată căzând din ce în ce mai jos; el dobândește o abilitate, "dobândește experiență" în recunoașterea unui obiect nou Blatta germanica, dând peste un obiect necunoscut pentru el, sare în el "în nedumerire*; a doua oară această nedumerire se diminuează; obiectul este recunoscut prin mai multe experimente repetate succesiv; gandac "este convins * - Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI in sfarsit in siguranta acestei noutati si urca calm peste ea etc Ce avem de fapt în fața noastră aici în sensul zoopsihologiei? Că acestea nu sunt reflexe

rezultă din însăși definiția naturii activității nervoase de acest fel, definiție în care romanii nu sunt de acord cu alți naturaliști Că acestea sunt instincte, suntem convinși de acest lucru de faptele care demonstrează că multe Arthropode au capacitatea de a efectua acțiuni psihologice atât de complexe imediat după părăsirea pupei, adică fara nici cea mai mica urma de invatare si experienta Rămâne întrebarea: aceste acțiuni sunt însoțite de conștiință sau nu? Când ni se spune despre animale normale pe care fluturele "învață*", larva "alege" , lipitorile ^se gândește*, iarba de curse "se gândește*", gândacul "convinge* -", sau când citim un descriere detaliată că Nepa cinerea, observând prada, o apucă rapid și fără scăpare cu ajutorul piciorului puternic, evident, "bine conștientă de distanța" care o desparte de obiectul apucat; că apoi, strângând obiectul, scorpionul de apă folosește atât efort cât este necesar, adică cu atât mai multe, cu atât prada face mai multe eforturi pentru a se elibera; că în cele din urmă, așezându-se confortabil, aduce prada prinsă la gură pentru a-i suge sângele și, neliniștit în acest moment, atingând planta pe care s-a așezat, evident, "înțelegând pericolul, imediat părăsește locul și înoată până la fundul piscinei; când citim toate acestea, pe baza metodei subiective nu putem spune nimic împotriva părerii că fiecare act de aici este un silogism elementar; fiecare pas este o conștiință clară a scopului acțiunii care se realizează Problema, însă, capătă un sens oarecum diferit dacă ne amintim că toate aceste acțiuni, fără excepție, sunt efectuate de scorpionul de apă, ca acele animale, o Biblioteca "Runivers" V WAGNER care tocmai au fost amintite, după decapitare, la fel de perfecte ca un individ normal Se dovedește că un act dat al unui animal nu reprezintă o acțiune a unui întreg izolat psihologic, ci este, parcă, suma acțiunilor unui număr mai mare sau mai mic de segmente, uneori capabile să realizeze un anumit grup de acționează într-o ordine precis definită - independent și fără nicio relație unul cu celălalt Scorpionul de apă, apucând prada cu piciorul din față, o aduce în locul unde se afla capul și o ține exact în poziția în care este necesar pentru ca trompa capului, atunci când exista, să-și poată suge sucuri Piciorul acţionează pentru a comprima prada proporţional cu eforturile sale de a se elibera, la fel ca în condiţii normale; atingerea unei plante lângă care s-a cuibărit un scorpion o face să se scufunde pe fundul vasului cu toate semnele de neliniște Fapte precum cel recent citat - și sunt foarte multe dintre ele - dovedesc, desigur, cu mai multă persuasiune inconștiența acțiunilor instinctive decât considerațiile de mai sus ale Romanilor, prin care încearcă să demonstreze contrariul O comparație a datelor obținute de noi cu materialul privind studiul activității sistemului nervos al vertebratelor ne va conduce la aceeași concluzie După experimentele lui Goltz, s-a știut că la început, după îndepărtarea emisferelor mari ale creierului, câinele își pierde capacitatea de a lua chiar și mâncare; timp de câteva luni, omul de știință a fost nevoit să recurgă la hrănire artificială, fără de care ar fi murit de foame Apoi, încetul cu încetul, animalul a încetat să mai aibă nevoie de această hrănire artificială; câinele a învățat să înalbe lapte, să mestece carne; spre iritare a răspuns ea cu mormăi; lătrau și mușcau când au scos-o din cușcă; a arătat capacitatea de autosuficiență Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI mișcări fizice: mers în jurul cuștii, uneori schimbarea direcției etc Capacitatea de a manifesta actele acestui grup la vertebrate, în general, dispare într-o măsură mai mare, cu cât numărul acestor acte depinde de emisferele creierului (Steiner); în plus, unele dintre abilitățile pierdute, chiar

și la animale atât de organizate precum câinele, după un timp și în anumite limite, pot fi restabilite (Goltz) Alături de aceasta, însă, există un grup de acte, capacitatea de a se manifesta care, după îndepărtarea emisferelor mari ale creierului la animalele vertebrate, nu este niciodată restaurată: aceasta este capacitatea de a înțelege, capacitatea de a concluziona, adică la efectuarea unor acte pe care le numim conștiente Deci, un câine, de exemplu, cu emisfere cerebrale tăiate, nu se ajută niciodată cu labele din față când mănâncă; fiind umedă, nu își poate da seama cum să se usuce singură, adică nu își caută un loc mai cald și nu se linge, așa cum fac câinii în stare normală Ea nu înțelege nici mângâieri, nici amenințări; mormăie și latră atât când o apucă, cât și când ea însăși dă peste un fel de obstacol etc La multe animale nevertebrate, imediat după operație, sau câteva minute mai târziu, observăm capacitatea de a manifesta acele acte pe care mulți naturaliști le prezintă ca fără îndoială conștiente și care, în condiții normale, ne frapează cu adevărat prin prezența atributelor externe ale conștiinței Cea mai apropiată explicație a acestui fenomen, o explicație care, după cum vom vedea acum, are în sine o bază strict științifică, este următoarea Deoarece vertebratele au sp ^ ^-ob-   acte, dintre care unele nu se păstrează după îndepărtarea emisferelor cerebrale, în timp ce altele se păstrează, prima dintre care corespunde unui grup de acțiuni conștiente, iar a doua actelor inconștiente senzorio-motorii stabilite prin ereditate și mai departe, deoarece ƀny nevertebrate Întrucât animalele, nu numai după decapitare, ci chiar și după împărțirea organismului lor în mai multe părți, toate instinctele caracteristice acestor părți sunt păstrate, este clar că, prin natura lor psihologică, instinctele nu trebuie să corespundă activității conștiente a vertebratelor, ci la actele senzorio-motorii și reflexe, care dintre reprezentanții inferiori ai acestui departament, după cum se știe, se disting printr-o mare complexitate Această concluzie, pe lângă materialul de fapt obținut de noi, se stabilește și pe baza următoarelor considerații Comparând activitatea animalelor vertebrate, în care a fost îndepărtată fie o emisferă mare, fie întregul creier, începând cu peștii și terminând cu mamiferele - comparând această activitate cu activitatea nevertebratelor, în care capul a fost tăiat sau corpul însuși a fost împărțit în mai multe părți, putem observa următoarele În timp ce la vertebrate progresul activității sistemului nervos începe cu faptul că activitatea stabilită ereditar a centrilor senzorio-motori, pe măsură ce organismul se îmbunătățește, în tot mai multe cazuri poate fi perturbată de intrarea în activitate a emisferelor cerebrale, care nu numai că se deosebesc brusc de centrii menționați în ceea ce privește natura activității lor, ci chiar și antagoniștii lor direcți - la nevertebratele din acel grup de mișcări, cel puțin pe care l-am studiat, începe cu faptul că împrăștiați în   Ze În alți centri, mai mult sau mai puțin independenți, activitatea mentală, pe măsură ce organismele se îmbunătățesc, se concentrează în tot mai puține dintre ele, până când ajunge în cele din urmă la un moment apropiat de punctul de plecare la vertebrate Pentru a clarifica această idee, voi prezenta în termeni generali o imagine a dezvoltării activității sistemului nervos al organismelor pluricelulare Din momentul în care un organism devine în două straturi, se dovedește deja a putea percepe influențele externe doar cu o parte a corpului său: învelișul său exterior Sensibilitatea, care stă la baza vieții psihice, este astfel difuzată pe suprafața corpului, și inițial uniform pe toată

suprafața, apoi încetul cu încetul ia naștere în ea o concentrare din ce în ce mai mare Deși în general toate părțile pielii rămân sensibile, totuși unele dintre ele, care ocupă astfel de poziții, în urma cărora sunt expuse la iritații mai frecvente, devin mai sensibile la ele decât restul Apariția organelor de simț limitează și mai mult aria percepțiilor noastre senzoriale (Sinneswahmemungen), care constituie materia primă a psihicului Prin urmare, odată cu dezvoltarea organismelor, posibilitatea de a face simultan astfel de schimbări devine din ce în ce mai limitată, iar efortul pentru o ordine liniară în procesele mentale crește La animalele radiante, ca, de exemplu, la stea de mare, fiecare rază individuală poate răspunde separat la impresiile primite de ea Dependența și legătura dintre o parte a corpului și altele este atât de slabă (deși există) încât razele stelelor de mare, fiind separate unele de altele, nu numai că continuă să-și îndeplinească funcțiile obișnuite, dar sunt totuși capabile să dezvolte toate alte părți Astfel, aici organismul continuă să poată percepe simultan iritații în diferite părți personale ale corpului și le răspunde cu aceste părți, indiferent de întreg; doar unii dintre aceşti stimuli ai unei raze sunt puşi în relaţie cu stimulii altor raze ale animalului La artropode se observă o asemenea dispersie a vieţii mentale, după cum am văzut, în ciuda dezvoltării lor relativ ridicate, în toată puterea ei; chiar și aici organismul rămâne capabil să perceapă și să reacționeze la senzația percepută simultan cu multe dintre părțile sale; dar nu mai vedem aici o capacitate atât de versatilă a părților individuale ale corpului de a acționa independent unele de altele în condiții normale, ca la animalele radiante, nici capacitatea unei părți a întregului de a avea o viață normală independentă Pe măsură ce animalele din această clasă se dezvoltă progresiv, pe măsură ce organizarea lor se îmbunătățește, părțile corpului devin din ce în ce mai diferite și adaptate scopurilor lor speciale Necesitatea coordonării impresiilor primite de simțuri pare să devină din ce în ce mai urgentă și inevitabilă Dar pentru a realiza acest lucru, pentru a permite impresiilor să comunice între ele, este nevoie de un centru prin care să treacă și, deoarece este imposibil ca mai multe impresii să treacă printr-un astfel de centru la un moment dat, capacitatea organismul să primească mai multe impresii în același timp devine cu atât mai puțin cu cât acțiunile părților sunt mai strâns coordonate În acest fel, procesele mentale din simultane și succesive devin în final aproape exclusiv secvențiale, deoarece majoritatea influențelor percepute trec prin centrul comun tuturor doar într-o ordine liniară La animalele nevertebrate din grupele pe care le-am considerat, un astfel de organ este ganglionul supraesofagian, nu fără motiv echivalat de naturaliști cu creierul animalelor vertebrate La viermi și milipede, totuși, doar o mică parte din acțiunile ganglionilor rămași sunt coordonate cu ea, care rămân capabile de un număr mare de acțiuni independente și complexe, Capătul coadă al omizii, bandajat în mijloc, își păstrează capacitatea de a se mișca în funcție de cei mai apropiați centri nervoși, acționând independent de ceilalți, dar își pierde complet (după operație) capacitatea de a se răsuci de-a lungul axei, deoarece mișcările de acest grup sunt coordonate precis cu ganglionii capului La pupa Lina, după decapitare, se observă fenomene care indică o coordonare mult mai strânsă După operație, observăm două tipuri de mișcări în ea în același timp: cu ajutorul unei părți a picioarelor animalul se deplasează înainte, iar cu ajutorul celeilalte curăță piciorul, pentru care a agățat accidental vecinul unul, un fenomen care

este imposibil în condiții normale și indică în mod clar o încălcare a coordonării acțiunilor după îndepărtarea capului La albine și furnici această coordonare atinge limite extreme, deoarece odată cu decapitarea acestor animale putem observa doar un număr limitat de reflexe și nimic mai mult La vertebrate, un nou organ intră în mecanismul activității nervoase: emisferele mari ale creierului Odată cu îndepărtarea creierului, peștii păstrează doar mișcări reflexe; odată cu îndepărtarea emisferelor cerebrale, activitatea unui pește (crap, de exemplu) diferă puțin de cea a unui animal normal; zgomotul mișcării suspecte din vecinătate face ca peștele să răspundă la influența mediului în același mod în care un animal normal răspunde la acesta În batrachi, după Steiner, funcțiile mezencefalului devin Biblioteca "Runivers" V WAGNER sunt mai strâns legate de funcțiile emisferelor cerebrale, așa cum am menționat mai sus La mamifere, în cele din urmă, această legătură devine atât de strânsă încât multe dintre funcțiile mezencefalului dispar cu totul odată cu îndepărtarea emisferelor cerebrale La un câine cu emisferele creierului tăiate, plesnirea biciului nu mai provoacă niciun proces mental, deși organele auzului și-au păstrat întreaga capacitate de funcționare Motivul fenomenului constă, evident, în faptul că odată cu îndepărtarea emisferelor s-a rupt legătura dintre celulele centrilor senzorio-motori care percep iritația și elementele acestora care răspund la iritare, deoarece emisferele creierului au devenit deja în calea dintre ele și ceilalți Astfel, activitatea centrilor senzitivo-motori este, în sensul continuității, secundară în raport cu activitatea ganglionilor sistemului nervos, inițial care funcționează independent și împrăștiați în diferite locuri din corpul animalelor nevertebrate, și primară, în raport cu activitatea emisferelor cerebrale ale animalelor vertebrate În acest ultim aspect, sunt de mare importanță cercetările lui Soltmann și Flechsig, dintre care primele au demonstrat că stimularea anumitor zone ale cortexului cerebral la animalele adulte duce la mișcări musculare, în timp ce la animalele tinere aceleași iritații nu provoacă mișcări; mișcări reflexe există în ele încă de la naștere și, prin urmare, trebuie recunoscute ca primare Pe de altă parte, cercetările lui Flechsig confirmă validitatea concluziei de mai sus: acest om de știință a demonstrat că fibrele care sunt în legătură cu centrii superiori ai creierului mare se dezvoltă mai târziu decât altele Acum ținând cont de toate concluziile pe care le-am obținut despre natura activității animalelor nevertebrate decapitate, despre elementele de asemănare și diferență Biblioteca "Runivers" NATURA PSIHOLOGICĂ A INSTINCTULUI a căror activitate este cu cea care se observă la indivizi normali, în sfârșit, explicațiile care se pot da acestor fenomene de zoopsihologie comparându-le cu activitatea animalelor vertebrate, avem suficiente motive să credem:) că complexitatea actelor la care sunt capabile nevertebratele după decapitare nu ne dă dreptul de a considera aceste acte drept acte reflexe;) că facultățile de producere a actelor complexe, aparent conștiente, pot fi fără îndoială ereditare și stau deoparte de orice legătură și dependență de experiența și observația personală, din care rezultă că avem de-a face aici cu acțiuni instinctive;) că, deși aceste acte instinctive par conștiente atunci când animalele sunt observate în condiții normale, ele nu pot fi, totuși, recunoscute ca atare, deoarece se repetă fără schimbare și după decapitare atunci când îl lovesc pe observator cu nesimțirea și inutilitatea lor, așa cum îl loveau observatorul cu înțelegerea lor aparentă a prețului, dacă și capacitatea animalelor care produc aceste acte de a raționa;) că acțiunile instinctive ale nevertebratelor

corespund actelor senzorio-motorii ale animalelor superioare, iar creierul primelor este analog funcțional cu centrii senzorio-motori ai celor din urmă; prin urmare, obținem o indicație indirectă că activitatea instinctivă nu este doar inconștientă de facto, așa cum mărturisesc datele obținute de noi, ci nu poate fi altfel prin însăși natura ei;) că, ținând cont de totalitatea fenomenelor pe care le-am luat în considerare, trebuie să ajungem la o concluzie exact opusă a ceea ce vrea să stabilească Romanii, și anume: în timp ce între actele instinctive și cele raționale o graniță complet definită, între instincte Biblioteca "Runivers" V WAGNER și cu siguranță este imposibil să trasăm o asemenea graniță prin reflexe și, în sfârșit) că, comparând aceste concluzii cu cele prezentate de Romani în apărarea poziției sale asupra conștiinței acțiunilor instinctive, avem tot dreptul să ne îndoim de validitatea acestora din urmă și să afirmăm că o încercare de a reconcilia diferențele oamenilor de știință (datorită la materialul nesatisfăcător obținut de dominantul subiectiv în cercetarea metodei științifice) prin asumarea acestei conștiințe în acțiuni instinctive, trebuie recunoscut ca inutil V Wagner Biblioteca "Runivers" Date primare ale moralei *) eu Orice doctrină morală, indiferent de persuasivitatea sa interioară sau de autoritatea exterioară, ar rămâne neputincioasă și inutilă dacă nu ar găsi puncte ferme de sprijin în însăși natura morală a omului În ciuda diversității gradelor de dezvoltare spirituală din trecutul și prezentul omenirii, în ciuda tuturor abaterilor individuale și în ciuda influenței tot mai mari a rasei, a climei și a condițiilor istorice, există încă un fundament de necompunet al universalității umane morală și orice construcție semnificativă în domeniile eticii Recunoașterea acestui adevăr nu depinde deloc de cutare sau cutare viziune metafizică sau științifică asupra originii omului Fie că este produsul unei lungi serii de modificări ale organizațiilor animale, fie produsul direct al celui mai înalt act creator, natura umană există în orice caz cu toate trăsăturile sale distinctive, printre care trăsăturile morale ocupă locul cel mai important Caracterul distinctiv al naturii psihice a omului nu este în niciun caz negat de celebrul reprezentant al transformismului natural-științific "Diferenta in *) Un capitol din eseul "Fundamentele filosofiei morale" pregătit spre publicare Întrebări de filosofie, carte θ Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV această relație, spune Charles Darwin (între om și toate celelalte animale), este, fără îndoială, enormă, chiar dacă comparăm, pe de o parte, sufletul celui mai josnic sălbatic însuși, care nu poate număra mai mult de patru și nu folosește o desemnare abstractă chiar și pentru obiecte și afecte simple și, pe de altă parte, sufletul celei mai înalt organizate maimuțe Diferența, fără îndoială, ar rămâne enormă chiar dacă una dintre speciile superioare de maimuțe ar putea fi adusă în aceeași stare înnobilată și civilizată în care se află câinele în comparație cu Forma sa rădăcină - lupul sau șacalul Nativii din Țara de Foc aparțin celor mai de jos rase; dar a trebuit să mă întreb în mod constant la trei dintre acești sălbatici care erau cu mine pe nava Beagle: cum ei, după ce au trăit câțiva ani în Anglia și au învățat puțină engleză, au devenit ca noi în toată forma mentală și cea mai mare parte a lor abilități spirituale " *) În plus, Darwin declară că subscrie pe deplin la judecata scriitorilor care susțin că dintre toate diferențele dintre om și alte animale, cel mai semnificativ este sentimentul moral**), pe care el (din punctul său de vedere) îl consideră nedobândit, dar înnăscut în om * **) Însă purtat de dorința sa (în anumite limite legale) de a umple distanța "uriașa", în

cuvintele sale, cu verigi intermediare, Darwin cade într-o greșeală de bază El atribuie întregii morale originare a omului un caracter exclusiv social, astfel apropiindu-l de instinctele sociale ale animalelor aceeași sau individuale *) Originea "genuri umane, podb , început al -lea cap (după traducerea germană a lui Viktor Karus) ··) Acolo, devreme al -lea cap ***) Ibid , obiecția lui Millg   Această morală are, după Darwin, doar un sens derivat, ca rezultat ulterioară al dezvoltării istorice Pentru sălbatici, susține el, există doar acele virtuți care sunt cerute de interesele grupului lor social *) Între timp, un fapt simplu și binecunoscut este suficient pentru a respinge o astfel de părere Există un sens care nu servește niciunui scop social, care este complet absent la cele mai înalte animale și, totuși, se găsește în mod clar în rasele umane cele mai de jos În virtutea acestui sentiment, persoana cea mai sălbatică și nedezvoltată îi este rușine, adică recunoaște ca nepotrivit și ascunde un astfel de act fiziologic, care nu numai că își satisface propria dorință și nevoi, ci, în plus, este util și necesar pentru menținerea specii În legătură directă cu aceasta se află nedorința de a rămâne în goliciunea naturală, determinând inventarea îmbrăcămintei și a unor astfel de sălbatici care, datorită climatului și simplității vieții, nu au deloc nevoie de ea Acest fapt moral distinge cel mai clar omul de toate celelalte animale, în care nu găsim nici cea mai mică indiciu de așa ceva Darwin însuși, discutând despre religiozitatea câinilor etc , nu a încercat să caute rudimente de modestie la niciun animal Și într-adevăr, în afară de creaturile inferioare, animalele domestice foarte înzestrate și bine crescute nu fac excepție Nobil în alte privințe, calul i-a oferit profetului biblic o imagine potrivită pentru a caracteriza tinerii nerușinați din nobilimea depravată a Ierusalimului; viteazul câine a fost de mult și pe bună dreptate venerat ca un reprezentant tipic al nerușinării complete; și (între animale sălbatice) într-o creatură și mai dezvoltată în *) Ibid , alin despre virtuțile sociale *   În anumite privințe, la o maimuță, tocmai datorită asemănării sale exterioare cu un bărbat, precum și a minții sale extrem de vioaie și a caracterului pasional, cinismul nelimitat apare cu o strălucire deosebită Neavând nicio modalitate de a afirma modestia la animale, naturaliștii de o anumită tendință sunt obligați să o nege la om Negăsind animale nerușinate, Darwin vorbește despre sălbatici nerușinați De la autorul călătoriei în jurul lumii pe nava Beagle, ne-am aștepta la o mărturie pozitivă și certă a martorilor oculari Dar, în schimb, se mărginește la remarci scurte și neîntemeiate, care nu sunt convingătoare pentru nimeni Nu doar unii sălbatici, ci și popoare civilizate din vremurile biblice și homerice ne pot părea nerușinate, ci doar în sensul că sentimentul de rușine, pe care îl aveau, fără îndoială, nu a avut întotdeauna aceleași expresii și nu s-a extins asupra tuturor celor detalii cotidiene cu care ne este asociat**) Dar în această privință nu este nevoie să ne referim la locuri și vremuri îndepărtate, pentru că oamenii din alte pături ale populației care locuiesc lângă noi în multe cazuri consideră că este permis ceea ce ne este rușine, deși nimeni nu va pretinde că însuși sentimentul a rușinii le este necunoscut Cu atât mai puțin posibil să se tragă vreo concluzie generală din acele cazuri de prostie morală completă care sunt cunoscute din cronicile judiciare Uneori se nasc copii fără cap, dar oameni *) Când vine vorba de sălbatici, chiar și oamenii de știință serioși manifestă uneori o frivolitate de neînțeles Am dat de curând peste un exemplu curios de la antropologul BpoKa, care

spune că nativii din Insulele Andaman nu folosesc haine; căci este imposibil, explică el, să consideri ca atare o centură subțire cu o bucată de piele legată de ea Cred că cu multă minuțiozitate se poate nega semnificația esențială a îmbrăcămintei în frac european · **) Acolo Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII Capul rămâne încă un accesoriu esențial al organismului nostru În sprijinul tezei sale despre nerușinația inițială a omului, Darwin se referă pe scurt la obiceiurile religioase ale anticilor, adică la cultul falic Dar acest fapt important vorbește mai degrabă împotriva lui Nerușinația intenționată, intensă, ridicată din punct de vedere religios presupune evident existența rușinii În mod similar, jertfa copiilor lor de către părinți către zei nu dovedește în niciun fel absența milei sau a iubirii părintești, ci, dimpotrivă, sugerează acest sentiment: până la urmă, sensul principal al acestor sacrificii a constat tocmai în faptul că că copiii iubiți au fost uciși; dacă ceea ce a fost sacrificat nu ar fi drag donatorului, atunci sacrificiul în sine nu ar avea valoare, adică nu ar fi o victimă (Abia mai târziu, odată cu slăbirea sentimentului religios, au început să ocolească această condiție de bază a oricărui sacrificiu prin intermediul diferitelor ficțiuni simbolice) Pe simpla absență a rușinii, precum și a milei, nicio religie, oricât de sălbatică, nu poate fi întemeiată Dacă religia adevărată presupune natura morală a omului, atunci religia falsă, la rândul ei, o presupune tocmai prin aceea că îi cere perversia Această perversiune reală, această imoralitate pozitivă s-au hrănit și au trăit cu acele forțe demonice care erau venerate în cultele sângeroase și depravate ale păgânismului antic În mod evident, nu ar exista niciun motiv ca Darwin să recurgă la astfel de dovezi circumstanțiale nereușite ale concepției sale despre legătura dintre morala umană și moralitatea animală, dacă s-ar putea referi la niște Fapte de încredere care să arate chiar și o prezență rudimentară a modestiei la animale Nu există deloc astfel de Fapte, iar rușinea rămâne, fără îndoială, semnul distinctiv al omului, chiar și din punct de vedere empiric extern Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV II Sentimentul de rușine (în sensul său fundamental) este de fapt diferența necondiționată dintre om și alte animale, deoarece niciun alt animal nu are acest sentiment în nicio măsură, iar în om apare din timpuri imemoriale și apoi este supus dezvoltării ulterioare Dar acest Fapt, prin însuși conținutul său, are un alt înțeles, mult mai profund Sentimentul de rușine nu este doar o trăsătură distinctivă care îl deosebește pe om (pentru observarea externă) de restul lumii animale: aici omul însuși se distinge cu adevărat de toată natura materială și nu numai exterioară, ci și de a sa Rușinându-se de înclinațiile sale naturale și de funcțiile propriului organism, omul arată astfel că nu este doar această ființă materială naturală, ci și altceva și mai înalt Ceea ce se rușine, în chiar actul psihic al rușinii, se desparte de ceea ce se rușinează; dar natura materială nu poate fi altceva decât sau exterioară ei însăși - în consecință, dacă mi-e rușine de natura mea materială, atunci prin aceasta arăt de fapt că nu sunt același cu ea Și tocmai în momentul în care o persoană se încadrează în procesul material al naturii, se amestecă cu acesta, atunci dintr-o dată apar trăsătura sa distinctivă și independența sa interioară, tocmai într-un sentiment de rușine, în care se raportează la viața materială ca la altceva, străin și nepotrivit Acest fapt de bază al antropologiei și istoriei, neobservat sau omis în mod deliberat în cartea luminatorului modern al științei, a fost, cu trei mii de ani înaintea lui, remarcat prin trăsături inspirate într-o carte mai autoritară "Și s-au deschis ochii amândurora

(în momentul căderii) și au știut că sunt goi; și au smuls frunzele smochinului și și-au făcut șorțuri Și au auzit glasul Celui Veșnic Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII Dumnezeu iar bărbatul și soția lui s-au ascuns de prezența Dumnezeului Etern printre copacii grădinii Și Dumnezeul Veșnic a chemat pe om și i-a zis: Unde ești? - Și a zis (omule): Ți-am auzit glasul în grădină și m-am speriat, că sunt gol și m-am ascuns - Și a zis (Dumnezeu) : cine te-a anuntat ca esti gol ? În momentul căderii, în adâncul sufletului omenesc, se aude o voce mai înaltă, care întreabă: unde ești? unde este demnitatea ta morală? Om, stăpân al naturii și chip al lui Dumnezeu, mai existați? - Și atunci se dă răspunsul: am auzit o voce divină, mi-a fost frică de entuziasmul și descoperirea naturii mele inferioare: îmi este rușine, de aceea exist, - Mi-e rușine de bestialitatea mea, de aceea eu încă exist ca om Prin propria sa acțiune și prin testarea ființei sale, omul atinge conștiința de sine morală Știința materialistă ar încerca în zadar să dea, din punctul ei de vedere, un răspuns satisfăcător la întrebarea pusă cu atâta vreme în urmă omului: cine te-a anunțat că ești gol? Sensul independent și original al sentimentului de rușine ar fi eliminat dacă ar fi posibil să se conecteze acest Fapt moral cu un beneficiu material pentru individ sau pentru specie în lupta pentru existență Într-un astfel de caz, rușinea ar putea fi explicată ca una dintre manifestările instinctului de autoconservare a animalelor - individual sau social Dar tocmai o astfel de conexiune nu poate fi găsită O atitudine sfioasă față de actele sexuale poate părea benefică pentru individ și gen, deoarece protejează împotriva abuzului acestei funcții importante a organismului La animale, instincte de supunere, nu există excese dăunătoare auto-susținerii, dar o persoană, toată puterea conștiinței și voinței individuale, primește posibilitatea unui astfel de abuz, iar acum cel mai pernicios - sexual - se dezvoltă din general fundamentul naturalului ƀ - un sentiment de rușine Un astfel de timp Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV judecata pare solidă, dar doar pare Există, în primul rând, o contradicție internă Când cel mai elementar și puternic instinct de autoconservare se dovedește a fi neputincios la o persoană împotriva exceselor dăunătoare, atunci de unde va lua putere noul instinct derivat al rușinii? Și dacă (cum este în realitate) sugestia instinctivă a acestui sentiment nu are suficientă putere asupra unei persoane, atunci rușinea nu are nicio utilitate specială și rămâne inexplicabilă din punct de vedere utilitarist-materialist În loc să fie o contrabalansare la abuzurile umane sau încălcările normelor naturale, este doar un subiect de prisos pentru astfel de încălcări, adică o complicație complet inutilă Legat de aceasta este o altă considerație care subminează viziunea utilitară a rușinii Cert este că acest sentiment este cel mai pronunțat înainte de începerea relațiilor sexuale: rușinea vorbește virginibus puerisque cel mai clar și mai tare, astfel încât, dacă vocea lui ar avea un efect practic direct, el ar face imposibil însuși faptul împotriva abuzului de care el ca îndreptată, - prin urmare, dacă rușinea ar avea un sens practic, atunci nu numai că nu ar fi utilă, ci ar fi dăunătoare individului și pentru genul Dar dacă, de fapt, rușinea nu are nicio utilitate practică chiar și atunci când vorbește cel mai tare, atunci ce acțiune ulterioară se poate aștepta de la ea? Când apare rușinea, nu se mai poate vorbi despre abuz, iar când apare abuzul, atunci nu mai există rușine despre care să vorbim O persoană normală este deja suficient de protejată de excesele pernicioase printr-un simplu sentiment de satisfacție a nevoii, iar o persoană care este anormală sau cu instincte pervertite

se distinge cel mai puțin prin modestie Deci, în general, din punct de vedere utilitar, unde rușinea ar putea fi de folos, nu este acolo, atam, unde este, nu e nevoie deloc Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII í> De fapt, sentimentul de rușine este trezit nu de folosirea greșită a unei anumite Funcțiuni organice, ci de simpla descoperire a acestei Funcții: însuși Faptul naturii este simțit ca fiind rușinos Dacă aici se manifestă instinctul de autoconservare, atunci într-un sens cu totul special Aici, nu bunăstarea materială a subiectului este protejată, ci cea mai înaltă demnitate umană a acestuia, sau, mai exact, nu este protejată, ci mărturisește pentru sine că se păstrează în continuare Cea mai puternică manifestare a vieții materiale organice provoacă o reacție a principiului spiritual, care reamintește conștiinței personale că o persoană nu este doar un fapt al naturii și nu ar trebui să servească drept instrument pasiv al obiectivelor sale de viață Acesta este doar un memento și depinde de voința rațională personală dacă să-l folosești sau nu Acest sentiment moral, așa cum s-a spus, nu are o acțiune reală directă și, dacă sugestiile sale rămân zadarnice, rușinea însăși slăbește treptat și se pierde în cele din urmă complet Este clar, așadar, că toate indicii ale absenței rușinii la indivizi sau la triburi întregi, chiar dacă aceste indicații erau perfect exacte, nu au deloc semnificația care le este atribuită Nerușinanța neîndoielnică a indivizilor, precum nerușinația îndoielnică a popoarelor întregi, poate însemna doar că, în aceste cazuri particulare, principiul spiritual al unei persoane, prin care se distinge de natura materială, fie nu a fost încă dezvăluit, fie s-a pierdut deja , că această persoană sau acest grup de oameni nu s-au ridicat încă deasupra stării bestiale sau s-au întors la ea din nou Dar poate această bestialitate ereditară sau dobândită a acelor sau altor oameni să desființeze sau să slăbească semnificația demnității morale umane, care apare clar la marea majoritate a oamenilor într-un sentiment de rușine, un sentiment absolut necunoscut oricărui animal? Faptul că sugarii sau cei muți sunt muți, ca și animalele, slăbește Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV vreun sens al limbajului ca manifestare a unei raționalități speciale, pur umană, care nu este caracteristică altor animale? III Indiferent de orice considerații despre originea empirică a sentimentului de rușine în umanitate, acest sentiment are semnificația fundamentală că determină relația etică a omului cu natura materială Omul îi este rușine de ea în sine, sau, mai precis, de subordonarea lui față de ea (în principala ei manifestare) și, prin urmare, îi recunoaște, în raport cu ea, independența interioară și demnitatea supremă, în virtutea cărora trebuie să posede, și nu fi posedat de ea Alături de acest sentiment moral de bază, există un altul în natura umană, care constituie rădăcina atitudinii etice nu mai față de începutul inferior, material al vieții din fiecare persoană, ci față de alte ființe umane și în general vii ca acesta - și anume, sentiment de milă *) Constă în general în faptul că subiectul dat în mod corespunzător simte suferința sau nevoia altcuiva, adică le răspunde mai mult sau mai puțin dureros, arătându-și astfel, într-o măsură mai mare sau mai mică, solidaritatea cu ceilalți Caracterul primar, înnăscut al acestui sentiment moral nu este negat de niciun gânditor și naturalist serios, pentru simplul motiv că sentimentul de milă sau compasiune - spre deosebire de rușine - este caracteristic (într-un grad rudimentar) multor animale **) şi, în consecinţă, nici Care *) Folosesc cel mai simplu cuvânt, dar de obicei în literatura despre acest subiect este folosit termenul de simpatie sau compasiune **) Fapte legate de aceasta se regăsesc din abundență în diverse

scrieri despre zoologia descriptivă (vezi în special Bram, Viața animală), precum și în literatura de specialitate despre psiho-psihologia animalelor care s-a dezvoltat semnificativ în ultima vreme punct de vedere nu poate fi privit ca cel mai recent produs al progresului uman Astfel, dacă o persoană nerușinată reprezintă o întoarcere la starea bestială, atunci o persoană nemiloasă scade sub nivelul animalului Legătura strânsă a sentimentului de milă cu instinctele sociale la animale și la om este fără îndoială din însăși esența acestui sentiment; totuși, la rădăcina ei este încă o stare individual-morală, neacoperită în întregime de relațiile sociale, chiar și la animale, nu numai la om Dacă singura bază a simpatiei ar fi nevoia organismului social, atunci orice ființă ar putea să experimenteze acest sentiment numai în raport cu cei care aparţin cu el aceluiaşi întreg social Așa se întâmplă de obicei, dar în niciun caz întotdeauna, cel puțin la animalele superioare Sunt binecunoscute numeroase fapte ale dragostei celei mai duioase*) ale diverselor animale (nu doar domestice, ci și sălbatice) pentru indivizi din alte grupuri zoologice, uneori foarte îndepărtate Prin urmare, afirmația nefondată a lui Darwin că printre popoarele sălbatice sentimentele de simpatie sunt limitate la membrii aceleiași societăți apropiate este foarte ciudată Desigur, în rândul popoarelor civilizate, majoritatea oamenilor manifestă o simpatie reală, în principal față de familiile lor și de cercul lor cel mai apropiat, dar sentimentul moral individual din toate popoarele poate traversa - și într-adevăr a traversat din cele mai vechi timpuri - nu numai pe aceștia apropiati, ci și pe tot felul a altor limite empirice Acceptați afirmația lui Darwin ca fiind necondiționată *) Dragostea în sens pur psihologic (în afara relației material-sexual și estetic) este o milă sau compasiune înrădăcinată (simpatie) care a devenit permanentă Mult mai devreme decât Schopenhauer, poporul rus în limba lor a identificat aceste două concepte "milă" și "dragoste" înseamnă același lucru pentru el Este posibil să nu mergem atât de departe, dar că principala manifestare subiectivă a iubirii, ca afect moral, este mila, mi se pare fără îndoială altceva, fie și numai pentru triburile sălbatice, este să admitem că un om sălbatic este incapabil de acea înălțime morală la care ajung uneori câinii, maimuțele și chiar leii *) În acest caz, aproape nimeni nu va crede pe cuvânt celebrului naturalist Sentimentul simpatic este capabil de expansiune și dezvoltare nedefinită, dar principiul său fundamental este același în toate domeniile ființelor vii Pasul principal și forma rădăcină a oricărei solidarități se află în lumea animală și rămâne în lumea umană iubirea parentală (mai ales maternă) Și așa, tocmai în această rădăcină simplă, din care crește toată complexitatea legăturilor sociale interne și externe, se dezvăluie cu deplină claritate că esența individual-psihică a legăturilor morale nu este decât milă Căci în ce alt afect emoțional poate fi exprimată solidaritatea inițială a mamei față de urmașul ei neputincios, neputincios, total dependent de ea, într-un cuvânt, jalnic? IV În sentimentele noastre inerente de rușine și milă, atitudinea noastră morală este determinată în principal, în primul rând, de propria noastră natură materială și, în al doilea rând, de toate celelalte ființe vii Deoarece o persoană este sfioasă și plină de compasiune, se raportează moral "cu sine și cu aproapele său" (folosind vechea terminologie); neruşinaţia şi nemilosirea, dimpotrivă, îi subminează în mod fundamental moralitatea *) Se cunoaște cu încredere, de exemplu, cazurile dintr-o grădină zoologică în care un leu s-a atașat atât de

mult de un câine încât, după ce l-a pierdut, a murit de durere Este de la sine înțeles că astfel de cazuri de animale sălbatice pot fi observate cu atenție numai atunci când sunt în captivitate Cu toate acestea, este foarte probabil ca aceste cazuri de trezire a sentimentelor de simpatie să aibă loc, în special în captivitate caracter natural Pe lângă aceste două sentimente de bază, există în noi un al treilea, nereductibil la ele, la fel de primar ca și ele, și care determină atitudinea morală a unei persoane nu la partea inferioară a propriei sale naturi și, de asemenea, nu la lume a ființelor ca el, dar față de ce ceva special pe care îl recunoaște ca fiind cel mai înalt, de care nu-i poate nici rușine, nici milă, dar în fața căruia trebuie să se închine Acest sentiment de blagogovgangl (pietate, pietas), sau reverență față de cel mai înalt (reverenda) constituie în om baza morală a religiei și a ordinii religioase a vieții umane Caracterul primar sau înnăscut al acestui sentiment nu poate fi negat, din același motiv pentru care natura înnăscută a milei sau simpatiei nu ne este serios refuzată: deoarece aceasta este cea din urmă, astfel sentimentul de reverență în grade și Forme rudimentare este deja găsit la animale Este absurd să căutăm religii în ele în sensul nostru, dar acel sentiment general elementar, pe care de la început se sprijină religia în sufletul fiecărei persoane - și anume, sentimentul de admirație reverentă pentru ceva mai înalt - se naște inconștient și în alte persoane creaturi, cu excepția omului Vorbind despre acest subiect, Darwin se înșeală doar prin aceea că nu distinge sentimentul religios în complexitatea sa umană reală de baza sa simplă - reverența Cu această rezervă, putem recunoaște valabilitatea următoarelor indicații Sentimentul devotamentului religios este extrem de complex, deoarece constă în iubire, în supunerea completă la ceva mai înalt și misterios, într-un puternic sentiment de dependență, frică, evlavie, recunoștință pentru trecut și speranță pentru binele viitor și, poate, mai mult din alte elemente Nicio creatură nu ar putea experimenta o astfel de excitare spirituală complexă până când facultățile sale mentale și morale nu au atins un nivel relativ înalt Totuși, vedem ceva asemănător cu abordarea acestui spiritual starea de iubire sinceră a unui câine pentru stăpânul său, care este legată de supunerea completă, de frică și poate chiar de alte sentimente Toate manierele unui câine când se întoarce la stăpânul său după o anumită absență și, pot adăuga, de asemenea, ale unei maimuțe care se întoarce la păzitorul său iubit, sunt mult diferite de ceea ce arată aceste animale în raport cu propriul lor fel În acest din urmă caz, expresiile de bucurie sunt mai slabe și un sentiment de egalitate se manifestă în fiecare mișcare Astfel, reprezentantul transformismului natural-științific admite că în atitudinea cvasi-religioasă a unui câine sau maimuță față de o ființă superioară (pentru ei) pe lângă frică și interes propriu, există și un element moral, de altfel, complet diferit de sentimentele de simpatie pe care le au ca tine Acest sentiment specific pentru superior este tocmai ceea ce eu numesc reverență și, deși îl recunosc la câini și maimuțe, ar fi ciudat să-l negăm la om și să derivam religia umană doar din frică și interes personal Este imposibil să nu vedem participarea acestor sentimente inferioare la formarea și dezvoltarea religiei, dar fundamentul ei cel mai profund rămâne încă un sentiment religios și moral specific al iubirii reverente a unei persoane pentru ceea ce este mai excelent decât el însuși v Sentimentele de bază de rușine, milă și bunăstare epuizează aria posibilelor relații morale ale unei persoane cu ceea ce

este mai jos decât el, ceea ce este egal cu el și ceea ce este mai înalt decât el Stăpânire asupra senzualității materiale, sare *) Darwin, ibid , sfârșitul cap Darwin vorbise anterior despre latura mentală a religiei - recunoașterea unei cauze invizibile sau a cauzelor unor fenomene extraordinare El găsește acest lucru și la animale, dar cu greu Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII & darul cu ființe vii și supunerea voluntară interioară față de principiul supraomenesc - acestea sunt fundamentele eterne, de neclintit ale vieții morale a omenirii Gradul acestei dominații, profunzimea și amploarea acestei solidarități, plenitudinea acestei subjugări interioare se schimbă în procesul istoric, trecând de la cea mai mică la cea mai mare perfecțiune, dar principiul în fiecare dintre cele trei sfere de relații rămâne același Toate celelalte fenomene ale vieții morale, toate așa-numitele virtuți, pot fi arătate ca modificări ale acestor trei principii, sau ca rezultat al interacțiunii dintre ele și latura mentală a omului Curajul sau curajul, de exemplu, este fără îndoială doar într-o formă de manifestare mai exterioară, mai superficială, același principiu de exaltare și stăpânire asupra laturii materiale inferioare a naturii noastre, principiu al căruia găsim o expresie mai profundă și mai semnificativă în rușine Rușinea ridică o persoană deasupra instinctului material de autoconservare generică, curajul îl ridică deasupra altui instinct material - autoconservarea individuală Dar pe lângă această diferență în obiectul sau domeniul de aplicare, aceste două Forme ale aceluiași principiu moral diferă una de cealaltă într-un alt respect, mai profund Sentimentul de rușine, prin însăși esența sa, conține o judecată negativă cu privire la ceea ce i se opune: ceea ce îmi este rușine, prin însuși Faptul de rușine, declar rău sau impropriu Pe de altă parte, un sentiment sau o acțiune curajoasă poate manifesta pur și simplu natura unei ființe date și în sine nu conține deloc o condamnare a opusului său Prin urmare, curajul este, de asemenea, caracteristic animalelor, neavând nici o semnificație morală în ele Funcția complicată și dezvoltată de hrănire și obținere a hranei devine la unele animale un instinct prădător de distrugere, care uneori poate depăși instinctul de autoconservare individuală Acest supraponderal de unul Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV instinctul nativ asupra altuia este curajul animal Prezența sau absența sa nu este altceva decât un Fapte material, care nu are legătură în interior cu nicio stima de sine Nimănui nu i-ar trece prin cap să afirme că unui iepure de câmp sau unei găini le este rușine de lașitatea lor și nici animalelor curajoase le este rușine de asta, când se întâmplă să fie lași uneori, pentru că nici ei nu sunt mândri de isprăvile lor Direct în om, de asemenea, calitatea curajului nu are alt caracter Dar, datorită naturii noastre mai înalte și a reflecției care vine, această calitate capătă un nou sens, obligatoriu schiy-o cu rădăcina moralității umane adecvate - rușinea Curajul este recunoscut de o persoană nu ca predominanța doar a unui instinct de prădător, ci ca capacitatea spiritului de a se ridica deasupra instinctului de autoconservare materială, iar prezența acestei forțe este o virtute, iar absența ei este condamnată ca rușinos Astfel, afinitatea esențială dintre rușine și curaj se dezvăluie în faptul că lipsa celei de-a doua virtuți este condamnată în Forma primei: lipsa de curaj devine obiect al rușinii, ceea ce nu poate fi spus în aceeași forță despre ceilalți virtuți (milă, dreptate, smerenie, evlavie etc) etc), a căror absență este de obicei condamnată în alte Forme Iar atunci când evaluăm sentimentele și acțiunile altor oameni - răutatea, nedreptatea, aroganța, impietatea sunt mai mult urâte și revoltătoare pentru noi

decât rușinoase; această ultimă definiție este asimilată în mod special doar de lașitate și plăcerea trupească *), adică asemenea vicii care încalcă demnitatea persoanei umane ca atare, și nu obligațiile sale față de aproapele său și de Dumnezeu Deci, curajul își dobândește valoarea morală sau devine virtute numai în măsura în care este asociat *) O faptă răutăcioasă atât de complexă precum, de exemplu, trădarea, este recunoscută nu numai revoltătoare, ci și rușinoasă pe aceeași bază, tocmai pentru că lașitatea intră și în componența trădării, înlocuind ostilitatea deschisă cu trădarea secretă Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII cu prima bază a moralității umane - modestia - într-un singur principiu general: susținerea personalității din natura inferioară sau instinctele materiale În locul ei se va arăta dependența internă a altor virtuți umane de cele trei fundamente elementare ale moralității pe care le-am găsit VI Dintre cele trei fundamente elementare ale vieții morale, una, după cum am văzut, aparține exclusiv omului (rușine), celălalt (milă) este în mare măsură caracteristică multor animale, iar al treilea (reverenta sau admirația pentru cele mai înalte)) este observată doar într - un grad slab la unele animale Dar, deși rudimentele sentimentului moral (de a doua și a treia categorie) sunt observate la animale, există totuși o diferență formală între ele și sentimentele corespunzătoare la om Animalele sunt bune și rele, dar diferența dintre bine și rău, ca atare, nu există în mintea lor La om, această cunoaștere a binelui și a răului nu este dată doar direct în sentimentul de rușine care îi este exclusiv caracteristic, ci din acest principiu fundamental, extinzându-și treptat și rafinându-și Forma concret-senzorială, trece sub forma conștiinței la întregul domeniu al eticii umane Am văzut că, în limitele relației morale a omului cu sine însuși sau cu propria sa natură, sentimentul de rușine (având inițial un caracter specific sexual) își păstrează identitatea formală, indiferent dacă este opus instinctului de auto-animalitate conservare, individuală sau generică: un atașament laș față de viața muritor este la fel de rușinos ca a te preda dorinței sexuale Trecerea la o altă zonă a relațiilor - nu cu sine, ci cu vecinii și cu Dumnezeu - relații care sunt incomparabil mai complexe, obiectiv diverse și schimbătoare Filozofie Bonpocu, kv Biblioteca "Runivers" VLADIMIR SOLOVIEV Ieșirea - autoevaluarea morală nu poate rămâne sub forma simplă a unei senzații concrete; ea trece inevitabil prin mijlocul conștiinței abstracte, de unde iese într-o nouă formă de conștiință Dar esența interioară a ambelor fenomene este, fără îndoială, aceeași*) Rușinea și conștiința vorbesc limbi diferite și din motive diferite, dar sensul a ceea ce spun ei este același: nu este bine, nu este permis Un astfel de sens stă deja în rușine; conștiința adaugă o explicație analitică: făcând acest lucru ilegal sau nepotrivit, ești vinovat de rău, de păcat, de o crimă Numai glasul conștiinței, care determină relația noastră cu aproapele și cu Dumnezeu ca fiind bună sau rea, le dă o semnificație morală, pe care nu ar avea-o fără ea, și întrucât conștiința însăși este doar dezvoltarea rușinii, atunci în acest fel întreaga viață morală a unei persoane, în toți cei trei frați ai săi, crește ca dintr-o singură rădăcină și, în plus, o rădăcină pur umană, în esență străină de lumea animală Dacă baza primară a conștiinței este sentimentul de rușine, specific exclusiv omului, atunci, evident, la animalele lipsite de acest sentiment elementar, ar fi în zadar să căutăm o manifestare mai complexă a acestuia - în conștiință Când prezența conștiinței în ele se deduce din apariția stânjenită a animalelor vinovate, această concluzie se bazează, fără îndoială, pe o neînțelegere, și anume pe deplasarea a

două Fenomene, a căror diferență esențială ne este cunoscută, însă, din propriul nostru interior experienţă Starea morală a unei conștiințe excitate sau a pocăinței este analogă în sfera mentală cu conștiința unei greșeli sau a unei gafe, de exemplu actul unui inutil practic, utilitarist - nefavorabil, și care a rezultat *) În țara noastră, chiar cuvintele sunt adesea folosite ca sinonime: rușinat - rușinat ■ În general, este imposibil să se tragă aici o limită exactă de facto, în însăși esența problemei Biblioteca "Runivers" DATE PRIMARE ALE MORALITĂŢII nemulțumirea de sine Aceste două fenomene au caracteristici formale comune și în exterior sunt exprimate în mod egal în confuzie Cu toate acestea, esența lor este atât de diferită încât, deși în unele cazuri coincid, în altele nu numai că apar separat, ci chiar se exclud direct reciproc Deci, de exemplu, atunci când primarul ele marșează și, după cum am văzut, includ compuși foarte complexi Multe dintre aceste conexiuni sunt însoțite de conștiință, prin urmare, în orice moment dat, conștiința există în acest individ Prin urmare, orice senzație nouă sau serie de senzații va apărea printre masa de senzații existente care produc conștiință De aici au apărut expresiile: "a fi conștient", "a fi conștient", ceea ce a dus la rândul său la a considera conștiința ca o valoare izolată de senzații și fenomene similare Așadar, am văzut că conținutul conștiinței nu rămâne neschimbat nici măcar pe perioade scurte de viață, că excitațiile care intră din influențele externe într-un fel sau altul schimbă acest conținut, motiv pentru care putem vorbi despre diverse momente ale unei persoane viața conștientă sau despre "stările de conștiință" Într-o măsură și mai mare, au loc schimbări în conținutul conștiinței în perioade mari de viață, care este direct dependentă de modificările influențelor externe, de dobândirea unor valori mentale complet noi - sub formă de idei și concepte, datorită schimbări semnificative ale mediului extern actual și ale condițiilor de viață Modificările de acest fel provoacă nu numai o schimbare temporară a conținutului conștiinței și, prin urmare, nu pot fi numite stări de conștiință Aici, dimpotrivă, poate avea loc o schimbare permanentă, care ar trebui deja desemnată ca schimbare de personalitate, datorită unei schimbări fundamentale a conținutului permanent al conștiinței unei persoane date Astfel, nici personalitatea, nici stările de conștiință nu rămân aceleași la aceeași persoană Uneori schimbările care urmează se fac în sensul îmbunătățirii și multiplicării capacității de activitate și în sensul creșterii bogăției vieții psihice Atunci vom avea dezvoltarea vieții spirituale Deci, conștiința umană dezvoltată este formată din multe senzații, percepții, idei separate Acest lucru face de înțeles și caracterizarea lui Herbart, care a definit conștiința ca fiind suma tuturor reprezentărilor pe care le avem Fără îndoială că toate reprezentările care sunt prezente în acest moment, precum și cele care apar după Biblioteca "Runivers" A TOKAPCKII ei, vor fi producători de conștiință, ceea ce este deja inerent celei mai simple senzații Dar în esența ei, conștiința va fi întotdeauna aceeași și va depinde nu de reprezentări, care formează doar conținutul conștiinței, ci de principala proprietate primară a fiecăreia dintre senzațiile incluse în aceste reprezentări Dacă ne amintim acum definiția lui Fichte conform căreia conștiința este un sentiment interior, vom vedea că, în esență, aceste două definiții rezultă din analizarea problemei din două puncte de vedere și pot fi ușor reconciliate, întrucât, atingând diferite aspecte ale fenomenului, nu se exclud reciproc Aici ne vom opri în analiza conștiinței, întrucât este necesar să vorbim, deși pe scurt, despre sentimente Acest lucru este cel mai potrivit aici, deoarece

sentimentele ne apar ca un anumit conținut al conștiinței Studiind senzațiile, am văzut că fiecărei senzații individuale îi corespunde deja un anumit ton senzual, caracterizat prin faptul că fiecare senzație este uneori plăcută, alteori neplăcută Din aceasta rezultă destul de clar că atât percepțiile, cât și ideile sunt însoțite de un anumit ton senzual, care, atunci când este exprimat mult mai puternic decât într-o singură senzație, este de obicei numit sentiment Dar am mai văzut că una și aceeași senzație poate fi însoțită fie de un ton senzual plăcut, fie de unul neplăcut, în funcție de starea celulei nervoase Această caracteristică a stării celulelor nervoase, care este exprimată într-un ton senzual diferit cu invarianța excitației externe, este motivul originii sentimentelor Știm foarte puține care sunt procesele sau schimbările care au loc în celulă Știm la fel de puține despre originea sentimentelor Meinert credea că aici contează cantitatea de oxigen furnizată celulelor de sânge: este furnizat suficient oxigen, iar celulele arată mai multă vitalitate și există un ton senzual plăcut; există puțin oxigen, iar activitatea vitală a celulelor scade, iar odată cu aceasta scade și tonusul senzual, trecând de la plăcut la neplăcut intreg- Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA Este posibil ca cantitatea de sânge eliberată, adică procesele de hrănire a celulelor nervoase, să se reflecte într-un fel sau altul asupra tonusului senzorial sau să producă unele senzații specifice, dar originea sentimentelor a fost determinată de un grad diferit de fluxul sanguin, acest lucru pare complet neclar Dacă, într-o simplă senzație, tonul senzual este o parte invariabilă a senzației și este neapărat necesară o nouă excitație externă pentru a o schimba, atunci nu este întotdeauna cazul în ceea ce privește percepția Fechner a observat că, în ceea ce privește forma, de exemplu, sentimentul de plăcut sau neplăcut variază în funcție de o ușoară rearanjare a senzațiilor individuale care alcătuiesc percepția, iar dacă împărțim, de exemplu, o linie dreaptă, atunci senzația de plăcut apare numai la împărțirea într-o relație cunoscută Astfel, tonul senzual al unei anumite percepții se modifică în aceeași stare de circulație, deoarece, dacă trebuie să recunoaștem pentru două modificări diferite ale formei în percepție, două distribuții diferite ale sângelui peste cele mai mici elemente ale cortexului cerebral, două diferite hiperemii funcționale, nu mai puțin nu avem niciun motiv să admitem că aportul general de sânge a acestei părți a creierului s-a schimbat cât de cât de la această schimbare Astfel, trebuie să acceptăm că sentimentele apar în dependență de schimbări necunoscute nouă în celulele înseși, iar distribuția relativă și relația dintre ele a excitațiilor care acționează în comun poate juca, de asemenea, un rol Sentimentele sunt de obicei împărțite în superioare și inferioare Cele inferioare includ sentimente care au legătură directă cu organismul fizic și sunt în legătură cu existența lui, individuală sau generică Acestea includ sentimente de sete, foame, sentimente sexuale, sentimente de frică și autoconservare Cele mai înalte sentimente includ sentimente complexe de plăcere și neplăcere, sentimente estetice, morale, religioase legate de procese intelectuale sau asociative Sentimente precum sentimentele de furie, rușine, mândrie pot fi plasate într-un grup sau altul Biblioteca "Runivers" A TOKARSKII În acest tip de împărțire a simțurilor în superioare și inferioare, nu există o nevoie specială, deoarece combinațiile de sentimente diferite sunt observate în mod constant și nu este nevoie să le numim sentimente inferioare pe acelea care se găsesc la om în comun cu animalele Cea mai importantă întrebare în legătură cu originea sentimentelor este problema legăturii dintre

sentimente și activitatea intelectuală Poate un sentiment să apară fără o reprezentare corespunzătoare? - Într-un anumit sens, la această întrebare trebuie să se răspundă afirmativ Acest lucru poate fi observat cel mai bine în fluctuațiile acelui sentiment general pe care îl avem în fiecare moment dat, în funcție de starea organismului nostru și care se numește bunăstare În ceea ce privește sentimentele inferioare: foame, sete, sentiment sexual, trebuie spus că acest lucru este destul de evident Foamea apare fără legătură cu reprezentarea, la fel ca setea În ceea ce privește sentimentele mai complexe, același lucru se poate observa și în acel sentiment general căruia îi dăm denumirea de dispoziție Starea de spirit se poate schimba fără nicio legătură cu schimbarea influențelor externe și este diferită cu același conținut de idei Dar rolurile reprezentărilor dinaintea primei nu joacă în asta? - Această întrebare presupune păstrarea tonului senzual din acele idei, percepții, senzații, care, fiind înlocuite de altele, au coborât sub pragul conștiinței; atunci, în consecință, tonul senzual care le-a însoțit va fi acea rămășiță a acestor reprezentări care este încă reținută în conștiință Dar nici măcar o astfel de presupunere nu pare să fie dovedită, deoarece presupune deja o legătură internă necesară între idei și sentimente Trebuie acceptat, însă, în raport cu sentimentele, precum și în raport cu senzațiile individuale, că tonul senzual depinde de starea celulei Prin urmare, tonul sau sentimentul senzual este determinat de procese care nu au nicio legătură directă cu condițiile de percepție a senzațiilor De aici rezultă că sentimentele nu sunt neapărat determinate de senzații și idei Dar, pe de altă parte, sentimentele nu se pot manifesta în exterior Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA senzații și fără idei, întrucât, deși sentimentul este condiționat de procese interne în celule, nu mai puțin decât modificările care au avut loc în celule pot fi detectate doar prin reacția acestei celule la excitațiile externe În general, toate sentimentele pot fi împărțite în plăcute și neplăcute, exact ca ceea ce am văzut deja în ceea ce privește tonul senzual al senzațiilor Cele mai multe dintre sentimente sunt legate de senzații sau idei determinate în momentul de față, altele au un grad mult mai mic de certitudine Sentimentele cele mai determinate includ sentimente de simpatie și anti-cărări între oameni, întrucât aceste sentimente diferă în numele caracterului electoral, răspândindu-se la un număr foarte mare de persoane, și deși pot fi enunțate în fiecare profunzime de caz, dar ele doar au un pic de cazuri când acestea sunt semnificativ atunci când sunt semnificativ mai mult în putere Urmează apoi sentimentele trezite în om de natură în ansamblu, care sunt exprimate în sentimente religioase, compuse din sentimente de frică, surpriză și încântare și purtând mereu în sine ideea de subordonare, care decurge inevitabil din măreție a naturii Urmează sentimentele morale și mai ales estetice, care se disting prin cea mai mare certitudine și cea mai mare selectivitate, deoarece apar în funcție nu numai de obiecte, ci și de combinații de părți ale percepțiilor și ideilor și, ca urmare, sunt condiționate foarte diferit în oameni diferiti Cu cât un sentiment este asociat cu procesele asociative și cu cât aceste procese sunt mai complexe, cu atât perturbă mai puțin activitatea mentală, adică schimbarea grupurilor de asociere și invers, cu cât este mai legată de activitatea centrului vascular, cu atât activitatea mentală este mai perturbată când apare Sentimentele strâns legate de activitatea centrului vascular se numesc afecte Acestea includ: frică, furie, rușine, bucurie, tristețe Apariția acestor sentimente sau afecte este de obicei însoțită de o schimbare bruscă a circulației cerebrale, în

urma căreia modificarea corectă este perturbată A TOK APCKI U grupuri de asociere, iar gândirea se oprește pentru o vreme În raport cu persoana care le experimentează, sentimentele sunt, de asemenea, împărțite în egoiste și altruiste Sentimentele egoiste sunt numite acelea care au ca conținut doar un individ dat, altruiste sunt cele care au în principal relații cu alte persoane Dintre sentimentele pe care le-am menționat, toate au fost egoiste, cu excepția sentimentelor morale Sentimentele morale sunt acelea prin care comportamentul unei persoane este determinat, prin urmare, aceste sentimente sunt predominant altruiste, întrucât comportamentul unei persoane are întotdeauna o relație cu alte persoane Prin urmare, este de la sine înțeles că sentimentelor morale ale unei persoane li se acordă cea mai mare importanță, întrucât în viața socială, pe care, prin organizarea ei, o persoană este obligată să o conducă, rolul principal îl au, desigur, momentele care determină acțiunile unei persoane, iar evaluarea internă a unei anumite persoane se face de obicei în funcție de sentimentele sale morale În ceea ce privește însăși împărțirea sentimentelor în cele egoiste și altruiste, se sugerează foarte des că sentimentele altruiste, adică sentimentele care au ca obiect exclusiv o altă persoană nu există, întrucât în fiecare sentiment, indiferent de conținutul acestuia, există un anumit grad de plăcere sau neplăcere pentru persoana care simte însuși, astfel încât în esență toate sentimentele trebuie recunoscute ca egoiste Aceste considerații pot fi prezentate sub forma unor raționamente foarte complicate, dar în realitate nu este absolut necesar să ascundem această întrebare, deoarece nu se poate pune la îndoială că orice sentiment poate fi plăcut sau neplăcut De asemenea, este evident că sentimentele morale sunt printre cele plăcute Acțiunile pe care cineva trebuie să le efectueze sub influența acestor sentimente se pot dovedi a fi foarte neplăcute și dificile pentru persoana care le face Această greutate și neplăcere nu este în niciun caz întotdeauna răscumpărată sau acoperită în conștiința sentimentului moral care le face plăcute, dar uneori este slăbită doar într-o anumită măsură de obiceiul unor astfel de acțiuni;   uneori, un astfel de obicei se dobândește numai prin muncă îndelungată și grea, sub influența acelorași sentimente morale, care încă așteaptă satisfacția lor și de aceea nu au putut atinge gradul deplin al plăcutei lor Prin urmare, chiar dacă după ce a efectuat o serie de acțiuni în interesul altor oameni, și atunci o anumită rămășiță egoistă rămâne în persoană sub formă de satisfacție morală sau chiar de vanitate, natura nu mai puțin altruistă a acțiunilor sale nu este supusă niciunui Îndoială de ce și sentimentele care stau la baza acestor acțiuni merită să fie evidențiate ca un grup special de sentimente altruiste Și acel rest, care se numește satisfacția sentimentului moral și poate reprezenta un grad semnificativ de plăcere, nu numai că nu reduce valoarea și semnificația sentimentelor morale, ci chiar le ridică semnificația, deoarece pentru fiecare persoană, din nou forțată de organizaţie de a trăi în societate şi de a folosi serviciile altora, este mult mai plăcut să primim servicii care sunt prestate cu plăcere decât invers Dar, în orice caz, împărțirea sentimentelor în egoiste și altruiste nu are nicio semnificație psihologică, deoarece originea sentimentelor rămâne în esență aceeași și este determinată de proprietățile și viața elementelor nervoase înseși, ca în raport cu sentimentele dobândite și dezvoltate în timpul viața individuală și în relație cu sentimentele moștenite de la strămoși Viața conștientă a unei persoane este epuizată de senzații,

percepții, idei, concepte cu diferitele lor grupări și sentimente Lăsând deocamdată complet deoparte activitatea inconștientă a creierului, să trecem la întrebarea voinței II Am studiat modul în care influențele externe sunt percepute de o persoană și apar sub formă de senzații, percepții, idei, concepte Am văzut cum apare conștiința și cum se leagă ea cu procesele care au loc în creier Am văzut şi acea relaţie cu procesul mental care Biblioteca "Runivers" TOKAPCKla care este caracteristic sentimentelor Am studiat originea senzațiilor și sentimentelor și am văzut cât de inseparabil sunt legate de procesele mentale care produc senzații, idei etc modificări inconștiente Reacția unei persoane la excitațiile emanate din lumea exterioară este exprimată în acțiune Motivul acestei acțiuni este că, conform structurii anatomice a sistemului nervos uman, excitația externă nu poate acționa decât asupra nervilor senzoriali care transmit această excitare sistemului nervos central Din sistemul nervos central, această excitație poate să nu se răspândească mai mult dacă nu este suficient de puternică Acesta va fi distribuit între acestea sau alte elemente ale cortexului cerebral, provocând cutare sau cutare fenomen mental și astfel va fi cheltuit fără a mai continua Dacă această excitație este suficient de puternică, dacă nu este slăbită de unele procese interne, atunci se va răspândi mai departe și numai de-a lungul căilor motorii, deoarece nu există altă cale pentru aceasta Nervii motori sunt singura ieșire pentru excitație care a intrat în sistemul nervos prin nervii senzoriali În consecință, cauza acțiunii va fi continuarea excitației, care a apărut inițial în lumea exterioară, apoi a intrat prin nervii senzoriali în sistemul nervos central și apoi iese din nou prin nervii motori, care, provocând contracții musculare, produc o serie de actiuni Pentru aceasta, este necesară participarea următoarelor puncte: i) excitația externă trebuie să existe inevitabil;) trebuie dată proprietatea de bază a materiei vii - capacitatea de a răspunde la excitațiile externe Atât acel moment, cât și celălalt moment reprezintă o expresie a unuia și aceluiași fenomen, care constă în faptul că totul în lume este în interacțiune, toate corpurile acționează reciproc unul asupra celuilalt și, reprezentând doar diferite forme de mișcare, prin interacțiunea lor ele de asemenea nu determină nimic decât o modificare a mișcării, care Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA constituie o reacţie din partea fiecărui corp expus la acţiunea altui corp Iar viața este una dintre formele mișcării atomilor, iar reacția unei ființe vii este doar o modificare a acestei mișcări inerente acesteia Prin urmare, reacția la excitația externă este expresia principală a vieții Forma reacției este determinată numai de structura și proprietățile unei ființe vii Cu alte cuvinte, cauza reacției unui organism viu la excitațiile externe este aceeași cauză care creează viața Mai mult decât atât, analiza științifică nu poate merge încă Acest motiv pentru reacția unui organism viu la excitațiile externe se numește voință După cum este evident din aceasta, voința este un concept care apare complet independent de conceptul de conștiință și de orice fel de activitate mentală Activitatea mentală cea mai elementară presupune existența unui sistem nervos, în timp ce reacția la excitațiile externe este caracteristică celor mai elementare organisme, cum ar fi, de exemplu, celulele sanguine Prin urmare, din acest punct de vedere, voința și forța vitală sunt una și aceeași O astfel de definiție este destul de admisibilă și poate fi acceptată de psihologia fiziologică fără nicio dificultate Este necesar doar să ne amintim că este necesară o atenție deosebită și o consecvență strictă în dezvoltarea acestei definiții Într-adevăr, este absolut necesar ca

definiția să fie finalizată deja în raport cu cele mai elementare manifestări ale vieții Atunci nu se vor ridica numeroasele neînțelegeri pe care problema voinței le ridică în prezent Iar în partea cea mai controversată a întrebării referitoare la voință, în problema dependenței sau independenței acesteia de influențele externe, decizia trebuie deja luată în raport cu cele mai elementare organisme Întrebarea semnificației influențelor externe pentru apariția mișcărilor în organism este de obicei numită întrebarea liberului arbitru · Astfel, în forma sa cea mai pură, întrebarea pare să fie următoarea: cea mai simplă ființă organizată - de exemplu, ameba - posedă capacitatea de a se mișca, indiferent de influențele externe sau schimbările interne? Poate fi fără alt motiv decât Chestiunea de Filosofie, KN Biblioteca "Runivers" -A TOKAPCKI J în vitalitatea sa inerentă, să-și schimbe reacția la excitațiile externe? Răspunsul la această întrebare este dublu: atât "da", cât și "nu " Ambele răspunsuri sunt în prezent ipotetice Pentru a alege între două ipoteze, este necesar să se țină cont de cerințele pe care trebuie să le îndeplinească orice ipoteză: este necesar ca ipoteza să unească și să explice cel mai mare număr de fapte obținute prin cercetarea științifică și să nu aibă un singur fapt precis afirmat că l-ar contrazice În acele cazuri în care există două ipoteze și nu se poate găsi o soluție finală între ele, ar trebui să se țină cont de semnificația ipotezei pentru cercetări ulterioare, de gradul de rodnicie a acesteia Să luăm în considerare pe scurt ambele ipoteze separat Capacitatea amebei de a face mișcări independent de orice influență face imposibilă orice previziune, deoarece toate influențele devin nedeterminate și orice reacție la influențele externe devine accidentală Trebuie chiar spus că această reacție trebuie să fie accidentală, deoarece o dată ameba se va demni să răspundă unei excitații exterioare printr-o contracție, iar altă dată nu se va demni să răspundă deloc A doua ipoteză presupune în mod necesar contrariul - și anume uniformitatea fenomenelor cu uniformitatea cauzelor efective și în aceleași condiții Acest fatidic caracter-fenomen face posibilă prevederea, a cărui acuratețe depinde în întregime de cunoașterea noastră a condițiilor care funcționează la un moment dat și de posibilitatea de a stabili legi permanente ale vieții Cu alte cuvinte, această ipoteză presupune că fenomenele studiate în prezent vor fi probabil aceleași peste o mie de ani, și atâta timp cât lumea există în forma ei actuală și numai aceasta face posibilă existența științei Toată știința naturii este construită tocmai pe a doua ipoteză și nu poate exista nicio dispută cu privire la fecunditatea ei în comparație cu prima Această diferență între aceste ipoteze este acceptată în egală măsură de apărătorii primei ca și de apărătorii celei de-a doua Unul dintre înflăcărații apărători ai ipotezei libertății forței vitale caracterizează astfel poziția întrebării: "chestiunea libertății Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA f poate fi numită o întrebare tragică în filosofie; De mai bine de două secole, în toate disputele centrate în jurul ei, a avut loc o ciocnire a două interese, la fel de grave pentru mintea noastră: interesul teoretic ne face să apărăm cu pasiune extinderea legii cauzalității la toate fenomenele lumii; practic - ne obligă să apărăm activitatea de sine a persoanei umane Negarea cauzalității este negarea cunoașterii; negarea libertăţii este negarea vieţii morale Pe care dintre cei doi îl vom alege?" Această caracterizare poate arăta clar de unde vine controversa nesfârșită despre liberul arbitru Acceptarea liberului arbitru este negarea previziunii, negarea științei Prin urmare, apărătorii ipotezei

liberului arbitru şi din? sunt încurajați în încercările de a reconcilia știința cu această ipoteză, de a o respinge pe care nu le rezolvă Acolo unde nu mai văd posibilitatea reconcilierii, ei nu își îndreaptă îndoielile în nici un fel împotriva ipotezei apărate, ci împotriva principiilor de bază ale științei și ridică următoarea întrebare: "Este adevărat că toate științele prin natura lor sunt destinate să primească? un aspect complet exact, astronomic și doar slăbiciunea puterilor mentale ale omenirii i-a împiedicat până acum pe cei mai mulți dintre ei să ajungă în această stare? Cu alte cuvinte: de către tine: este adevărat că totul în lume este mecanic rațional, sau este un alt element, irațional, ca să spunem așa, super-logic de a fi realizat în viață? Iată cât de departe merg lucrurile Aici nu mai există nici cea mai mică încercare de analiză, nici cea mai mică dorință de a rezolva necunoscutul în cantități cunoscute, nu mai există ipoteză, ci doar credință, pentru păstrarea căreia există deja dorința de a nega toate dobândirile de cunoaștere și, în principal, acele principii pe care se bazează această cunoaștere Aceasta explică complexitatea problemei și pasiunea disputelor, dar nu caracterizează starea reală a lucrurilor De fapt, în întrebarea însăși nu există deloc acele contradicții pe care apărătorii unuia sau celuilalt punct de vedere doresc să le vadă De fapt, întrebarea este rezolvată mult mai simplu: este forța vitală o forță diferită de toate celelalte forțe ale naturii sau este doar o nouă combinație a acestora? * Biblioteca "Runivers" A ,T OKAP OKI and Această întrebare nu a fost rezolvată în prezent și, prin urmare, pot exista două ipoteze și, din punctul de vedere al unității forțelor lumii, este mai corect să acceptăm această din urmă presupunere Această întrebare nu trezește încă pasiuni și, prin urmare, soluția ei ipotetică poate fi acceptată în mod egal sub ambele forme din puncte de vedere diferite A doua întrebare: poate fi forța vitală cauza fenomenelor? - Răspunsul este destul de clar: forța vitală se manifestă numai în reacții la excitațiile exterioare Nu cunoaștem alte manifestări ale acestei puteri Ceea ce se observă de obicei constă în faptul că atunci când excitația externă încetează, reacția organismului se oprește, pe de altă parte, când excitația continuă, dar cu scăderea energiei forței vitale, iar reacția scade și poate fi complet absent În consecință, pentru reacție, i e pentru manifestarea forței vitale sunt necesare atât excitația exterioară, cât și însăși existența acestei forțe Existența forței vitale poate să nu fie în nicio relație cu acele fenomene care o cheamă în activitate, motiv pentru care existența acestei forțe în raport cu aceste fenomene se dovedește a fi independentă Aceasta este singura independență care poate fi recunoscută ca o forță vitală Dar însăși existența forței vitale nu poate fi descoperită fără influența excitațiilor exterioare, cu alte cuvinte, acțiunile forței vitale se manifestă doar în reacții Susținătorii liberului arbitru trebuie să demonstreze că orice manifestare a vieții este posibilă fără interacțiunea forțelor Până vor dovedi; prin urmare, nu există nicio bază pentru acceptarea ipotezei lor acolo unde este vorba de formularea cea mai simplă a întrebării liberului arbitru - nu există niciun motiv Dar în această formă pură problema liberului arbitru devine de obicei foarte rară În cea mai mare parte, este transferat în zona experienței interioare, în sfera conștiinței umane, și acolo apare deja cu restricții și tăieturi foarte ascuțite Una dintre cele mai mari reduceri este recunoașterea necesității fenomenelor S-ar părea că această recunoaștere ar trebui să excludă orice gând de libertate, dar la recunoașterea necesității se adaugă de obicei următoarele considerații care, în esență, epuizează

apărarea Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA VOINTEI EI doctrine ale liberului arbitru: în ciuda necesității a tot ceea ce se întâmplă, conștiința libertății sale interioare este constant prezentă într-o persoană; Înșelăciunea în conștiința noastră a fenomenelor psihice este de neconceput: ne putem înșela în interpretarea și evaluarea lor abstractă, dar nu și în prezența lor reală sau în calitățile direct date - din simplul motiv că fenomenele noastre psihice există doar în conștiința noastră și există și ele sunt nicaieri; prin urmare, așa cum sunt date în conștiință, aceasta este singura lor realitate De aici rezultă necesitatea reconcilierii principiului libertăţii cu principiul necesităţii, iar această împăcare se realizează în felul următor: necesitatea contrazice libertatea doar atunci când există o luptă cu ea, la sfârşitul căreia necesitatea se manifestă ca constrângere Dacă această necesitate nu provoacă o luptă, atunci rezultă că este liber recunoscută Aceasta înseamnă că conștiința necesității este dovada conștiinței existenței libertății Ei spun, de exemplu, că un om devine sclav, nu pentru că are lanțuri asupra lui, ci pentru că este conștient de sine ca sclav: " Lanțurile nu fac un sclav, ci o conștiință de sclav" Deci, una dintre dovezile libertății se dovedește a fi imposibilitatea luptei După cum vom vedea mai târziu, într-un alt caz libertatea este dovedită prin prezența luptei Cu alte cuvinte, indiferent de modul în care se produce procesul mental, se consideră totuși a avea loc liber Această combinație a conceptului de libertate cu conceptul de necesitate este, în esență, una dintre cele mai convingătoare dovezi tocmai a imposibilității de a demonstra liberul arbitru Trebuie totuși spus că în prezent punctul de vedere dominant în psihologie este recunoașterea imposibilității de a demonstra liberul arbitru și, dacă mă opresc asupra acestei chestiuni, este doar pentru că este încă insuficient de completă în raport cu unele particularități , care este motivul apariției sale în dispute și este din nou luată în considerare în întregime Trecând la conștiința umană dezvoltată, vedem că și aici problema liberului arbitru este departe de a avea un teren solid sub ea Biblioteca "Runivers" A, TOKARSKII Cu cât mai puțin dezvoltată este facultatea de analiză, adică cu cât stocul de informații și idei este mai mic, cu atât o persoană este mai convinsă că acțiunile sale depind de dorințele sale În același timp, dorința și dorința sunt considerate una și aceeași Abia mai târziu, când zona libertății interioare începe să se îngusteze, apare o separare a dorinței și a dorinței și doar dorința este luată ca un act de voință, iar dorința este considerată nerezonabilă și atracție care apare inconștient; dorinta joaca deja rolul unui moment care contracareaza dorinta Aici libertatea este deja văzută în opoziție În prezent, următoarele momente de activitate psihică ridică problema libertăţii: I În primul rând, atenție După cum se știe, atenția este împărțită în atenție voluntară și involuntară Atenția este o astfel de stare de conștiință atunci când una sau mai multe percepții sau reproduceri sunt recunoscute mai clar decât altele Se presupune că uneori depinde de influențe externe sau interne, cum ar fi, de exemplu, puterea impresiilor externe, starea de excitare temporară a organului care percepe În astfel de cazuri va fi atenție pasivă sau involuntară În alte cazuri, acest lucru se datorează, parcă, voinței, care poate fie să întărească, fie să slăbească procesele care au loc în creier Atunci va fi o atenție arbitrară Pentru a dovedi existența unei astfel de arbitrari în raport cu procesele mentale, Wundt, de exemplu, citează următoarea considerație: "Din observații se știe că anumite imagini ale memoriei și ale fanteziei pot fi chemate în conștiință prin tensiune

voluntară" Cel mai simplu răspuns la această afirmație este următorul exemplu Toată lumea își amintește de celebra conversație a bolnavului Alexandru cel Mare cu medicul Filip, care i-a adus medicamente Strânge-ți toate eforturile și amintește-ți cine mai era în cameră în acel moment, cu excepția lui Philip Aproape sigur nu vei reuși Imposibilitatea amintirii este confirmată de observație mult mai des decât ceea ce a vrut Wundt să confirme Fiecare examen, adică fiecare test de memorie arată cât de puțin se poate conta pe arbitrariul amintirii Biblioteca "Runivers" POP HASIE ȘI WILL Atenția nu este o expresie a vreunei forțe active, ci o expresie a caracterului de bază al activității mentale, conform căruia doar anumite procese pot fi simultan conștiente, datorită faptului că fiecare proces care are loc în creier întârzie toate celelalte, care sunt astfel slăbite și, prin urmare, mai slabe sunt recunoscute decât cea care se execută la momentul dat cu cea mai mare forță În același timp, trebuie avut în vedere că nu percepția care este mai puternică în sine este cea care este mai clar recunoscută De exemplu, printre vuietul tunurilor, puteți auzi destul de clar geamătul unui prieten rănit, deși va ajunge la tine doar ca o percepție slabă a sunetului Prin urmare, puterea procesului mental nu depinde numai de puterea excitației externe În acest sens, este necesar să se facă distincția între excitațiile care intră imediat în asociații complexe și cărora, în consecință, le corespund reprezentări deja cunoscute și astfel de excitații care apar ca din întâmplare Sunt de așteptat cele cărora le corespund deja reprezentări Așteptarea este reproducerea acelor reprezentări care corespund percepțiilor care sunt pe cale să apară din nou De obicei, această reproducere este direct proporțională cu acele percepții care preced percepția așteptată și excită în avans procesele asociative într-o anumită direcție Așteptarea nu este de fapt un act de atenție, deși poate fi însoțită și de o senzație de tensiune, care se numește "așteptare intensă" Percepția așteptată care a venit este rapid recunoscută, adică intră rapid în combinații adecvate și, ca urmare a acelei legi de bază a percepției senzațiilor, conform căreia percepția directă se contopește cu imaginea memoriei și în același timp câștigă în forță, iar percepția așteptată va fi recunoscută mai clar decât toate celelalte percepții și idei Percepția, cuplată cu așteptarea, poate fi numită "atenție intensă sau sporită" și va corespunde destul de bine cu ceea ce se numește atenție activă Între timp, nicio activitate, cu excepția celei care este în general inerentă manifestărilor forței vitale, nu este deja în Biblioteca "Runivers" A ACTUAL A RSKII în existenţa vieţii mentale, nu avem niciun motiv să acceptăm în actul descris În acele cazuri în care percepția va fi neașteptată, i e acolo unde reproducerile care au precedat percepția s-au dovedit a fi nepotrivite pentru aceasta sau acolo unde nu putea exista deloc așteptări pregătitoare, din cauza absenței unor indicații anterioare suficient de precise despre ceea ce trebuia făcut, are loc un proces oarecum diferit Și anume, percepția nou apărută poate avea sau nu vreo corespondență cu ea însăși în conținutul mental anterior, care se referă la fenomene foarte rare, care, poate, se vor întâlni în viața unei anumite persoane o singură dată, sau percepția nou apărută este nu se leagă numai de conținutul psihic al unui moment dat, având totuși pentru sine asocierea corespunzătoare în conținutul mental al unei persoane date În ambele cazuri, percepția nou apărută, nefiind asociată cu procesele mentale care au loc în acest moment, va acționa asupra lor într-un mod slăbitor, pe baza din nou a legii de bază a întârzierii Din aceasta trebuie să se întâmple în mod inevitabil că

noua percepție în sine va câștiga în putere relativă și va fi mai clară decât celelalte Cu alte cuvinte, vom avea în fața noastră ceea ce se numește un act de atenție, dar iarăși fără nici un fel de arbitrar Astfel, nu există motive pentru a împărți atenția în voluntară și involuntară, deoarece procesele în ambele cazuri se dovedesc a fi aceleași, dar este foarte posibil să se împartă atenția în atenție simplă și atenție intensificată, sau intensă În consecinţă, în ceea ce priveşte participarea voinţei la acte de atenţie, cel puţin trebuie spus că o asemenea participare nu este dovedită prin analiza procesului psihic În al doilea rând, participarea voinței este uneori recunoscută ca necesară pentru a explica alegerea între două acțiuni Fiecare acțiune umană este determinată de un anumit număr de motive, adică impulsuri conștiente prezente în acest moment la această acțiune Pare destul de firesc ca motivele mai puternice să prevaleze, iar în astfel de cazuri întrebarea Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA LUI IVO LA despre libertate, sau despre dependența unei acțiuni date de voință și nu apare Aici condițiile de acțiune sunt prea evidente pentru ca orice dispută să fie posibilă Prin urmare, se presupune posibilitatea existenței a două motive la fel de puternice sau a două motive indiferente, astfel încât niciunul dintre ele să nu-l poată învinge pe celălalt Atunci se formează o stare de indiferență, din care, potrivit apărătorilor liberului arbitru, este posibilă numai printr-un act de voință, determinând liber ce motiv va determina acțiunea ulterioară Aceasta este ceea ce se numește "libertatea indiferenței" Un exemplu clasic al unei astfel de stări de indiferență este de obicei așa-numitul "măgarul lui Buridanov" Se spune că Buridan, un filozof care a trăit la mijlocul secolului al XIV-lea, odată într-o dispută despre | liberul arbitru, a venit cu următoarea problemă: ce va face un măgar, care este chinuit cu egală forță atât de foame, cât și de sete, dacă este pus la o distanță egală de o găleată cu apă și de un braț de ovăz? Când i s-a spus că măgarul va sta nemișcat, a remarcat: "în consecință, va muri de foame și de sete"; când au făcut remarca inversă că va începe să mănânce ovăz sau să bea apă, Buridan a tras concluzia: "înseamnă că are liber arbitru" Evident, aici avem de-a face cu ceea ce în logică se numește "silogism cu coarne", iar exemplul măgarului lui Buridan nu are nicio legătură cu realitatea Este aproape imposibil să admitem două impulsuri la fel de puternice: fiecare impuls este compus dintr-un număr imens de momente constitutive, astfel încât în anumite relații va exista întotdeauna o diferență Dacă permitem apariția a două impulsuri la fel de puternice în același timp, atunci această egalitate va exista doar pentru o perioadă foarte scurtă de timp Atunci se vor adăuga inevitabil noi momente și chiar și cea mai nesemnificativă diferență va fi suficientă pentru a determina direcția acțiunii sau, după cum se spune, pentru a determina alegerea Și în cazul măgarului lui Buridan, este suficient să se uite la ovăz sau la apă, iar alegerea se va face - pe baza faptului că două procese care au loc simultan în creier se slăbesc reciproc, prin urmare, direct Biblioteca "Runivers" A TOKARSKY Percepția prin vedere a unuia dintre obiectele de atracție concurente ar slăbi imediat ideea celuilalt: prima atracție ar deveni mai puternică decât a doua, iar măgarul ar merge la apă Astfel, posibilitatea alegerii există fără participarea liberului arbitru Mai rămâne însă un punct în care se poate presupune participarea liberului arbitru Într-adevăr, toate acțiunile umane sunt determinate de înclinații Toate înclinațiile aparțin domeniului simțurilor Am văzut însă că sentimentele nu sunt determinate exclusiv de reprezentări, ci fiind legate de reprezentări și având expresia lor constantă și

obligatorie în ele, sentimentele depind de starea organismului la un moment dat și de caracteristicile sale individuale, de organizare Aici, așadar, ne întâlnim cu momente care nu depind de factori externi, ci depind exclusiv de factori interni, de aceiași care, poate, determină însăși existența vieții Nu ar trebui, așadar, să căutăm manifestări ale liberului arbitru în simțuri? Și trebuie spus că dacă prin voință înțelegem același lucru ca prin forța vieții, atunci fără îndoială că aici ar trebui să căutăm manifestările sale cele mai pure Dar apărătorii liberului arbitru au pervertit problema relației dintre sentiment și voință într-un mod uimitor Într-adevăr, ei caută să găsească dovezi ale liberului arbitru în faptul că impulsurile și dorințele pot fi verificate Aici, din punctul lor de vedere, apare în principal diferența dintre dorință și dorință Doar dorința este un act de voință, manifestat în lupta cu dorințele și pasiunile, care nu sunt altceva decât dorințe puternice care devin dominante În această luptă, voința apare, parcă, în toată puterea ei și tocmai în urma acestei lupte omul se ridică deasupra celorlalte animale, lăsate la instinctele lor fără controlul ideilor superioare și sentimentelor morale, care, de altfel, sunt considerate și manifestări ale voinței Dar am văzut deja că nu există nimic arbitrar în întârzierea unui proces de către altul Necesitatea întârzierii decurge din însăși structura sistemului nervos și, cu cât creierul este mai dezvoltat, cu atât mai mult va fi întâlnită orice întârziere Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA proces cerebral, deja datorită unui număr mare de alte procese Și cu cât numărul reprezentărilor și ideilor, contrar anumitor înclinații, este mai mare în creier, cu atât va fi mai mare această întârziere, o întârziere fatală, în care nu se poate remarca nici un arbitrar Prin urmare, este destul de corect să afirmăm că în prezența unui creier suficient de dezvoltat și în prezența unor idei morale suficient de profunde, săvârșirea unui act imoral poate deveni complet de neconceput Și, în general, ar trebui considerat ca o regulă că a face o faptă rea pentru o persoană bună este mult mai dificil decât a face o faptă bună pentru o persoană rea, înțelegând prin bune și rele diferite grade de dezvoltare a ideilor și sentimentelor morale Din faptul că nu s-a înțeles caracterul fatal al întârzierii, urmează o altă confuzie de relații Și anume, însăși existența ideilor și sentimentelor morale este făcută dependentă de existența voinței, astfel încât existența impulsurilor morale este considerată ca dovadă a existenței liberului arbitru În acest caz, voința este deja o entitate specială, independentă de idei și sentimente, dar în același timp înzestrată cu capacitatea de a distinge între bine și rău și de a alege între ele, din care, la rândul ei, apar conceptele de bine și rău va avea originea Nu există nimic mai științific în această învățătură: nu este o analiză a totalității fenomenelor psihice, ci o combinație de credințe, uneori foarte șubrede și având ca sursă frica și neînțelegerea Din fericire pentru omenire, ideile și motivele morale nu depind de o condiție, a cărei însăși existență este o dispută constantă și persistentă Ideile și sentimentele morale, la fel ca toate celelalte idei și sentimente, sunt rezultatul interacțiunii influențelor externe și al organizării unei persoane, iar atunci când lumea există în forma în care există, ele nu pot decât să se dezvolte, pe măsură ce se dezvoltă și nu pot fi modificate așa cum sunt modificate Interacțiunea dintre oameni nu este un act de cenușă liberă, ci o necesitate fatală; schimbarea și dezvoltarea ideilor și sentimentelor este rezultatul fatal al acestei interacțiuni - Pe această legătură obligatorie între influenţa externă şi reacţie se bazează posibilitatea educaţiei, adică dezvoltarea

artificială Biblioteca "Runivers" A TOKARSKY ale acelor sau altor idei și aspirații Numai structura și proprietățile interne ale organismului determină în ce măsură vor fi percepute influențele externe și în ce măsură vor fi slăbite de alte sentimente și aspirații care au apărut deja în organism sub influența alte influențe externe Și în ceea ce privește proprietățile moștenite, este deja clar din ceea ce s-a spus că numai proprietățile fizice ale unui organism și particularitățile de reacție asociate cu acestea pot fi moștenite Prin urmare, reacția la aceleași influențe externe poate fi aceeași la părinți și la copii, dar fără o influență externă corespunzătoare, această reacție nu se va manifesta niciodată și, prin urmare, nu poate fi vorba de moștenirea unor idei particulare Astfel, nicăieri, în niciuna dintre acțiunile umane, nu putem găsi prezența unui agent liber Și totuși, în marea majoritate a cazurilor, o persoană se simte liberă Spun "în marea majoritate a cazurilor", pentru că nu consider adevărată afirmația atât de des repetată încât nu putem să nu ne simțim liberi Cu cât o persoană este mai conștientă de procesele mentale care au loc în el, cu atât vede mai clar legătura dintre acțiunile sale cu condițiile externe, cu atât este mai evident pentru el că toate proprietățile sale interne nu se pot manifesta altfel decât în anumite forme , influențele date și exterioare și că întreaga lui viață interioară nu este altceva decât o reacție - și opinia mai puțin înaltă pe care o va avea despre libertatea acțiunilor sale Dar în majoritatea cazurilor nu există nici o conștiință atât de clară și nici o înțelegere suficientă a propriei vieți mentale Experiența interioară, auto-observarea, pe care toți oamenii doresc să o folosească, este disponibilă, de fapt, pentru foarte puțini Astfel, în cele mai multe cazuri, o persoană nu înțelege cum au apărut aceste sau alte aspirații în sufletul său În același timp, nu simte multe momente din viața sa spirituală, iar multe dintre conexiunile în care procesele interne, cauzate de influențe externe, intră între ele, îi scapă conștiința Acesta este de obicei cazul cu cele mai multe motive determinante Prin urmare, aspirația care se naște în om, care este Biblioteca "Runivers" CONSTIINTA SI VOINTA este doar al treilea membru al procesului propriu-zis, este acceptat de o persoană ca ceva care a apărut pentru prima dată în sufletul său, indiferent de influențele lumii exterioare Tot ceea ce precede apariția unui proces conștient nu este luat de o persoană drept cauză, iar în acest sens sentimentul libertății cuiva poate fi acceptat ca actul primar al vieții mentale În lanțul cauzelor, acestea sunt doar acele procese care au devenit conștiente și, prin urmare, atunci când spunem "act primar", nu ar trebui să înțelegem prin aceasta nimic care iese în mod independent Aceasta pune capăt întrebării voinței Unii gânditori exprimă opinia că, dacă voința nu poate fi acceptată ca un factor care acționează liber, totuși iluzia libertății, credința în libertate, trebuie menținută, deoarece fără această credință individul decade și piere · Și la aceasta trebuie să se răspundă că existența individualității nu este produsul unei iluzii Individualitatea nu poate decât să existe, întrucât nu există lume în afara existenței individuale, iar dacă individualitatea dispare, în sensul deplin al cuvântului, atunci lumea va dispărea și totul va reveni în haosul primitiv; și, desigur, nu trebuie să te oprești nici un minut la gândul că existența lumii se bazează pe o iluzie În încheiere, voi cita un scurt dialog scris de Voltaire în urmă cu două sute de ani, din care reiese limpede că problema liberului arbitru s-a decis atunci aproape în același mod în care se decide în prezent; timp "Fie mă înșel foarte mult, fie Locke, determinantul, libertatea foarte bine definită ca

posibilitate Mă înșel din nou, sau Collins, celebrul judecător londonez, a fost singurul filozof care a dezvoltat această idee, iar Clark s-a opus la el doar ca teolog Dar din ceea ce s-a scris despre libertate în Franța, următorul mic dialog mi s-a părut cel mai bun: A - Iată o baterie de tunuri care ne trage în urechi; Ești liber să auzi sau să nu auzi? B - Fără îndoială, nu mă pot împiedica să aud A -Vrei ca acest tun să-ți rupă capul, soția și fiica ta, care merg cu tine? Biblioteca "Runivers" -A TOKAPCKI th Î - Ce-mi oferi? Nu pot, în timp ce sunt în mintea mea sănătoasă, să vreau așa ceva; asta e imposibil pentru mine A - Bine Înseamnă că în mod inevitabil auzi acest tun - atât tu, cât și familia ta inevitabil vrei să nu mori în timpul unei plimbări de la o lovitură de tun; și nu ai nici puterea de a nu auzi, nici puterea de a dori să stai aici? B - Asta e clar - A - Și ai făcut treizeci de pași pentru a ieși din lovitură și ai avut puterea să mergi cu mine pe distanța asta mică? V - Acest lucru este din nou foarte clar A -Dacă ai fi paralizat, nu ai putea evita să fii nevoit să rămâi în fața acestei baterii, nu ai avea puterea de a fi acolo unde ești; ai auzi inevitabil împușcătura și ai fi lovit; și ai fi inevitabil mort? B · Nu există nimic mai adevărat A - Care este atunci libertatea ta, dacă nu posibilitatea pe care individul tău a descoperit-o de a face ceea ce a cerut voința ta cu absolută necesitate? V -M-ai pus în dificultate; libertatea, prin urmare, nu este altceva decât posibilitatea de a face ceea ce vreau? A -Gândește-te la asta și vezi dacă libertatea poate fi înțeleasă altfel B - În acest caz, câinele meu de vânătoare este la fel de liber ca și mine; inevitabil are voința de a alerga când vede un iepure și capacitatea de a alerga dacă picioarele nu o dor Prin urmare, nu am nimic mai mult decât câinele meu; mă reducă la starea de animal A - Iată bietele sofisme ale bieţilor sofişti care te-au învăţat Chiar te-ai îmbolnăvit de durere că ești la fel de liber ca și câinele tău Nu mănânci, nu dormi, nu te înmulți ca ea, doar cu o diferență de poziție? Ți-ar plăcea să mirosi altfel decât prin nas? De ce vrei să fii liber altfel decât câinele tău? B -Dar am un suflet care raționează, iar câinele meu cu greu raționează Ea are aproape doar idei simple, în timp ce eu am o mie de idei metafizice A - Ei, atunci, ești de o mie de ori mai liber decât ea; Biblioteca "Runivers" ¿ CONSTIINTA SI VOINTA există, ai de o mie de ori mai multe oportunități decât ea: dar nu ești liber altfel decât ea Î - Cum, nu sunt liber să vreau ceea ce vreau? A - Ce vrei să spui cu asta? B - Înțeleg ceea ce înțelege toată lumea Nu se spune zilnic că voința este liberă? A - Un proverb nu este o dovadă; explica-te mai bine B - Înțeleg că sunt liber să vreau ceea ce îmi place A - Cu permisiunea dumneavoastră, nu are sens; nu vezi că e ridicol să spui că vreau să vreau? Vrei inevitabil, din cauza ideilor pe care le ai Vrei să te căsătorești, da sau nu? Î -Și dacă vă spun că nu vreau nici una, nici alta? A -Atunci vei răspunde ca cel care a spus: "Unii îl consideră mort pe cardinalul Mazarin, alții îl consideră viu, dar eu nu-l consider nici unul, nici pe altul" B - Păi, bine, vreau să mă căsătoresc A - Ah, iată răspunsul De ce vrei sa te casatoresti? B - Pentru că sunt îndrăgostită de o fată frumoasă, blândă, bine crescută, destul de bogată, care cântă bine, ai cărei părinți sunt oameni foarte buni și pentru că mă aștept să fiu iubită de ea și să fiu bine primită în familia ei A - Iată temelia Vezi că nu poți să vrei fără motiv Vă declar că sunteți liber să vă căsătoriți; acestea că ai ocazia să semnezi un contract, să-ți sărbătorești nunta și să te culci cu soția ta B - Cum! Nu pot să vreau fără motiv? Ce se va întâmpla atunci cu un alt proverb: sit pro ratione voluntas; voința mea este motivul meu, vreau pentru că vreau? A - Asta e absurd,

prietene; atunci ar exista o acțiune în tine fără o cauză B - Cum! când joc impar sau par, am un motiv să aleg par mai degrabă decât impar? A - Da, fără îndoială B - Dar care este această bază, vă rog să-mi spuneți? A - Că ideea unui număr par a apărut în minte înaintea ideii de opus Ar fi amuzant dacă Biblioteca "Runivers" A TOKAPCKII au fost momente când îți dorești pentru că există un motiv să vrei și alte momente când ți-ai dori fără niciun motiv Când vrei să te căsătorești, simți clar baza existentă; nu simți când joci par și impar; și totuși trebuie să fie V - Dar, încă o dată, înseamnă că nu sunt liber? A Voința ta nu este liberă, dar acțiunile tale sunt libere Ești liber să faci atunci când ai ocazia să faci B - Dar toate cărțile pe care le-am citit despre libertatea indiferenței A - Ce înțelegi prin libertatea indiferenței? B - Înțeleg să scuipă în dreapta sau în stânga, să dorm în dreapta sau în stânga, să merg la plimbare de patru-cinci ori A - Asta ar fi o libertate ciudată Ar fi un dar bun pe care ți l-a dat Dumnezeu Și asta ar fi ceva cu care să se laude Ce folos ai avea pentru o putere care s-ar manifesta doar în cazuri atât de nesemnificative? Dar, în realitate, este ridicol să-ți asumi libertatea de a vrea să scuipi la dreapta Nu numai că această voință de a dori este absurdă, dar este cert că multe circumstanțe meschine te împing la acele acțiuni pe care le numești indiferente Nu ești mai liber în aceste acțiuni decât în altele Dar, încă o dată, ești liber oricând, în orice loc, atâta timp cât faci ceea ce vrei să faci B - Cred că ai dreptate Mă voi gândi la asta " A Tokarsky Biblioteca "Runivers" Gustav Teichmüller, Traducerea uneia dintre operele lui Teichmüller, publicată la începutul acestui an, îmi oferă ocazia să spun câteva cuvinte despre el și să-mi îndeplinesc astfel o dublă îndatorire morală în raport cu acest filosof Pe de o parte, eu, ca unul dintre reprezentanții științei filozofice din țara noastră, consider că este legitim și necesar să contribui cu forțele mele slabe la evaluarea corectă a acestui gânditor substitut, care a stat atât de mult timp în umbră în străinătate, şi mai ales în literatura noastră rusă **) Pe de altă parte, mă recunosc personal în multe privințe datorat scrierilor lui, deși, din păcate, le-am cunoscut relativ târziu *) Darwinism și filozofie Traducere de A N Nikolaev, editată de E A Bobrov Iuriev **) Iată o scurtă informație biografică despre Teichmüller S-a născut în la Braunschweig și a crescut la gimnaziul local Intrând în universitate, a studiat filosofia sub îndrumarea celebrului filozof Trsndelenburg După ce a primit un doctorat la Halle, Teichmüller sa angajat pentru prima dată în predarea privată; mai mult, fiind în slujba ambasadorului german în Rusia, a ajuns ca profesor de limba greacă la școala Annenskaya din Sankt Petersburg În , plecând din Rusia, a fost profesor la Göttingen, apoi la Basel, iar în cele din urmă, în , a fost invitat ca profesor la Universitatea Dorpat Aici a trăit până la moartea sa în , după ce a scris cele mai bune lucrări ale sale și a început să dezvolte un sistem filozofic foarte original, care, totuși, a rămas neterminat Aceste detalii biografice sunt împrumutate de mine de la studentul său în prezent, profesor asociat la Universitatea Yuriev, E A Bobrov \ Inițial, din întâmplare, în cursul anului am dat peste o mică lucrare de-a lui despre filosofia antică, care în general a entuziasmat Întrebări de filosofie, KN Biblioteca "Runivers" A KOZLOV Pentru a-l caracteriza pe Teichmüller, mi se pare convenabil să fac o paralelă între soarta filosofiei sale cu soarta filosofiei lui Schopenhauer În primul rând, ambii filosofi sunt asemănători ca forță și profunzime de gândire, mai departe, în vastitatea și versatilitatea atât a erudiției filozofice generale, cât și a celor speciale; în cele din urmă, se

aseamănă în spiritul și umorul stilului lor literar În ceea ce privește acuratețea și rigoarea expresiei, Teichmüller îl depășește chiar și pe Schopenhauer La aceste puncte de asemănare dintre cei doi gânditori se adaugă faptul că, în ciuda forței lor remarcabile și a calităților strălucitoare, ca filosofi și scriitori învățați, semnificația și faima lor în rândul contemporanilor sunt inferioare faimei reprezentanților secundari și chiar terțiari atât ai filozofiei, cât și ai literatura in general Schopenhauer a petrecut aproximativ de ani în necunoscut și Teichmüller aproape la fel, în ciuda faptului că avea un avantaj important față de Schopenhauer prin faptul că fusese mult timp profesor universitar Așa cum Schopenhauer a început să câștige faimă și recunoaștere deja la sfârșitul vieții sale și apoi și mai mult după moartea sa, tot așa Teichmüller devine oarecum mai faimos deja în ultimele zile ale vieții sale și după moartea sa Cu toate acestea, această faimă încă se aplică în principal scrierilor sale despre filozofia antică Lucrările despre cel nou și, în general, cele în care el descrie acele sau alte aspecte ale propriului său sistem, sunt încă foarte puține în literatura filozofică europeană: este rar, rar să găsești vreun articol sau mențiune Intenționez să fac cunoștință în mai mult timp liber cu celelalte scrieri ale lui despre aceeași filozofie antică Dar, în cei aproape patru ani care au urmat, eu, ocupată cu predarea științelor filozofice la Universitatea din Kiev și la cursuri pentru femei, precum și cu lucrarea la teza mea de doctorat: "Geneza teoriei timpului și spațiului lui Kant", nu am avut absolut timp să aduc la îndeplinirea acestei intenţii Abia după ce am susținut această disertație în , am început să studiez încetul cu încetul lucrările lui Teichmütler, una după alta, și am văzut că el era un expert și o figură originală nu numai în filosofia antică, ci și în general în cea modernă filozofia este vedeta primei sale deghizări și că are multe de învățat nu numai de la reprezentanții ruși ai filosofiei (cel puțin, spun asta cu insistență despre mine), ci chiar și de la filozofii europeni moderni în general Biblioteca "Runivers" Gustav Teichmüller despre ele, deși, cu toate acestea, în ultima vreme au găsit o evaluare mai mult sau mai puțin cuvenită în rândul reprezentanților mai respectabili ai filozofiei europene, precum, de exemplu, în Germania: Lotze, Eiken, Caspari; în Franța: tăbăcărie; în Italia: Spaventa, Chiappelli Dacă sunt întrebat despre motivul popularității scăzute a lui Teichspoller, în comparație cu marea sa forță mentală și talent, atunci mi se pare foarte convenabil să răspund la această întrebare, continuând paralela dintre el și Schopenhauer După cum se știe, acesta din urmă s-a plâns că a fost tăcut în mod deliberat de contemporanii săi, dar aceste plângeri le consider prea exagerate Desigur, tăcerea poate fi tolerată, dar doar într-o anumită măsură; principalul motiv al obscurității îndelungate a lui Schopenhauer a fost dominația în filosofia sa contemporană a unor direcții complet diferite decât a lui În timpul lui Schopenhauer, în Germania dominau mai întâi idealismul și apoi materialismul, dar Schopenhauer , în ciuda faptului că se considera un adept al lui Kant și al lui Platon, cu toate acestea, fără a înțelege greșit, nu poate fi recunoscut ca idealist, nici în deplin și deplin sensul precis al acestui termen, așa cum urmează cu privire la Platon, nu parțial, așa cum urmează cu privire la Kant Filosofia lui Schopenhauer, conform adevăratului său principiu de bază, nu este deloc idealism, căruia îi aparțin, fără îndoială, atât Platon, cât și adepții săi, cât și cel mai recent platonician, Hegel, și școala sa Idealismul recunoaște drept principalul său adevărat motivul și produsele sale, adică idei sau concepte: la Schopenhauer, baza realității este

principiul voinței nerezonabile cu obiectele sale nu reale, ci iluzorii În ceea ce privește platonismul lui Schopenhauer sau doctrina sa despre ideile lui Platon ca obiectivări ale voinței, în ciuda originalității sale complicate, ea se află în contradicție internă cu filosofia lui Schopenhauer și are doar o legătură externă cu aceasta În același mod, Schopenhauer exagerează semnificativ J și kantianismul său, căci același principiu real al voinței nebunești nu coincide nici cu mintea lui Platon, nici cu voința autonomă a lui Kant, care dictează o lege morală rezonabilă Desigur, Schopenhauer este încă mai aproape de Kant decât de Platon, dar nu din partea elementelor idealiste din Kan- * Biblioteca "Runivers" a kozlov Filosofia lui Tov, inclusă în ea în doctrina categoriilor rațiunii, ideile rațiunii și, cel mai important, în învățăturile "Criticii rațiunii practice" și "-puterea de judecată", dar din exterior ' Pozitivismul (în principal în ediția I) și Stschashzm (în principal în ediția a II-a), care constituie adevăratul teren pe care se află Critica rațiunii pure Ca și Kant, așa și Schopenhauer, în mare măsură, și puțin bănuind, a absorbit aceste principii din filosofia engleză, precum și din știința naturii Mai există un punct în filosofia lui Kant în care se poate recunoaște asemănarea dintre el și Schopenhauer, și anume, în principiul lui Kant, care face parte din filosofia sa a religiei, legat într-un mod pur extern cu restul învățăturii sale, care constă în trei "critici" Acest principiu, apropiat de doctrina religioasă a diavolului, apare la Kant sub denumirea de "rău de bază sau radical" Astfel, filosofia lui Schopenhauer, în principiul său de bază, nu este, de asemenea, în concordanță cu elementele idealiste care alcătuiesc sistemul lui Kant Cel mai mult, este legat de filozofie și religie:, în principal cel mai important, cu budismul Aceasta înseamnă că motivul principal al obscurității îndelungate a lui Schopenhauer nu a fost tăcerea, ci imposibilitatea reprezentanților europeni contemporani ai filosofiei, filosofiei, impregnați de idealism sau apoi de materialism, să înțeleagă și să se împace cu principiul lui Schopenhauer al oricărei ființe - nebun și, prin urmare , , ca să spună în limbaj Religie, prin voință rea, diavolească Revenind acum la obscuritatea lui Teichmüller din vremea noastră, văd și motivul pentru aceasta nu în tăcerea deliberată, care, desigur, într-o oarecare măsură, mai ales în Germania, nu poate fi evitată, ci mai ales în diferența radicală în direcția Filosofia lui Teichmüller de acum domină încă: senzaționalism și gositivism-mamă, cu care materialismul natural-științific este întotdeauna amestecat într-o oarecare măsură La fel ca filozoful Chopin Gauer era străină de contemporanii ei, vorbind la figurat, ^^Nansatanism^, așa că filosofia lui Teichmüller este ciudată și: străină de contemporanii în proprietățile sale sunt complet opuse tuturor direcțiilor predominante în timpul nostru Modern Biblioteca "Runivers" Gustav Teichmüller La Teichmüller, unui anumit scepticism pozitivist și agnosticism i se opune o convingere în deplin contact cu ceea ce există în sfera ființei individuale și apoi o încredere de neclintit în rațiune și gândire Opusul materialismului modern este spiritismul teichmüllerian sau, mai precis, psihismul Teichmüller pune în contrast încrederea modernă în experiența exterioară, așa-numita senzorială, cu încrederea în experiența interioară a conștiinței directe Principiul realismului individual al lui Teichmüller, care este garantat pentru fiecare ființă de conștiința directă a propriei substanțe și a actelor activității sale reale, date în aceeași conștiință imediată, contrazice tendințele moderne și, în plus, încă nerecunoscute de a căuta realitatea în generalități , în abstracţii

Explicației predominante a fenomenelor și evenimentelor prin cauzalitatea mecanică, ghidată de principiul succesiunii recunoașterea a ceea ce a fost învățat anterior, metoda de reproducere și metoda de comparare a percepției prezente cu reproductibilul Ch vorbește despre ideație și asociere; cap este ocupat de metode de psihometrie^ i e măsurarea vitezei fenomenelor de conştiinţă Autorii consideră că studiile psihometrice pot fi utile în studierea fenomenelor de adaptare și obișnuință, oboseală, atenție, judecată etc , dar se îndoiesc foarte mult că viteza sau durata actului ar putea da indicii ale compoziției sale elementare Această ultimă îndoială, aparent, nu este în întregime fundamentată, întrucât la alegerea a două acte constructive-native, desigur, cel mai complex va fi din ce în ce mai lung și invers Capitolul conține instrucțiuni despre metodele de observare simplă a fenomenelor mentale (observare simplă) și despre anchete în masă prin intermediul chestionarelor Autorii subliniază de mai multe ori importanța autoobservării, sfătuind în timpul oricăror studii psihometrice să nu scoată subiectul experimentului într-o cameră separată, așa cum se face, de exemplu, în laboratoarele germane, ci să-l planteze chiar acolo, în pentru a folosi întotdeauna descrierile sale verbale despre ceea ce experimentează subiectiv în timpul experienței În același timp, ele indică rezultate importante care au fost obținute de mai multe ori prin astfel de descrieri verbale Având în vedere semnificația propedeutică a "Introducerii" nu putem decât să subliniem un lucru, din păcate, o neînțelegere metodologică frecventă, admisă și de autori, și care provoacă justă prejudiciu psihologiei autoobservării Și anume, (p x) ei consideră ca domeniu al experimentului de față "acele fenomene în care s-a stabilit o legătură între fenomenele conștiinței, pe de o parte, și faptele externe, pe de altă parte" Mai departe: "principala împărțire a tuturor faptelor conștiinței în trei grupe: sentimente, minte și voință descompunerea faptului memoriei în trei părți: reținere, reproducere, percepție - nu sunt în niciun caz produse ale vreunei experiențe , aceasta este observație pură și simplă și analiză ideologică Întreaga psihologie este plină de aceste observații, dintre care o mare parte este împrumutată din cunoștințele empirice și populare, astfel că unele părți ale psihologiei sunt, de fapt, doar o expresie a conceptelor actuale, așa-zisul bun simț Cât de ușor este să vezi" Biblioteca "Runivers" ύ RECENZIE de cărți se ascunde aici o neînțelegere destul de grosolană: datele și rezultatele analizelor psihologiei autoobservării (dacă, bineînțeles, sunt efectuate cu pricepere, atenție și conștiinciozitate) nu pot fi considerate nimic mai scăzut ca valoare și valoare în comparație cu rezultatele a "experimentelor de laborator"; dimpotrivă, tocmai aceste produse ale laboratorului nostru "spiritual" constituie conținutul esențial al psihologiei și baza evaluării rezultatelor tuturor celorlalte experimente Procesul de lucru mental rămâne același - fie că are ca scop o analiză a conștiinței noastre de sine, fie un fel de "experiment" - în sensul în care autorii noștri îl înțeleg - adică, pe rezultatul complex al asociilor de date din experiența externă și internă Astfel, autorii se referă la simplă observație toată psihologia subiectivă, cu excepția cazurilor în care conținutul ei este studiat în laborator - în legătură cu unele fenomene externe Dar nu este posibil să se facă "experimente" de orice fel - doar resurse subiective? Oamenii nu "experimentează" suprimarea oricărei pasiuni, dezvoltarea și întărirea voinței, nu-și fac ei manifestările spirituale dependente de altele ale aceleiași, provocând, de exemplu, amintiri potrivite, concepte și poziții generale etc ? Și dacă este așa, atunci este

imposibil să punem o graniță între observație și experiență în psihologie acolo unde au pus-o autorii; trebuie admis că atât în domeniul pur fiziologic (în studiul substratului activității mentale și al altor activități ale organismului coordonate cu acesta), cât și în psiho-fizică (adică măsurarea stimulilor și senzațiilor paralele cu acestea)) cu psihometria, și în psihologia subiectivă (atât autoobservarea în sine, cât și observațiile asupra altor persoane, înțelese de noi pe baza experienței noastre personale) - pot fi aplicate ambele aceste metode de cercetare: atât observația simplă, cât și experiența Aceste diviziuni principale ale psihologiei nu diferă deloc în metodele lor, care sunt aceleași în toate, ci în conținutul lor Doar o astfel de soluție a problemei poate pune capăt dezbaterii despre diferența dintre psihologia "empirică" și "experimentală" Altfel este dacă se dorește să se acorde atenție precarității liniei de delimitare care separă observația de experiență; acest lucru este adevărat, iar observația este insensibilă și trece treptat în experiență; de fapt, la aproape fiecare observaţie noi Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE ii punem obiectul intr-o oarecare masura in conditii artificiale Dar autorii se bazează pe o distincție strictă între observație și experiență Să remarcăm încă o afirmație oarecum ușoară a autorilor: în opinia lor, "descriptiv (de mai multe ori incorectitudinea acestui epitet a fost subliniată atunci când a fost aplicat la lucrările școlii engleze!) Lucrările atât ale lui Milley, cât și ale lui Ben, Spencer a exagerat rolul asocierii: au vrut chiar să reducă ѣ psihologia problemelor pe asocierea ideilor, dar această poziție teoretică este în prezent respinsă (?) de psihologia experimentală Este greu de spus ce anume au în minte autorii pentru a umple golul: dacă apercepția notorie sau altceva; în orice caz, afirmația lor nu este concludentă, în timp ce importanța întrebării este evidentă, deoarece numai teoria asocierii, confirmată la fiecare pas de faptele întregii noastre experiențe, oferă o bază de încredere pentru studierea celui mai important lucru - geneza fenomenelor mentale, care, din câte se știe, până acum, nu a fost explicată și realizată în detaliu nicio altă ipoteză, care să o înlocuiască pe cea asociativă V Ivanovski L Milhoud Lecons sur les origines de la science grécque Paris, , pp Cele opt prelegeri publicate în această carte au fost oferite studenților Facultății de Științe și Arte din Montpellier Autorul cere să nu se caute în ele "operele unui om de știință, ci doar prelegerile unui profesor care dorea să facă ceva util și avea o singură pretenție - la deplina sa conștiinciozitate" Prima prelegere definește și interpretează conceptul de "explicație științifică" și subliniază sarcina cursului următor A da o explicație științifică înseamnă a aduce fenomenele sub legi, iar legile sunt relații constante între fenomene (pp -) Prin urmare, scopul cursului este de a arăta modul în care grecii au abordat această sarcină prin elaborarea principalelor probleme și principii A doua prelegere descrie starea generală a fizicii și astronomiei în lumea ionică în secolul al VII-lea la PX În următoarele două prelegeri, se discută problema relației culturii orientale cu greacă "Vostok a trecut Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE x Grecii o serie de cunoștințe practice, care ar putea servi drept bază pentru știința lor, dar aceasta din urmă este proprietatea lor Trăsătura ei caracteristică este că are unicul scop de a cunoaște adevărul și singurul motiv este iubirea dezinteresată pentru ordinea eternă a lucrurilor "(p) În cea de-a cincea prelegere, autorul examinează "fizica ionică", adică învățăturile lui Thales, Anaximandru și Anaximenes, concentrându-și atenția asupra lui Anaximandru Această

fizică a științei a lăsat moștenire două concepte de bază: i) unitatea substanței universului, formată din această substanță sub acțiunea mișcării și) eternitatea existenței în trecut și viitor, cu formarea nemărginită a lumilor succesive A șasea prelegere conține o analiză a învățăturilor pitagoreenilor și aleienilor Meritul lui Pitagora este că, prin identificarea lucrurilor cu numerele, a introdus conceptele de număr și cantitate în știința generală a universului Parmenide și Zenon au infirmat această identificare și astfel "au făcut mai ușoară aplicarea numărului asupra lucrurilor, deoarece după aceea nimic nu a împiedicat aplicarea nelimitată a numărului în două sensuri", i e conceptul științific al infinitului de mare și infinit de mic (p) A înlocui, așa cum a făcut Zenon, "conceptul de linie, ca sumă de puncte, sau de timp, ca sumă de momente, cu conceptul de extensie și durată continuă, aproape însemna să dea viață matematicii a doua oară, răsturnând acele bariere pe care propriul său creator, Pitagora, le-a ridicat împotriva ei cu privirea asupra numerelor "(p) Mai mult, ar trebui să le fim recunoscători eleanilor pentru cererea lor de a separa credibilul de probabil în domeniul științific și pentru postulatul constanței în ființă Ultimele două prelegeri prezintă progresele fizicii generale din secolele VI și V la PX, care a afectat în principal învățăturile lui Empedocle, Anaxagoras și Democrit, cu începuturile astronomiei, aritmeticii și geometriei grecești Pentru cei care cunosc filozofia greacă, explicația gnomonului, despre care vorbesc Aristotel și alți autori, este de cel mai mare interes, dar pentru o înțelegere adecvată a cărei cunoștință cu matematica antică este necesară Concluzia finală a prelegerii este că "Savanții greci din secolele al VI-lea și al V-lea î Hr au stabilit principalele probleme și au rezolvat Biblioteca "Runivers" RECENZIE DE CARTE concepte esențiale ale științei moderne", astfel încât aceasta din urmă este o continuare directă a științei grecești (p) Autorul a extras material pentru concluziile sale nu din surse primare, ci din manuale de filozofie și matematică antică, în special din lucrările Tannery, căreia îi este dedicată cartea Pe cât posibil în asemenea condiții, autorul și-a îndeplinit sarcina cu destulă conștiință Cartea este la fel de utilă atât pentru specialiștii în filozofia antică care nu sunt familiarizați cu matematica antică, cât și pentru specialiștii în matematică care nu sunt familiarizați cu filosofia antică Multe detalii pot fi contestate, dar în general și cel mai important, nu putem decât să fiți de acord Interesul cărții este sporit de comparațiile continue ale învățăturilor antice cu altele noi, astfel încât ea, în sensul deplin al cuvântului, se află la apogeul științei moderne A Ghiliarov Cărți și broșuri noi primite de editori G Arnoix Graficul aritmetic Les espaces arithmétiques hy-permagiques (Essais de psychologie et de metaphysique positives) Paris XXIII + pagini K Gilti, prof Universitatea din Berna Fericire Eseuri populare despre morală filozofie Pe din a -a germană ed si pre- cuvintele lui A Ostrogorsky A doua remediere ediție SPb pagini A Gilyarevskiy, preot Un ghid pentru studiul psihologiei Ediția , corectată și mărită M , pagini k W von Dehn Teste comparative pe piele și simțul gustului la bărbați și femei din diferite clase Iuriev (Disertație inaugurală) str Invitaţie la cea de-a -a întâlnire a naturii şi medicilor germani de la Viena - - septembrie str G Hirth Teoria localizării aplicată problemelor psihologice Exemplu: De ce suntem "împrăștiați"? Munchen VII-¡- str AA Ивановскій и А Г Рождественскій Насколько вѣрны вы- Biblioteca "Runivers" ОБЗОРЪ книгъ apa profesorului N Yu Zograf în "Studiile antropometrice ale populației masculine din Marea Rusă din provinciile

Vladimir, Yaroslavl și Kostroma" și au aceste studii vreo valoare științifică? M pagini şi tabel C k Jacob Kolubowsky Die Philosophie in Rusia (Separat-Abdruck ans Zeitsch f Phil u philos Kritik, Bd) p V D Kudryavtsev-Platonov Lucrări Volumul trei, nr I Cercetări și articole despre cosmologie și psihologie rațională Ed Frăția Rev Sergius Serghiev Posad pag C i p k Rapoarte despre reuniunile Societății Neurologilor și Psihiatrilor de la Universitatea Imperială din Moscova (broșuri) întâlniri - din oct până la sept M - E Parohia Ueber mor Trugwahrnehmung (Halucinație u Iluzie) (Schriften der Gesellschaft für psychologischej Forschung) Leipzig ^ CTP - Sărbătorirea a de ani de la nașterea lui N I Lobachevsky de către Universitatea Imperială Kazan Kazan Cu un portret p (ed jubiliar) P Struve Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei SPb C R ° k Prof V F Chizh Timp de asociere la persoanele sănătoase și bolnave mintal Departament ott din "Nurologic Vest , vol II, nr A Sh -v Ioana d'Arc Fantezie pe teme contemporane M pagini Biblioteca "Runivers" II Revizuirea revistelor minte noua serie Nr ianuarie Prof A Set h - Hegelianismul şi criticii săi Acest articol este un răspuns la articolele prof H Jones'a ("Idealismul și teoria cunoașterii"), revizuită de noi în nr și din "Întrebări Phil " Conținutul principal al articolului este de a demonstra că prof Jones a denaturat gândurile autorului, exprimate de acesta în revista americană "Philos Revizuire" Autorul subliniază atitudinea sa negativă față de subiectivism Peste tot, spune el, acolo unde există cunoașterea, ea are un caracter imediat, adică, cunoaștem realitatea și nu ceva care se substituie acestei realități și intervine între noi și ea Când reflectez asupra propriilor stări sau când percep un copac, în ambele cazuri atitudinea mea față de obiectul cunoașterii este aceeași: îl cunosc pur și simplu Prof Mark Baldwin Imitație, un capitol din istoria naturală a conștiinței Imitația este un răspuns senzorial-motor comun care este un exemplu de "activitate circulară": o stare cunoscută a creierului cauzată de un stimul cunoscut; apoi o reacție musculară care reproduce același stimul; apoi, aceeași stare a creierului evocată de același stimul și așa mai departe O astfel de reacție poate fi de trei feluri: în primul rând, putem avea de-a face cu o simplă contracție musculară care își reproduce propriul stimul Acesta poate fi numit un caz de imitație biologică sau, altfel, un caz de imitație subcorticală primară În al doilea rând, imitația poate Questions of Philosophy, KN - Biblioteca "Runivers" REVISTA JURNALOV fie psihologic sau cortical Aici activitatea conștientă este implicată în actul de imitație În al treilea rând, există o clasă extinsă de fenomene care se caracterizează prin imitație plastică sau subcorticală secundară; acestea sunt cazurile în care reacţia imitativă a fost anterior conştientă, iar apoi a căpătat caracterul unei reacţii subcorticale; acesta este "automatism secundar" Prof N Laurie Reflecții cauzate de materialismul psihofizic Dacă materia, așa cum sunt eu, ar putea simți sau gândi, atunci acea materie ar fi spirit sub forma spațiului și a mișcării În experiența senzorială, spiritul de la bun început constituie elementul dominant; materia, ca element esenţial pentru întregul proces, are o anumită independenţă şi este capabilă să influenţeze spiritul Creierul, ca spirit materializat, este și materie spiritualizată Acest spirit materializat, sau materie spiritualizată, nu numai că reacționează, ci și acționează independent: poate, fără un stimul exterior, datorită interacțiunii dinamice a părților sale, să formeze noi fenomene simple sau complexe ale conștiinței D Fiare de călcat Teoria emoției în prof James Autorul critică învățăturile lui Iacov, în contrast cu care susține că emoția este sentimentul

(sentimentul) și nu conștiința schimbărilor corporale; nu este durere sau plăcere, ci "un sentiment de poziție" (atitudine de sentiment) Pentru a explica acest termen introdus de autor, să cităm următorul pasaj din articolul său: "Poți să urăști o persoană care a provocat suferință, dar ura nu înseamnă suferință provocată Este o atitudine față de această persoană, o situație care în sine nu este deloc suferință, ci un sentiment cu totul special care are propriul caracter specific>> - P Mokievsky Revue Philosophique , nr , , , , și J Sou Originea și natura mișcării organice (nr) Prezentarea învățăturilor și a unor experimente ale lui M Verworn, Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV un oponent înflăcărat al vitalismului, care reduce orice mișcare a celulelor unei ființe vii la cauze fizice și chimice, la înlocuirea succesivă a refacerii materiei de protoplasmă - fie cu oxigen (din exterior, întinderea celulei), fie cu substante emise de nucleu (hidrogen, azot, carbon etc , cu contractie celulara) G Mouret Problema infinitului I Relativitatea Nr și Autorul este un susținător hotărât al originii inductive a conceptelor matematice Infinitul (de spațiu, timp, număr) este relativ; absolutul nu poate fi găsit în domeniul conceptelor științifice, unde totul se reduce în cele din urmă la diferențe de stări de conștiință Faptul principal pe care sunt construite toate conceptele matematice este faptul schimbării, datorită diferenței dintre stările obiectelor și legii conservării energiei Un sistem de două corpuri poate fi afectat fie în ambele părți, fie într-una singură În primul caz, între ei se va produce o relație simetrică, reciprocă, în al doilea, una disimetrică; pe primul se bazează relații finite , pe al doilea - "nu finit", împărțit în două tipuri: infinit și zero Aceste două relații sunt opuse celei finale (negative); ele sunt singulare, în timp ce finitul este nelimitat numeros și servesc drept limite ale finitului V Egger Judecata și asemănarea (nr și) Apriorismul, care reduce toate judecățile la o formulă de identitate, i e la dublarea conceptului, nu este altceva decât realismul platonician, care și-a găsit un refugiu sigur în teoria cunoașterii după ce a fost nevoită să se retragă din metafizică și ontologie Nu există o idee preexistentă despre identitate, asemănare, clasă în om, indiferent de experiență Fiecare judecată decurge din asociere prin asemănare, care dă doi termeni separați legați unul de altul Din această formă începe gândirea copilului, iar el, observând mai bine asemănările decât diferențele dintre obiecte similare, își formează rapid în mintea lui idei γκέ abstracte ale claselor Numai atunci este posibil să se exprime asemănarea ideii unui obiect dat cu ideea generală - în cuvinte, adică, adăugați o grămadă la asocierea a două idei, iar judecata este gata; se deosebește de asocierea ei corespunzătoare doar prin conştiinţa mai mare şi forma verbală * Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV Apoi, abia deja, ideea de asemănare completă, de identitate, este abstractizată și generalizată în judecăți și principiul identității; pare a fi un principiu genetic, în timp ce este doar o formulă generală În esența sa, judecata este o sinteză, deoarece se combină; este și analiză, deoarece separă ceea ce este combinat Judecata nu poate fi nici analitică, nici sintetică; fiecare judecată nouă, ca atare, este sintetică, fiecare repetată, cunoscută, analitică; o judecată se numește sintetică când precede și face o sinteză, analitică când presupune și urmează unei analize anterioare În judecățile prin contiguitate, de fapt, joacă un rol doar asemănarea asociată cu contiguitatea și care prevalează asupra acesteia, i e relații reciproce între specii și genuri; adiacența ia aici forma unei identități parțiale a individului și a genului; pură contiguitate nu constituie o

judecată, un gând, ci doar o simplă enumerare A doua parte a articolului conține critici la adresa învățăturilor lui J St Moara pe propuneri A Penjon Râs și libertate (nr) Autorul încearcă să demonstreze că plăcerea și râsul, sub toate formele lor, nu sunt altceva decât libertate, iar că râsul este un ecou firesc și o expresie directă a acestei libertăți; că, într-un sens, fenomenele fiziologice sunt subordonate stărilor de conștiință etc , mai departe, el încearcă să distingă între două tipuri de libertate: naturală și morală Bourdon Senzație de plăcere (nr) Teoriile care fac din plăcere una dintre cele două caracteristici posibile ale oricărei stări de conștiință sunt nesatisfăcătoare Plăcerea este o senzație specială, specifică, de aceeași natură cu gâdilatul; este un gâdilat larg răspândit, voluminos, de intensitate scăzută, dar gâdilatul în sine este o plăcere clar localizată și de mare intensitate Dr Piogger Teoria vibrațiilor (vibratoire) și legile organice ale sensibilității (nr) Sensibilitatea (sensibilité) este un concept general, care prin specii include toate reacțiile organice atât conștiente cât și inconștiente de orice fel la excitații, atât externe, cât și interne; apare într-o serie de moduri speciale, numite funcții sau abilități, în funcție Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV dacă reacția este de ordin fiziologic sau psihologic și constă într-o schimbare moleculară sau vibrație Acesta este principiul vieții (animalité, vitalité) Dacă aceste schimbări provin dintr-un impuls extern, atunci aceasta este o sensibilitate obiectivă; dacă - din mișcările interne și reacțiile organelor, atunci aceasta este o sensibilitate organic-viscerală, dar dacă - din interacțiunile dintre vibrațiile deja acumulate anterior în centrii nervoși prin senzații, percepții, memorie, imaginație, judecată și gândire, atunci - subiective , mental Sensibilitatea diferă de organizare prin faptul că constă în simple redistribuiri dinamice, în timp ce organizarea este rezultatul organizării ajustărilor funcționale și echilibrelor moleculare Dar sub influența repetiției și a obișnuinței, sensibilitatea însăși trece în organizare, stările dinamice în organice Paralel cu acest proces, dispare treptat și latura subiectivă a sensibilității, iar formele sale cele mai înalte se cristalizează în obiceiuri, instincte, rutină, caracter etc În același timp, excitațiile individuale se formează în grupuri în care acestea dispar, parcă șterse L Weber Repetiție și timp (Nr) Repetarea, alternanța este de două feluri: neschimbătoare (intégrale), într-un mediu unilinear, inert și omogen și schimbătoare (alterante) într-un mediu activ și eterogen Primul corespunde timpului geometric, care se mulțumește cu experiența exterioară și cu științele fizice bazate pe acesta; este, în esenţă, o construcţie mentală, o condiţie necesară pentru aceste ştiinţe, care studiază fenomenele în sine (en soi) Dar experiența interioară trebuie să fie ghidată de ideea unui alt timp, psihologic, corespunzător celui de-al doilea tip de repetiție, în care fenomenele conștiinței se schimbă treptat G Ferrero Întârziere ideo-emoțională (Etude on one psychological law) (Nr u) "Întârziere ideo-emoțională" (arrêt idéo-émotionnel) autorul își propune să denumească fenomenul care, odată cu trecerea timpului, anumite acțiuni, adaptate unui scop anume și mai întâi executate în mod conștient, apoi sunt realizate conform Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV de rutină, fără o luare în considerare clară a conformității lor cu scopurile lor Această rutină a acțiunilor este cu atât mai mare cu atât mai puțin supusă schimbării, cu atât fenomenul la care sunt adaptate este mai imobil, de vreme ce atunci, în mod firesc, dispare și motivul schimbării caracterului lor obișnuit Autorul urmărește aplicarea

acestei generalizări la mai multe exemple de ritualuri sociale și religioase A Fouillée Folosirea greșită a incognoscibilului și reacția împotriva științei (nr io) Este necesar să se stabilească cu precizie limitele legale pentru incognoscibil și să se elimine toate abuzurile asociate acestei idei, dintre care principalul lucru este neîncrederea în știință, umilirea ei și înflorirea tuturor formelor de misticism cel mai nou asociat acesteia Plecând de la considerații metafizice, autorul stabilește un punct de vedere conciliant: pe de o parte, opunându-se domnului de Roberty, care s-a indignat de recunoașterea "incognoscibilului" ca moștenire a teoriilor pesimiste ale cunoașterii, el spune că " modestia nu este pesimism" și că este destul de Se cuvine să ne întrebăm dacă, în afara noastră, gândirea este adecvată întregii realități sau nu Dar, pe de altă parte, "ideea destul de problematică a incognoscibilului nu poate în niciun caz diminua semnificația științei acolo unde ea a fost deja întărită, cu atât mai puțin să o distrugă" A Lalande Paramnezia (nr i) Paramnezia, sau memoria falsă, este o iluzie, constând în faptul că o persoană, parcă, se întâlnește pentru a doua oară, percepe un set de senzații, pe care de fapt le percepe pentru prima dată Imaginea amintită, până la cel mai mic detaliu, corespunde percepției prezente - este exact aceeași; acest fenomen este însoțit de un sentiment greoi, de multe ori atingând grade puternice și, uneori, de o aparentă preștiință a evenimentelor viitoare imediat adiacente, astfel încât în unele cazuri are caracter de clarviziune Acest fenomen este destul de frecvent, nimic patologic nu se observă în el, este mai ales frecvent în copilărie, momentele predispozitive sunt adesea oboseala și emoția asociată cu aceasta, adunările mari (teatru) și sărbători Explicația ipotetică este următoarea: pe de o parte, binecunoscutul fenomen de extremă Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV dar fluxul rapid al gândurilor și, pe de altă parte, prezența în fiecare percepție a multor trăsături, mai întâi percepute inconștient și abia apoi atrăgând atenția Astfel, există două percepții identice, inconștientă și conștientă, separate printr-un interval de oarecare ^io sec , pentru care gândurile au fost deviate în cealaltă direcție, dar care în mod subiectiv păreau mult mai lungi - și atunci prima percepție este localizată în timp nu pe cont propriu, locul prezent și undeva în trecutul mai îndepărtat, care este facilitat de un mic grad de conștiință, de plictisirea ei, luată pentru estomparea imaginii memoriei din când în când În aceleaşi nr sunt plasate şi următoarele articole: L M a i e, Rolul psihopatologiei (pathologie mentale) în cercetarea psihologică (Despre opera lui Magnana) -J Delboeuf Geometrii vechi și noi I Este spațiul real un spațiu euclidian?-F Paulhan Clasificarea tipurilor morale și psihologia generală - G Tarde Logica socială a sentimentelor - Calinon Despre nedeterminarea geometrică a universului - V Henri Laboratoarele germane de psihologie experimentală V Ivanovski Monistul Vol h, nr ; Vol , nr i, William McCall Agnosticism Critică extrem de dură la adresa agnosticismului Autorul subliniază nu atât inconsistența sa logică, cât influența sa distructivă asupra vieții religioase și morale a unei persoane Încercarea de a aduce sub conceptul de agnosticism învățătura ortodoxă a Bisericii Anglicane și a catolicismului nu este lipsită de originalitate Articolul în sine suferă de vag - autorul nu definește niciodată ce înseamnă agnosticism - dar este interesant din cauza dispoziției sale mistice puternic pronunțate Theodor Stanto η Sebastian Castellion și toleranța religioasă ' Sunt raportate rezultate interesante ale lucrării lui Buisson, dedicate Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV o descriere a vieții și operei lui Sebastian

Castellion, una dintre cele mai proeminente figuri propuse de mișcarea calvină Inițial, unul dintre cei mai zeloși adepți ai lui Calvin, Castellion, a fost ulterior în dezacord cu el cu privire la problema toleranței religioase, al cărei apărător a rămas pe viață În special, relațiile lui Castellion cu reformatorul genevan s-au agravat după arderea lui Serveda, în urma căreia a fost supus unei persecuții constante de către calvini Interesant este că principiul său de toleranță se bazează pe o analiză detaliată a textelor biblice din punct de vedere pur teologic Richard Garbe Relațiile dintre filosofia hindusă și cea greacă Cu ajutorul unei analize comparative a sistemelor grecești și a învățăturilor hinduse religios-metafizice, autorul încearcă să arate dependența genetică a primelor față de cele din urmă Filosofia monistă a Upanishad-urilor este legată de școala eleatică și chiar de sistemul lui Thales; influența sistemului dualist "Samkhya" pe care autorul o vede asupra lui Anaximandru, Empedocle, Heraclit și Anaxagoras, parțial chiar și asupra lui Pitagora și Democrit, și găsește aceeași influență în elementul mistic al filosofiei neoplatonice și gnostice; prin urmare, de exemplu, el produce ideea de Logos Multe concluzii sunt foarte tensionate; Este posibil, de exemplu, din ceea ce a învățat Democrit despre nemurirea zeilor și din ideile hinduse despre susceptibilitatea zeilor la suferință, ca și oamenii, să tragem concluzii despre dependența genetică a acestor opinii? Cu toate acestea, autorul însuși nu își transmite ipotezele drept ceva de încredere și consideră că o soluție suplimentară, mai precisă și mai precisă la problema originii filozofiei grecești poate fi obținută numai pe baza unui studiu detaliat al culturii orientale Lester F Ward Teoria monistă a spiritului Autorul definește spiritul nu ca "substanță", ci ca "proprietate"; proprietățile unei substanțe sunt înțelese ca "modurile de acțiune" (modurile prin care diferite substanțe produc efecte) Spiritul este inseparabil de materie, dar viziunea monistă asupra lumii nu primește o colorare materialistă din aceasta, deoarece spiritul este adus în categoria "relațiilor" în el, Biblioteca "Runivers" REVIEW JOURNALOV nu "esente" ca materia Dependența spiritului de materie nu trebuie considerată degradantă pentru demnitatea ei; ar fi chiar neputincios într-un mediu material fără un sistem de nervi motorii care transformă vibrațiile moleculare ale creierului în mișcări musculare și influențează astfel lumea exterioară G M Eu Plânge Relația dintre subiect și obiect Se analizează formularea întrebării despre relația dintre subiect și obiect în diferite sisteme Autorul conturează patru puncte de vedere: dualist, recunoscând subiectul și obiectul ca două entități originale, independente; transcendental-monistic, văzând în obiect doar produsul unei conștiințe cosmice impersonale; pozitiv-monistic, observând dualitatea lumii - latura ei obiectivă și subiectivă, care sunt inseparabil legate între ele; în sfârşit auto-monist: acesta din urmă priveşte lumea ca pe un produs al conştiinţei individuale Din acest punct de vedere, "eu" este universul: "Eu exist și nu există nimic în afară de mine* (Jam, și nu există altul) Această din urmă teorie este împărtășită și de autor: în opinia sa, doar ea poate explica unele fapte psihologice particulare, de exemplu, că vedem obiecte care nu se află în poziția opusă S K Biblioteca "Runivers" Raport asupra litigiului de doctorat H N Lange La mai a anului curent a avut loc o dezbatere de doctorat la Universitatea din Moscova conf univ Filosofia Universității Novorossiysk H N Lange Disertația domnului Lange ("Cercetarea psihologică: Legea percepției Teoria atenției voliționale " Odesa, VII+ p) a fost compilată din mai multe studii separate,

parțial deja publicate mai devreme Astfel, un studiu despre legea percepției a fost publicat în Questions of Phil și psih b (cărțile , , ij și ib) și, într-o formă prescurtată, în raportul Congresului de Psihologie Experimentală de la Londra; cercetarea asupra atenției a apărut inițial în Wundt-Philosophische Studien; o notă despre hașiș este publicată în cartea a I-a "Întrebare Phil şi psiho l Cu totul noi sunt: a căror introducere, reducere și revizuire este discursul introductiv al disputantului plasat mai jos, două eseuri istorice și psihologice, capitolele al doilea, al treilea și al șaptelea ale studiului privind atenția Pentru a vă familiariza cu conținutul disertației lui H N Lange, ne referim la cărțile numite "Questions of Phil și psih , precum și un rezumat al acestuia - în "Anuarul filosofic" de Ya N Kolubovsky (foaia , nr și), plasat în anexa la jurnal Înainte de începerea dezbaterii, contestatarul a rostit următorul discurs introductiv pe tema: Despre semnificația experimentului în psihologia modernă Mm gg Cartea mea, pe care voi avea onoarea să o apăr la această ședință a facultății, reprezintă, în esență, dezvoltarea Biblioteca "Runivers" RAPORT DE LITIGII I n LANGE lega o idee principală Acest gând constă în faptul că este necesar să se aplice studiului problemelor psihologice acel experiment exact care a dat rezultate atât de strălucite în domeniul științelor naturii; și că făcând acest lucru, aplicând experimentul la psihologie, îl putem ridica la o asemenea perfecțiune, îl putem transforma într-o știință atât de pozitivă cum nu a mai fost niciodată înainte Această sarcină generală a cărții mele se împarte în mod firesc în două părți, dintre care una este de natură mai practică, iar cealaltă este pur teoretică În partea teoretică, am încercat să arăt, prin exemplul a două probleme psihologice, ce aplicație importantă poate avea un experiment în știința noastră Această parte cea mai extinsă și esențială a cărții mele conține cercetări asupra legii percepției și asupra atenției senzuale volitive și am încercat să susțin aproape toate concluziile experimental O expunere, oricât de scurtă, a acestor investigații, având în vedere natura lor specială și complexitatea cadrului experimental, ar dura mai mult timp decât pot folosi în acest discurs introductiv Prin urmare, voi lăsa elucidarea acestor studii pentru o dezbatere ulterioară În momentul de față, aș dori să vă atrag atenția asupra părții practice a cărții mele, și anume asupra introducerii acesteia, în care se discută problema necesității înființării de birouri în universități pentru studiul psihologiei experimentale Această necesitate este dovedită: i) de starea actuală a psihologiei științifice,) de exemplul universităților din Europa de Vest și din Nord America și) beneficiile care vin de la astfel de instituții, și anume, atât practice (pentru profesori, doctori) cât și teoretice, pentru dezvoltarea ulterioară a științelor antropologice, în sensul larg al termenului Permiteți-mi să analizez pe scurt aceste trei argumente eu Celebrul psiholog american W James, subliniind importanța psihologiei bazate pe simpla observare de sine, continuă apoi în felul următor: "Creațiile lui Locke, Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE Hume, Gertley, Stuart și ambii Millys vor rămâne pentru totdeauna exemple clasice de introspecție directă, iar în tratatele profesorului Bain avem, poate, ultimul cuvânt al acestei metode, luat separat, ultimul moment al tinereții psihologiei, nu totuși tehnic și disponibil public, cum ar fi chimia sau zoologia lui Lavoisier înainte de utilizarea microscopului Dar psihologia a trecut deja într-o altă fază, mai puțin simplă În cursul ultimilor ani a apărut în Germania, ca să spunem așa, o psihologie microscopică bazată

pe metode experimentale, punând la îndoială în fiecare moment datele autoobservării, dar eliminând nesiguranța acestora printr-o examinare mai amplă și calcule statistice Această metodă necesită cea mai mare răbdare și cu greu ar fi putut apărea într-o țară ai cărei locuitori sunt capabili de oboseală Astfel de germani precum Weber, Fechner, Fierordt și Wundt sunt în mod evident incapabili de acest lucru, iar succesul lor a adus pe câmpul de luptă rândurile tinerilor psihologi experimentali care se străduiau să studieze elementele vieții mentale, izolându-le de complexele mentale complexe în care ei sunt ascunse și încercând, pe cât posibil, să reducă aceste elemente la o anumită scară cantitativă Întrucât metoda simplă și deschisă de atac dăduse deja tot ce putea da, au recurs la metoda așteptării, taxării, epuizării inamicului; viața spirituală a trebuit să treacă printr-un asediu regulat, în care succesele de moment, dobândite cu forța atât ziua, cât și noaptea, această viață se blochează pe culmi, cu asta, pentru a intra în sfârșit și acolo În acești noi filozofi ai prismei, pendulului și cronografului, nu vom găsi stil înalt Mijloacele lor sunt munca, nu curajul Acea nobilă divinație și acea înălțime morală, pe care Cicero le consideră cele mai potrivite pentru a pătrunde în natură, s-au dovedit a fi insuficiente, dar această sarcină, fără îndoială, va fi rezolvată într-o zi de acești noi gânditori, urmărirea și încercarea lor, încăpățânarea lor fără margini și viclenia suprem de diabolică "*) Lăsând deoparte unele exagerări în această caracterizare, trebuie să ne întrebăm care este esența *) James, Principiile Ps , I, p Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N V LANGE trăsăturile fundamentale ale acestei noi metode experimentale în psihologie și ceea ce a dat științei Un experiment psihologic, ca oricare altul, constă în faptul că fenomenul observat este plasat în condiții speciale, alese deliberat, care contribuie la studiul său În loc să ne mulțumim cu întâlniri întâmplătoare în care fenomenul studiat apare neașteptat, inutil de complicat și extrem de instabil pentru noi, îl facem să curgă și să se repete de câte ori și în acele condiții pe care noi înșine le-am ales dinainte Natura, așa cum spune Bacon, își dezvăluie secretele mai ușor atunci când este chinuită și, ca să spunem așa, chinuită de știință, decât atunci când este lăsată la cursul ei firesc și la libertatea deplină Putem aprecia cu ușurință marea semnificație a experimentului pentru dezvoltarea științelor dacă luăm în considerare rolul său în succesele uimitoare ale chimiei și fiziologiei secolului nostru, sau dacă comparăm starea mizerabilă a științei naturii din antichitate cu progresul său, începând cu Galileo - o diferență datorată în principal volumului de experimente de aplicare sistematică sau, în cele din urmă, dacă comparăm marile rezultate obținute de fizică cu începuturile slabe ale meteorologiei, diferența, cu unitatea obiectului lor, se datorează în principal faptului că primul folosește experiment, iar pentru al doilea este aproape inaccesibil În ceea ce privește experimentul psihologic în special, acesta are o valoare deosebită în primul rând în patru privințe I Semnificația unui experiment psihologic ca auto-observare îmbunătățită Se întâmplă adesea ca un experiment psihologic să se opună autoobservării psihologice, ca studiu indirect sau obiectiv al fenomenelor mentale (prin studierea manifestărilor lor externe) - direct și direct Dar un astfel de punct de vedere este destul de fals Un experiment psihologic nu numai că nu poate fi opus autoobservării, ci, dimpotrivă, ne oferă cazuri de cea mai bună și mai exactă autoobservare "Cu fiecare pas pe care l-a făcut psihologia experimentală în analiza fenomenelor psihice", spune Wundt despre acest subiect, a devenit din ce în ce mai clar că cea mai

importantă și mai fructuoasă metodă de psihic Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE cercetarea colologică este aceea când conștiința, care servește drept obiect pentru influența experimentală, devine în același timp obiectul autoobservării experimentale și atente Și acest fapt este legat de altul, și anume că adevărata observare de sine se realizează numai prin intermediul experimentului Numai datorită acestuia, este posibil să se evoce o anumită stare mentală, care a apărut inițial datorită unei anumite exterioare impresia, din nou și din nou evocă în mod repetat aproximativ în aceeași formă, și anume - reproducând (artificial) aceeași impresie în aceleași condiții externe și, astfel, făcând starea mentală studiată din ce în ce mai clară pentru observator " "Am auzit adesea de la susținătorii "metodei introspective" remarca că, în esență, nu este deloc interesant să știm că o stare mentală durează puțin mai mult decât alta și că se întreabă dacă o senzație cunoscută se distinge de alta și dacă este mai mult sau mai puțin, mai degrabă indiferent Nu numai că sunt de acord cu acești filozofi, dar merg și mai departe: cred că chiar și fapte precum distanța soarelui de pământ, sau viteza de propagare a luminii sau echivalentul mecanic al căldurii etc , luate în sine și considerat în afara raportului lor cu celelalte fapte cu care sunt în legătură regulată este în cel mai înalt grad indiferent Dacă singurul scop al psihologiei experimentale ar fi pur și simplu acela de a determina o anumită mărime numerică, atunci cu siguranță ar fi mult mai bine să folosim munca cheltuită pentru asta pentru altceva, de exemplu, pentru a îmbunătăți mașinile de cusut Cât de mult mai amplă sarcina sa, însă, reiese din următorul fapt: mi s-a întâmplat foarte des să văd că oamenii, în general, bine dotați și foarte educați științific, capabili să facă observații și experimente în orice altă ramură a științei naturale, s-au dovedit să fie, totuși, improprii experimentului psihologic și tocmai pentru că le lipsea capacitatea de concentrare a atenției și de autoobservare, mai ales capacitatea de a relua anumite stări de conștiință în aproximativ aceeași formă, repetând în același timp condițiile exterioare anterioare Chiar și acelor colegi psihologi care acordă și mai puțină importanță definițiilor numerice Biblioteca "Runivers" RAPORT DE LITIGIE Y LANGE diviziuni și care nu au nicio înclinație spre tratarea problemelor experimentale, aș sfătui puțin de a face cu psihologia experimentală Modalitățile în care ar învăța să-și exercite atenția și auto-observarea în acest fel le-ar putea fi de asemenea utile în modul lor de auto-observare Poate chiar ei, pentru prima dată cu această ocazie, ar fi învățat ce este auto-observarea propriu-zisă Aceeași viziune asupra semnificației experimentului psihologic pătrunde în lucrările celor mai buni reprezentanți ai psihologiei experimentale, precum: Stumf, Elias Müller, Münsterberg, James, Marcius, ca să nu mai vorbim de fondatorii experimentului psihologic, Fechner și Helmholtz, aceștia adevărat maestri al autoobservării psihologice Deci, acest prim rol al experimentului în psihologie se reduce la fixarea și conservarea fenomenelor mentale observabile cu ajutorul mijloacelor externe Aceste fenomene sunt atât de instabile, se schimbă și dispar atât de repede, sunt atât de tocite de obișnuință, încât numai prin experiment pot fi păstrate într-o formă observabilă Semnificația experimentului ca metodă logică specială Aceste considerații departe de a epuiza semnificația experimentului Dimpotrivă, trebuie încă să subliniem cel mai important sens al acestuia Constă în faptul că, variind în mod oportun condițiile fenomenului observat și observând apoi ce schimbări suferă fenomenul însuși, descoperim legile acestuia Dacă psihologia ar fi o știință

exclusiv descriptivă, ea ar putea, într-o oarecare măsură, să se dezvolte dincolo de experimente, descriind și clasificând conștiințe date Dar are, pe lângă descriptivă, o sarcină și mai importantă - explicativă; ar trebui să indice legile schimbării fenomenelor mentale, dependența lor reciprocă unul față de celălalt Aceste legi, în sine, nu mai constituie date ale conștiinței, sunt operații inconștiente sau forme de viață mentală Le putem deduce doar dintr-o comparație a fenomenelor și nu le putem observa direct Pentru a trage astfel de concluzii, trebuie să putem varia fenomenele studiate în toate modurile posibile, să le putem descompune în elemente, să le evidențiem unul sau altul, să le întărim sau să le slăbim Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIA H N LANGE etc Numai cu ajutorul unor astfel de experimente găsim materialul necesar pentru derivarea legilor sau formelor mentale Poate cel mai mare exemplu al acestei arte a experimentului psihologic este încă a treia parte a "Opticii fiziologice" a lui Helmholtz, în care acest fondator al psihologiei experimentale, studiind compoziția ideilor noastre vizuale despre spațiu, a evidențiat elementele acestor idei într-o serie de experimente oportune și subtile și le-a determinat sensul Au trecut mai bine de de ani de atunci, iar metodologia experimentului psihologic a fost dezvoltată pe scară largă și continuă să se dezvolte, astfel încât aproape fiecare lucrare nouă până în prezent introduce un nou dispozitiv metodologic Nu putem indica aici, nici măcar în termeni generali, toate modificările variate ale acestor metode, deoarece o astfel de sarcină ar necesita o expunere a aproape tuturor problemelor psihologice Un singur lucru trebuie remarcat aici: toate încercările de a limita aplicabilitatea experimentului doar la anumite tipuri de fenomene mentale și, în special, la cele mai simple, s-au dovedit a fi complet false Fenomenele de cunoaștere, emoție și voință sunt toate deja, deși în grade diferite, surprinse prin experiment și, în cuvintele lui Münsterberg, trebuie să spunem că, în principiu, nu există o singură problemă de psihologie care să nu poată fi studiată experimental, ci ce anume este relativ complex Dintre fenomenele psihice, experimentul este deosebit și cu siguranță necesar Experimentul ca mijloc de măsurare a fenomenelor mentale Mai mult, introducerea experimentului în psihologie a fost combinată cu un alt progres foarte ciudat al acestei științe: înțelegem măsurarea evenimentelor mentale În primul rând, măsurarea a fost aplicată intensității senzațiilor, în dependența acesteia de puterea stimulilor Aceasta a condus la descoperirea așa-numitei legi psihofizice, conform căreia senzațiile cresc proporțional cu iritația logaritmică Prima idee a acestei legi matematice o întâlnim cu celebrii geometri Daniel Bernoulli, Laplace și Poisson, apoi cu Ed Weber și în special Fechner au găsit o măsură de senzație în conceptul de "diferență abia vizibilă" și au indicat principalele metode de verificare a acestei legi (metode de abia sesizabil) Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE diferențe, cazuri corecte și false, eroare medie), la care investigatorii ulterioare au adăugat și altele În al doilea rând, a fost măsurată cu precizie durata actelor psihice, ceea ce este direct legat de complexitatea acestora și oferă astfel un instrument puternic de analiză psihologică Aceste metode cronometrice au fost folosite inițial de astronomi (Bessel, Argelander) pentru a determina acea corecție în observații, care se numește "ecuație personală!"; apoi au fost prelucrate în scopuri psihologice de către Goedkschul-tsem, Wundt, Donders, Exner și alții, iar acum constituie o tehnică foarte dezvoltată, așa-numita "psihometrie, actualizată continuu cu noi

cercetări În cele din urmă, tot felul de metode statistice de prelucrare a materialului furnizat de diversele chestionare psihologice trimise de noi psihologi de pe tot globul sunt aplicabile studiului fenomenelor mentale Din aceste lucrări se va desprinde mai devreme sau mai târziu o psihologie comparată și o clasificare științifică a personajelor Până acum am subliniat semnificația experimentului în psihologie, în primul rând, ca metodă îmbunătățită de autoobservare, în al doilea rând, ca dispozitiv logic special pentru descoperirea dependenței dintre fenomene mentale și, în sfârșit, ca metodă de măsurare aceste fenomene Rămâne să subliniez semnificația experimentului obiectiv, adică una în care cercetătorul studiază viața psihică a altei ființe prin manifestările sau semnele ei exterioare, sub forma diferitelor mișcări și cuvinte Acestea includ în principal experimente pe oameni hipnotizați și experimente pe animale În sugestia hipnotică avem unul dintre mijloacele importante de experimentare psihologică Cu ajutorul acestei sugestii, putem introduce în conștiința subiectului hipnotizat orice stare mentală, putem îndepărta pe alții din ea, într-un cuvânt, prin simplă sugestie, putem crea orice formă de viață mentală și apoi observam cum acționează un astfel de subiect În special, sugestia hipnotică a oferit un serviciu valoros pentru analiza și studiul acelor fenomene mentale complexe care nu sunt încă sau nu sunt încă susceptibile de Questions of Philosophy, voi θ Biblioteca "Runivers" δ RAPORT PRIVIND LITIGIUL J N LANGE alte mijloace de experiență, sau doar într-o mică măsură, și anume co-ekamia personalității și manifestările de voință și emoții Studii remarcabile ale lui Liebeault, Bernheim, Charcot, Boni, Binet, Feret, Janet și mulți alții alții au deschis în această privință un domeniu cu totul nou pentru cercetarea psihologică, a cărui întreagă importanță poate fi acum doar estimată aproximativ și care, în esență, nu are, desigur, nicio legătură necesară cu ocultismul, spiritismul, clarviziunea și alte abateri ciudate ale moderne gandit Experimentul psihologic pe animale are două forme principale În primul rând, putem investiga viața psihică a unui animal normal punându-l în diferite condiții externe și apoi observându-i mișcările În acest fel, Lobbock a studiat viespile, albinele și furnicile, Preyer a studiat stelele de mare, Vorworrn, Loëb și alte animale simple Aceste lucrări și altele asemănătoare constituie începutul psihologiei zoologice experimentale și este destul de evident că de-a lungul acestui drum, pe care au fost încă făcuți primii pași, urmează multe descoperiri care vor crea în cele din urmă o teorie generală a psihogenezei Al doilea tip de experiment pe animale este vivisecția sistemului nervos central, pentru a determina funcțiile părților sale individuale Cu ajutorul acestei metode, Fritsch și Gitzig, Ferrier, Goltz, Munk, Exner și mulți alții alți fiziologi au pus bazele studiului localizării diferitelor elemente mentale în diferite părți ale creierului și, combinată cu studiul anatomic și histologic al creierului, această metodă a clarificat principiile generale ale mecanicii creierului P Până acum, am dovedit necesitatea laboratoarelor de psihologie prin starea modernă a psihologiei științifice, adică prin natura metodelor și semnificația lor O altă dovadă a actualității cererii noastre este exemplul universităților din Europa de Vest și America, unde astfel de instituții există de mulți ani, sunt reînființate peste tot și bogat aprovizionate cu toate facilitățile necesare Laboratoare psihologice există în Leipzig, Göttingen, Biblioteca "Runivers" RAPORTUL LITIGIEI HH LANGE Freiburg (Baden), Bonn, Berlin, Munchen, Paris, Londra, Copenhaga, Geneva și în universitățile americane din Harvard, Toronto, Yale, Wisconsin, Clerk

University, Columbia College, Wellesley College etc În cartea mea, am adunat câteva informații despre activitățile acestor instituții și am arătat ce rezultate importante obțin atât în domeniul pur științific, cât și în raport cu pedagogia De teamă să vă abuzez de atenție, nu voi intra aici într-o explicație a acestei activități și voi spune doar că laboratoarele de psihologie sunt, după părerea mea, cel mai bun mijloc de îmbunătățire a rezultatelor predării noastre universitare de psihologie / Ca profesor universitar, eu au ajuns să creadă că studiul psihologiei este doar teoretic dă rezultate foarte slabe Fără seminarii și laboratoare psihologice, ascultătorii noștri scot adesea din audiență doar cunoștințe despre cuvinte și scheme, de parcă nu ar fi vorba despre manifestările propriului suflet, ci despre psihicul unor locuitori necunoscuți ai planetei Marte Dacă, pe lângă această cercetare a laboratoarelor psihologice universitare, sunt necesare și alte dovezi ale răspândirii psihologiei experimentale, atunci putem indica activitățile congreselor internaționale corespunzătoare, existența multor reviste speciale dedicate acestei probleme și în general, un număr enorm de oameni de știință care lucrează în această direcție Primul congres internațional de psihologie experimentală a fost convocat la Paris, în , și a fost format din patru secțiuni: hipnotism, ereditate, simț muscular și halucinații și a adunat reprezentanți din toate țările Europei și din America Pe lângă multe rapoarte interesante, s-a decis culegerea de statistici asupra unor fenomene psihice, folosind chestionare adecvate Al doilea congres a fost convocat la Londra, în , și a fost format din până la de membri Printre persoanele care au fost prezente la ea, care au făcut mesaje sau le-au transmis, regăsim numele lui Bain, Galton, H Spencer, Romens, Selly, James, Preyer, Helmholtz, Delboeuf, Ribot, Lombroso, Bernheim și * Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE multe altele, apartinand celor cunoscute tuturor lume civilizată În cele din urmă, al treilea congres a fost convocat pe - ■ la München, sub conducerea prof Shtumf Nu găsim nimic egal cu această muncă prietenoasă și comună a oamenilor de știință * din toate țările în perioadele anterioare ale psihologiei Să ne amintim, de exemplu, spre comparație, cuvintele rostite de Fichte (fiul) în în "Invitația sa la un congres filosofic": "Majoritatea dintre noi singuri, ca alunițele, săpăm în propriile gropi și ne temem de o întâlnire neplăcută , atingând pasajele subterane ale altora Într-o știință de cel mai înalt și universal interes, fiecare vorbește cu încăpățânare limba sa, urmează doar propria terminologie - pe scurt, se străduiește în primul rând să devină original printre altele, în loc să caute un comun și obligatoriu> Care este diferența dintre acest Systemmacherei solitar și starea actuală a psihologiei, care, evidențiind scopuri comune pentru toți, își unește adepții într-o muncă prietenoasă și reală, aceeași pentru toți și la fel de acceptată pentru toți? III De fapt, am dat deja suficiente dovezi; necesitatea unor astfel de instituții în țara noastră, la universitățile rusești Dar, pe lângă faptele menționate mai sus, permiteți-mi să adaug și scurte indicații despre semnificația generală a studiului științific al fenomenelor psihice, adică asupra rezultatelor generale utile care ar trebui să vină din înființarea unor astfel de laboratoare Aici ar fi necesar să subliniem, în primul rând, legătura cea mai strânsă dintre succesele psihologiei și dezvoltarea științelor științelor istorice și filologice Această relație este evident reciprocă: pe de o parte, faptele psihice sunt în mod clar unul dintre factorii necesari pentru explicarea fenomenelor istorice și, prin urmare, științele istorice și filologice sunt cel mai direct interesate de succesul psihologiei

științifice; Pe de altă parte, psihicul uman este rezultatul vieții sale socio-istorice, și fără condițiile acestei vieți, i e fără ajutorul limbajului, structurii sociale și tradiției sociale, psihicul uman s-ar fi ridicat cu greu peste nivelul altor * animale superioare Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE g În concluzie, aș dori să vă atrag atenția asupra importanței pe care dezvoltarea psihologiei științifice, asociată cu înființarea laboratoarelor de psihologie, ar trebui să o aibă pentru practica științifică, și în special pentru pedagogie, medicină și criminalistică Că pedagogia, ca o influență oportună asupra vieții mentale a copilului, se bazează pe psihologia copilului, este atât de evidentă încât nu necesită aproape nicio explicație Principala cerință pe care o fac toți marii profesori ai timpurilor moderne se rezumă tocmai la faptul că este necesar să se adapteze toată educația și creșterea la gradul de dezvoltare al copilului Pe această bază, Amos Comenius construiește noi metode de predare, la care se rezumă pedagogia lui Locke, și asta înseamnă cererea lui Rousseau de educație naturală și psihologizarea educației a lui Pestalozzi Pedagogia se bucură, după cum știți, de o reputație de neinvidiat, mai ales printre noi Principiile ei par prea abstracte, iar noi suntem prea înclinați să ne bazăm pe sentimentele imediate bune ale educatorului și pe tactul său pedagogic Ceea ce se teme de primul, adică de natura prea abstractă și scolastică a pedagogiei, este condiționat, ca orice scolastică, de prea puțină cunoaștere faptică În ceea ce privește tactul pedagogic direct, deși cu siguranță are prețul său, este vădit insuficient, mai ales în rezolvarea problemelor de "învățământ public și pentru determinarea principiilor pedagogice generale Principii generale ale metodelor de predare, întrebări despre cultura memoriei, atenție, intelect, despre relația dintre factorii formali și materiale ai educației, despre importanța deprinderilor și obiceiurilor, despre educarea voinței, despre igiena dezvoltării mentale etc pe, și așa mai departe, evident, sunt chestiuni în esență psihologice și nu pot fi rezolvate fără ajutorul științei În ceea ce privește importanța unei educații psihologice aprofundate pentru un medic, este cu siguranță necesară în studiul fiziologiei sistemului nervos central și a organelor senzoriale, precum și a psihiatriei și a patologiei nervoase Dar, în plus, prin dezvoltarea unei observații generale a stărilor mentale ale pacientului și a unei înțelegeri științifice a acestor stări, astfel de cunoștințe de psihologie pot contribui adesea la clarificarea acestor stări Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIA I I LANGE boli l'ogii şi chiar'terapie Foarte remarcabile în acest sens sunt opiniile exprimate recent de un clinician atât de eminent precum Ad Strumpel: "Nici o viziune cu privire la schimbarea la care este supusă starea corpului nostru", spune el, "nu poate fi considerată mai unilaterală și greșită decât aceea conform căreia orice astfel de schimbare este întotdeauna rezultatul unei influențe externe, materiale in absenta Chiar și cea mai superficială observare a noastră ar trebui să ne arate ce influență puternică au diferitele stări ale conștiinței noastre asupra activității somatice a organismului nostru Cu greu pot exagera dacă spun că numărul bolilor, aparent pur corporale, dar în realitatea condiţionată de influenţe psihice primare este cel puţin la fel de mare ca numărul bolilor somatice reale Din păcate, știința medicală, sub influența unor prejudecăți speciale, a ocolit multă vreme studiul și studiul tocmai acestor fenomene dureroase Aici este necesar pe viitor să se umple un gol important în educația medicilor La fel ca fiziologia, psihologia ar trebui să fie un subiect de studiu

obligatoriu pentru orice medic ■ În sfârșit, un studiu amănunțit al psihologiei este de o importanță nu mică pentru un avocat și, în special, pentru un criminolog Această întorsătură a criminalisticii, care a fost exprimată în cerința de a studia nu crimele, ci criminalul, indică clar necesitatea unei înțelegeri generale a psihicului criminalului, iar acest lucru este posibil numai pe principiile psihologiei generale În anii șaizeci, Dankwart, de exemplu, a susținut că "psihologia joacă același rol important în dreptul penal ca economia națională în dreptul civil și că ea constituie, în esență, cheia dreptului penal și a doctrinei pedepsei" În vremea noastră, cunoscutul filozof criminalist Tarde se exprimă astfel! "Criminologul modern nu poate fi doar un avocat, preocupat exclusiv de drepturile sacre ale individului și aplicând consecințele acestora, cu logica scolastică a unui comentator de drept civil, individului infracțiunii, luate în abstract; trebuie să fie alături de acel filosof, interesat mai ales de interesele societății În acel moment Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE • întrucât statistica penală ne arată crimele și infractorii în gruparea lor firească, antropologia criminală speră să descopere legătura dintre înclinațiile către diverse infracțiuni cu caracteristici fizice ereditare cunoscute, și deloc individuale; iar patologia sufletului, bazată pe studiul progresiv al sistemului nervos, ca să nu mai vorbim de experimentele de sugestie în hipnoză, ne obligă să reconstruim, pe baze mai profunde, teoria răspunderii penale și să căutăm adevăratul început și adevăratele rezultate a acţiunilor individului cu mult dincolo de dăruirea lui Statistica, antropologia, psihologia fiziologică - acestea sunt noile căi pe care se creează o actualizare, studiul crimelor, criminalistica comparată, dacă se poate numi așa Deci, un profesor, un medic și un avocat au neapărat nevoie de o educație psihologică temeinică Și dacă, așa cum am arătat mai sus, dezvoltarea științei psihologice este acum condiționată de aplicarea experimentului, atunci întemeierea laboratoarelor psihologice la universitățile noastre este cauzată nu numai de cerințele științifice, ci și de nevoile practice ale statului Nu ne propunem să enumerăm aici toate rezultatele numeroase și importante pe care ar trebui să le aibă un studiu larg și științific al psihicului Această sarcină depășește cu mult limitele scopului special pe care ni l-am propus* Așa că nu putem decât pentru a sublinia, în concluzie, încă un lucru despre semnificația culturală a științei psihologice : Aici, trebuie spus, că întrebările degenerării psihice puse în evidență cu atâta teamă majoritatea gânditorilor, medicilor și publiciștilor moderni și ale căror exemple se înmulțesc cu atâta viteză, aceste întrebări aparțin domeniului igienei mintale și pot fi rezolvate printr-un studiu precis și sistematic al legilor organizării psiho-fizice a omului Latura tragică a acestor fenomene constă tocmai în faptul că ele, probabil, nu pot fi eliminate printr-o simplă creștere a educației mentale publice, o cultură morală mai subtilă sau dezvoltarea sentimentelor morale, ci necesită împlinirea acelor, aparent, deci reguli de igienă obișnuite ale sufletului Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL H N LANGE, activitate, sau chiar, poate, un declin general al acesteia, * care pare imposibil și umilitor Și între timp, este foarte posibil să presupunem că într-o bună zi toate interesele intelectuale și morale, toate problemele politice și sociale vor păli în fața faptului de degenerare a unor grupuri sociale întregi și că problemele de igienă și în special igiena mintală vor deveni întrebările centrale ale existenței Fenomenele de degenerare mentală se datorează acelor legi ale organizării psihofizice a omului,

care operează în tăcere și invizibil, umbrite și înecate de evenimente strălucitoare și zgomotoase de la suprafața mării istorice, dar ignorând care încetul cu încetul subminează însuși sensul a vieţii şi pune societatea în faţa morţii În acest sens, psihologia biologică, alături de psihiatria și patologia nervoasă, are marea sarcină de a elucida fundamentele igienei mintale și de a cere implementarea lor înainte de a veni sfârșitul Deci mm ex , uitând peste totalitatea faptelor indicate de noi, credem că am dovedit poziția care a fost înaintată la început și anume că la universitățile rusești, cel puțin unele, este necesară înființarea de laboratoare psihologice Acest lucru este clar indicat de rolul experimentului, ca una dintre cele mai importante metode ale psihologiei, și de un exemplu universităților străine și beneficiul general care se poate obține din înființarea unor astfel de instituții Prin urmare: prezentând această cerere, noi - credem că putem repeta pe bună dreptate cuvintele frumoase ale lui Bacon despre el: "cerem ca oamenii să-l privească nu ca pe o părere, ci ca pe o faptă și să știe că avem intenția de a pune fundamentele nu ale vreunei secte sau sistem, ci să participe la cauza fericirii și măreției omului Dispoziții ale contestatorului: I Procesul percepţiei constă într-o succesiune rapidă a unei serii de momente, dintre care fiecare anterioară reprezintă o stare psihică cu un caracter mai puţin concret, mai abstract, iar fiecare ulterioară este o stare mai particulară şi mai diferenţiată Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIA LUI H N LANGE ^ Durata acestor momente sau pașii de percepție este de aproximativ , - , secunde · Există un anumit paralelism între cele cinci momente de percepție și etapele în care s-au dezvoltat senzațiile în evoluția generală a speciilor de animale Conștiința asemănării este un fapt mai primar decât conștiința diferenței ,,' · Stadiile percepției par a fi baza pe care se face diferența dintre subiect şi predicat în judecăţi Atenția senzorială activă este o reacție oportună a organismului, îmbunătățind instantaneu condițiile de percepție · · Trebuie să distingă reflexul atenţiei, instinctiv și voită - Atentia senzuala voluntara consta in asimilarea senzatiilor, cu o imagine vie de rememorare · În procesul atenției, comunicăm acestei imagini a memoriei o strălucire iluzorie cu ajutorul mișcărilor sau inervației io Tensiunea atenţiei volitive reprezintă fluctuaţii periodice ' La Și Cabinetele trebuie înființate la universitățile rusești pentru studiul psihologiei experimentale Aceasta se numește starea actuală a științei psihologice, exemplul Universităților din Europa de Vest și America de Nord și beneficiul care provine din aceasta Primul adversar oficial, prof L/M: Lopatin, a făcut următoarele observații despre disertație : Nikolai Nikolaevici! Nu mă voi opri mult timp asupra lucrurilor importante nyh merite ale cercetării dumneavoastră, care: fac din această carte un fenomen major și original în literatura psihologică rusă Sunteți printre noi una dintre perlele reprezentanților metodei riguros experimentale în rezolvarea întrebărilor psihologice și încercați să aplicați această metodă la studiul celor mai variate, complexe și tyriene probleme ale psihologiei În experimentele tale atent gândite, te dovedesc a fi un adevărat expert în domeniul tău, în care conștiinciozitatea și * Biblioteca "Runivers" RAPORT privind ■ DISPUTA H N LANGE · pasiune sufletească pentru sarcina cuiva cu ascuțite inventiva a minții Nu voi vorbi despre bursa ta și despre erudiția remarcabil de versatilă, proprietăți care sunt dezvăluite în mod clar pe aproape fiecare pagină a lucrării tale ; Experimentul este un instrument extraordinar în dezvoltarea științelor fenomenelor naturii fizice - trebuie să ne gândim că un experiment

științific strict aranjat în știința spiritului în timpurile moderne va fi un ajutor puternic pentru stabilirea de noi adevăruri și pentru iluminarea laturile întunecate ale existenței psihice În acest sens, nu se poate să nu salutăm orice încercare de introducere a metodei experimentale în psihologie Dar totuși, este o cu totul altă întrebare: este experimentul psihologic în starea sa actuală într-adevăr un temei suficient de solid pentru concluzii categorice despre forțele și procesele de bază ale sufletului? Și așa, mi se pare că o examinare a unora dintre deficiențele muncii tale este totul Va arăta mai convingător ce rol încă relativ modest revine experimentului în rezolvarea problemelor fundamentale ale psihologiei Permiteți-mi să trec acum la o discuție despre ceea ce trebuie să recunosc drept neajunsurile cărții dvs • Mă voi referi în primul rând la una dintre cele mai importante neajunsuri ale raționamentului dumneavoastră - de natură pur logică În opinia mea, constă în graba trecerilor de la fapte izolate la generalizări și ipoteze foarte largi Cel mai izbitor exemplu de asemenea grabă este articolul tău " despre efectele hașișului" În ea, materialul pentru generalizare este fenomenele pe care le-ai experimentat asupra ta, luând odată o doză semnificativă de hașiș Și așa, pornind de la acest singur caz, construiești concluziile cele mai generale și categorice, într-una dintre care, de altfel, încerci să explici faptul întinderii timpului și spațiului, atât de caracteristic intoxicației cu hașiș Cu alte cuvinte, dintr-un caz deduceți la toate cazurile de tip cunoscut Ar fi, desigur, mai atent dacă ai ajunge la concluziile tale după ce ai supus unei analize atente o serie întreagă de experimente, atât asupra ta, cât și asupra altor persoane Este foarte posibil ca în acele condiții pe care le-ați experimentat în cursul dvs Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N H" LANGE din experiență, părea plauzibil ca dilatarea timpului să se datoreze sentimentelor dureroase, iar dilatarea spațiului prin sentimente de oboseală (p) Cu toate acestea, întrebarea este: o astfel de explicație poate fi ridicată la o regulă generală? Nu avem povești despre întinderea nemărginită a spațiului și a timpului în visele persoanelor care au experimentat cele mai fericite senzații când au fost otrăvite cu hașiș? Și această grabă de a generaliza nu se limitează la studiul tău asupra efectelor hașișului, ci într-o măsură mai mare sau mai mică se vede în toate părțile cărții tale În aproape toate cazurile, experimentezi pe tine însuți După cum observați în mod corect, acest lucru trezește involuntar suspiciuni cu privire la subiectivitatea rezultatelor Într-adevăr, caracteristicile dumneavoastră individuale, sugestiile involuntare pe care vi le-ați făcut, etc , ar putea fi reflectate în datele numerice primite Adevărat, obiectați asupra faptului că actele mentale elementare se dovedesc a fi foarte asemănătoare ca durată pentru diferiți experimentatori Cu toate acestea, cu greu se poate spune că în experimentele tale te-ai limitat doar la cele mai elementare fapte ale vieții mentale și nu ai atins deloc fapte, adesea foarte subtile și complexe De exemplu, în câteva pagini după ce ai stabilit principiile metodei tale, obiectând la adresa lui Ludwig Lange, experimentezi • încerci să demonstrezi într-un mod diferit că o reacție musculară produsă cu atenție la mișcarea care ar trebui să urmeze, și aceeași reacție fără atenție mișcarea - în timp, sunt aproximativ aceleași Numele, însă, în minte că condiția necesară pentru răspunsul muscular este disponibilitatea de a răspunde imediat la orice stimul senzorial (p că, pe de altă parte, atenția la desfășurarea unui experiment este, de asemenea, cea mai importantă condiție pentru corectitudinea rezultatelor acestuia (p X Cititorul cu

greu va înțelege clar ce înseamnă a efectua cu atenție un experiment fără nicio atenție față de el sarcină imediată (mișcare imediată) și, desigur, el se va îndoi că ați reușit cu adevărat într-o serie de experimente privind eliminarea atenției pentru a obține valori care sunt tipice și care posedă o potrivire universală • Cu toate acestea, dacă tehnica ta este să experimentezi pe tine însuți, uneori ar putea răspunde nefavorabil din partea ta cantitativă Biblioteca "Runivers" • RAPORT DE LITIGIE H LANGE* rezultatele pe care le-ați introdus, această tehnică are și avantajul ei incontestabil: utilizând-o, puteți stabili nu numai date digitale externe, ci și să determinați caracteristicile interne, calitative ale procesului observat Tu, psiholog cu experiență, de la tine ar fi trebuit să te aștepți nu doar să introduci cifrele obținute în tabele, ci și să descrii cu toată exactitatea și claritatea posibilă ceea ce tu însuți ai experimentat în tine; în astfel de împrejurări un psiholog/experiment ar putea fi un ajutor puternic pentru autoobservarea (p XXIII) Dar nu ai profitat de acest lucru, iar acest lucru s-a reflectat deosebit de prost asupra explicațiilor tale despre legea percepției Ați descris în detaliu sensul acestei legi: conform ei, prima etapă a percepției dă un simplu impuls în conștiință fără nicio indicație a categoriei de senzații, a doua etapă dă un anumit tip de senzații (de exemplu, suntem conștient de senzație ca vizuală, și nu auditivă sau tactilă), a treia etapă oferă o anumită calitate a senzațiilor, să spunem, roșu, în contrast cu toate celelalte culori O întrebare extrem de interesantă și importantă este: ce este acest impuls în conștiință, sau ce înseamnă să ai o senzație vizuală sau tactilă - în general, fără vreuna din caracteristicile lor calitative? Insisti cu tărie că legea percepției pe care ai dedus-o nu este în niciun caz doar legea clasificării sau evaluării automate treptate a senzațiilor care ni s-a dat deja, ci legea senzațiilor în sine, deoarece ele sunt într-adevăr determinate doar într-o anumită gradualitate în conștiință (p) Percepind, sa zicem, culoarea rosu, la inceput avem doar o impingere in constiinta si nimic mai mult, apoi, desi vedem culoarea, nu vedem ce este, iar dupa aceea vedem culoarea ca rosu Și în opinia dumneavoastră, pentru a surprinde, de exemplu, experimental a doua etapă a percepției, trebuie să ne concentrăm mental asupra reprezentării unei senzații vizuale în general și numai în această condiție putem fi capabili să răspundem la culori, deoarece nu a fost încă colorat pentru noi în niciun fel (p treizeci) Dar ce înseamnă să vezi roșu și să nu-i vezi roșeața? Cum se poate reprezenta o culoare și, în același timp, să nu reprezinte nicio culoare anume? Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE acea? La toate aceste nedumeriri nu găsim niciun răspuns de la tine Faceți doar o descriere destul de detaliată și plină de viață a ceea ce trebuie considerat un impuls în conștiință (pp -) Dar chiar și această descriere o luați în întregime de la Herbert Spencer, care, totuși, privește legea percepției cu ochi cu totul alți decât voi Din cauza acestei lipse a unei descrieri calitative a proceselor de percepție, întrebarea rămâne complet nerezolvată pentru tine, ce mediază trecerea de la un nivel de percepție la altul? Este această tranziție un proces pur pasiv în conștiință, care percepe doar ceea ce i se dă imediat și direct, dar nu îi adaugă nimic din ea însăși sau este această tranziție condiționată de ceea ce se face ? prin conștiința însăși prin acte de distincție, comparație, discernământ de asemănări etc ? Pe de o parte, pe o serie întreagă de pagini (ii, ,) susțineți că actele de distincție sunt o legătură intermediară necesară între nivelurile inferioare ale percepției și cele superioare, dar, pe de altă parte,

considerați conștiința asemănării și a diferenței ca un fapt suplimentar al cunoașterea, în comparație cu percepția (p) , care are o durată mai mare, și se termină cu o negare completă a conștiinței specifice a diferenței (p -), reducând-o la o simplă lipsă a simțului asemănării, deși chiar acolo (la p) recunoașteți existența unui sentiment independent de inadecvare, pe care îl caracterizați drept "ceva ca un sentiment de diferență" După părerea dumneavoastră, când disting albastrul de roșu, singurul lucru pe care îl găsesc în mine este roșul și albastrul și absența asemănării lor În același timp, parcă uiți că a avea idei și senzații diferite și a înțelege diferența lor este departe de același lucru: nu ne putem gândi deloc la diferența lor, deoarece nu a trebuit să le comparăm unul cu celălalt înainte "· , Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE măcar o memorie mai concretă; dimpotrivă, în atenția instinctivă avem procesul invers: trecerea de la senzație la interpretările ei, de la percepția reală necunoscută și de neînțeles la explicarea ei Aceasta este diferența esențială dintre aceste două forme de atenție, dintre care prima (volițională) are scopul de a întări, fixa o anumită stare mentală, iar a doua (instinctivă) înțelegere a acesteia Este greu de exprimat mai clar gândul evident paradoxal că fiecare explicație a faptelor reale, fiecare presupunere, fiecare ipoteză, fiecare înțelegere în general, este în mod necesar produsul numai al instinctului orb! În cele din urmă, și fără asta, viziunea ta extrem de particulară despre atenția volitivă este foarte complicată de negarea ta decisivă a atenției pasive (în diferența ei general acceptată față de atenția activă) În acest caz, descoperi o mare ininitiabilitate: chiar dacă orice știință pur reflectivă care presupune adaptarea organismului la o laudă îmbunătățită, în opinia ta, există un act de atenție, atunci cum să nu numești atenția concentrării involuntare a sentimente strălucitoare, intense e, care este întotdeauna așa Sau altfel este însoțită de adaptarea organelor la cea mai bună percepție a acestor senzații? Și în această concentrare involuntară, după viziunea obișnuită, constă atenția pasivă Mai multe se pot spune: dacă explicați ceva în teoria dumneavoastră a atenției volitive, este doar activitatea atenției pasive Cu această ocazie, trebuie subliniat încă un neajuns esențial al teoriei tale: atunci când vorbești despre atenția volitivă, nici măcar nu încerci să determinați natura și legile voinței însăși, care direcționează cursul ideilor noastre în conformitate cu ea obiective și adesea ne determină gândirea să ne oprim asupra unor astfel de subiecte care nu ne interesează direct și nu provoacă senzații intense (care este capacitatea de atenție activă) Menționând o astfel de influență călăuzitoare a voinței, fie vă referiți la fapte general recunoscute, fie indicați mecanica mentală, care ar fi explicat deja toate manifestările voinței, apoi, în sfârșit, trimiteți cititorul la propria dvs lucrare, încă nepublicată "Elementele Întrebări de filosofie, carte Biblioteca "Runivers" , raport de litigiu V l λήγε mișcare volițională", în care trebuie rezolvate toate întrebările despre voință Ceea ce dați acum este o schemă ipotetică a acelui proces fiziologic prin care amintirile, odată ce au luat stăpânire pe conștiința noastră, dobândesc, grație elementului lor motor inerent, o strălucire iluzorie și astfel intensifică senzațiile care le corespund Nu este surprinzător, așadar, că până la urmă obținem în cercetarea dumneavoastră doar o explicație detaliată și ingenios aranjată a efectelor mecanismului dumneavoastră ipotetic de îmbunătățire a reamintirii asupra senzațiilor vizuale și auditive Nu se poate nega meritul metodologic al unor astfel de construcții ipotetice Dar faci un

salt logic uriaș când crezi că ai explicat în teoria ta atenția volițională în plinătatea momentelor sale interioare Activitatea constructivă a voinței în procesele de cunoaștere și creativitate, rolul atenției volitive în actele de abstractizare și generalizare nu numai că nu sunt afectate de tine, dar ipoteza ta nu conține în mod direct nicio dată pentru fundamentarea și explicarea lor Acestea sunt cele mai importante observații pe care aș dori să le fac despre cartea ta Lipsa timpului nu-mi permite să mă opresc asupra unora dintre detaliile sale, de exemplu, asupra schițelor istorice ale doctrinelor conștiinței asemănării și diferenței și teoriilor atenției Dacă sunteți de acord cu oricare dintre obiecțiile pe care le-am făcut, ele trebuie, mi se pare, să sugereze o nevoie urgentă de a fi atent în domeniul fenomenelor mentale pe care le studiați Permiteți-mi să vă doresc să lucrați neobosit și fructuos în domeniul pe care l-ați ales, dar să nu uitați dificultățile sale semnificative Repet încă o dată: nimeni nu va nega marea semnificație a experimentului psihologic; dar în starea sa actuală, aplicată la soluționarea problemelor psihologice de bază ale voinței și rațiunii, ea poate înlocui cu greu metoda atât de des și pe nedrept condamnată a introspecției psihologice H N Lange a rezumat*) răspunsurile sale de prof Lopatină: *) Răspunsurile disputantului prof L M Lopatin și prof S S Korsakov compilat de el pe baza unor proiecte de note a ceea ce s-a întâmplat în timpul disputei și Biblioteca "Runivers" RAPORT asupra litigiului de N N LANGE Un articol despre efectele hașișului Punând în "anexa" cărții sale o descriere a experienței cu hașișul, autorul a indicat clar că a atașat acestui articol un sens cu totul diferit, mai particular decât conținutul principal al cărții, constând din două "investigații"; articolul despre hașiș se numește doar "notă psihologică" În consecință, și toate concluziile trase în acest articol, nu ar trebui în niciun caz să primească o semnificație universală Dar, în sens privat, individual, concluzia despre cauzele așa-numitei întinderi a timpului și spațiului a fost făcută, s-ar putea crede, pe o bază complet suficientă, deoarece autorul a demonstrat că extinderea spațiului (în acest caz) nu s-a extins la mișcări mici, iar întinderea timpului a fost doar după apariția senzațiilor dureroase (pp -) Așa-numita reacție musculară Lug Lange a susținut că senzația de inervație este o condiție necesară pentru obținerea unor reacții scurte sau așa-numitele musculare; experimentele făcute de autor (p) au arătat că și fără o astfel de tensiune musculară sau de inervație prealabilă, la fel se pot obține reacții scurte, adică că, prin urmare, această tensiune de inervație nu este adevărata lor cauză - În aceea mişcarea reacţionară a fost realizată de autor fără nicio atenţie specială pentru aceasta, adică fără a avea o idee continuă despre această mișcare în minte, nu este nimic ciudat sau chiar nou: toate, de exemplu, experimentele de determinare a timpului de diferență (Unterscheidungszeit) sunt așa cu toți experimentatorii Atenția la cursul experienței nu este deloc identică cu tensiunea de inervație din mână care produce reacția Nu este deloc corect să ne îndoim dacă experimentele făcute de autor reprezintă într-adevăr o reacție musculară, deoarece însăși existența și trăsăturile caracteristice ale acestui tip de reacție, descrise acum de atâtea ori de o serie întreagă de experimentatori, au fost inițial indicate tocmai de către autor, în timpul lucrului său comun cu Ludwig Lange și, în plus, pe baza introspecției tot pe baza unei expuneri scrise a obiecțiilor ambilor adversari, iar în unele puncte completate și extinse semnificativ de către contestatar, în comparație cu cele exprimate în cadrul dezbaterii Ed Í* Biblioteca "Runivers" RAPORT

PRIVIND LITIGIUL N N LANGE Pași de senzație Venerabilul adversar cere o descriere a acestor pași; dar autorul nu știe cum este posibil să descrie vreo senzație; se poate indica doar condițiile în care poate fi experimentată o senzație dată, iar acest lucru se face în carte; cel care repetă aceste experiențe va trăi și el aceste senzații Adversarul exprimă în continuare nedumerire față de a doua etapă a senzațiilor vizuale: ce simțim, întreabă el, când senzația unei anumite culori este încă absentă? - Totuși, într-un astfel de caz există încă relații de lumină și umbră și ele constituie a doua etapă a senzațiilor vizuale (vezi p), la care conștiința culorii este încă absentă Într-adevăr, în fiecare senzație de culoare, după cum se știe, se disting intensitatea, saturația și culoarea; prin urmare, dacă în a doua etapă culoarea nu este încă simțită, atunci primele două calități pot fi deja prezente Rolul distincției în determinarea nivelurilor de senzație Adversarul crede că întrebarea dacă suntem activi sau pasivi în trecerea de la un nivel de senzație la altul este lăsată de autor "complet nerezolvată" Dacă, totuși, autorul a afirmat că aceste etape sunt stadii ale senzației (p și urm), atunci este de la sine înțeles că acesta este un proces pur pasiv pentru conștiința noastră Observațiile de la pp ii și - J nu contrazic deloc acest lucru, iar autorul consideră că nedumerirea venerabilului oponent asupra acestui punct a apărut ca urmare a confuziei sale a metodologiei cercetării cu subiecții înșiși Cert este că autorul a determinat timpii de reacție din a doua și următoarea etapă de senzație în felul următor: reactivul a trebuit să se pregătească în prealabil pentru a reacționa numai la senzația cunoscută D; dacă a primit o altă senzație B, atunci nu reacționați: deci, de exemplu, pentru a determina timpul de reacție din a doua etapă a senzației vizuale, reactivul a fost instruit să se aștepte la orice fel de senzație vizuală (nu contează ce culoare) , adică senzații de lumină și umbră; pentru a primi o reacție din a treia etapă a senzației vizuale, reactivul trebuia să se aștepte la o senzație de o anumită culoare, în cazul unei culori diferite, să nu reacționeze; pentru a verifica reactivul, din când în când se introduceau astfel de stimuli de control, la care trebuia să nu reacționeze Prin urmare, Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL H N LANGE în toate acele cazuri în care s-a produs o reacție, aceasta nu a apărut deloc dintr-un sentiment de diferență, ci doar dintr-o corespondență între ceea ce era așteptat și senzația primită; asta inseamna ca aceste experimente, in masura in care privesc inregistrarea reactiilor care au avut loc, nu incheie deloc o diferenta A doua dovadă a aceluiași lucru este împrejurarea că numărul de senzații de control la care nu trebuia să reacționeze nu a afectat durata timpului de reacție: dacă comparația și diferența erau prezente aici, atunci, evident, numărul elementelor comparate , dimpotrivă, ar prelungi procesul (p , , -) Astfel, actele de discriminare nu reprezintă o legătură de mediere între nivelurile de senzație găsite Cu o justificare mult mai mare, adversarul ar putea argumenta că prin metoda de experimente menționată mai sus, procesul de identificare este, ca factor necesar Dar această împrejurare a fost deja indicată în mod repetat de autorul însuși în carte (p - , , , etc), și împreună cu aceasta (la p , §§ și h) suficientă, după cum crede autorul, sunt date , motive pentru care, totuși, nu este mai puțin imposibil de explicat diferența în timpii reacțiilor obținute prin diferențele în timpii de identificare, dar este necesar să le considerăm stadii condiționate ale conștiinței cele mai multe senzații y Simțindu-te diferit Problema sentimentelor de diferență și asemănare este atinsă în disertație numai cu privire la argumentele lui Wundt și

Donders, care sunt legate de metoda de cercetare "asupra legii percepției" Așadar, ideea că sentimentul de diferență are, în comparație cu sentimentul de asemănare, o compoziție secundară și mai complexă, se exprimă doar, ca să spunem așa, în treacăt și ca o ipoteză plauzibilă Dacă această ipoteză este acceptată sau respinsă, nu are importanță pentru studiul legii percepției Dar, fără a prezenta această afirmație ipotetică ca dovedită, autorul nu poate însă admite în niciun fel că obiecțiile care au fost formulate împotriva acestei ipoteze de L M Lopatin au infirmat-o în vreun fel, I) Din faptul că conștiința diferenței necesită mai mult timp în care conștiința identității, desigur, nu urmează neapărat, că prima este mai complexă decât cea din urmă: dar, pe de altă parte, dacă conștiința diferenței este conștiința absenței asemănării, așa cum sugerează ipoteza , atunci trebuie, desigur, să apară mai târziu, fiind o declarație a adunării sentimentelor neapărate* Biblioteca "Runivers" RAPORT PRIVIND LITIGIUL N N LANGE stva; această concluzie a priori a fost confirmată de experimente (la pp -) έ) Adversarul vede un fel de contradicție în faptul că autorul, deși neagă existența unui anumit sentiment al diferenței, recunoaște în același timp un sentiment de inconsecvență între așteptat și real Cu toate acestea, nu există nicio contradicție în acest sens, deoarece simțul intelectual al diferenței este negat și existența unei excitații emoționale corespunzătoare este recunoscută Așa cum trebuie să distingem între sentimentul teoretic de asemănare și entuziasmul sau plăcerea emoțională pe care ne-o dă asemănarea, tot așa și simplul sentiment teoretic al diferenței nu este altceva decât acel complex complex de frică bruscă, surpriză, surpriză, senzații de inconsecvență în acomodarea organul de simț cu impresie căzând asupra lui, mișcări expresive de tremur etc - un complex a cărui existență este recunoscută la pagina : nu există nici aici simțul teoretic al diferenței, recenzia este o anexă specială în carte (p) - i) Teoria judecății Nedumerirea venerabilului oponent cu privire la teoria judecății prezentată în disertație depinde, aparent, de faptul că acesta conferă cercetării psihologice și empirice ale autorului un sens metafizic, ceea ce, însă, aceasta din urmă nu a însemnat deloc Ar fi monstruos să spunem că subiectul judecății este o substanță metafizică Acest termen filozofic de amintire tristă a fost folosit de autor, după cum s-a afirmat în mod expres (la p $), doar pentru a indica faptul că subiectul dintr-o judecată reprezintă adesea un lucru sau un obiect ale cărui proprietăți nu sunt epuizate de nicio serie finită de predicate, adică - e că pot exista întotdeauna, în condiţii noi, predicate noi Dar, desigur, asta nu înseamnă deloc că obiectul nu era doar o sumă de calități, deși nedefinit de mare, și în acest sens autorul a numit subiectul o mărime de altă ordine decât predicate (p) și mărimile de ordin superior sunt totuși mărimi Prima etapă a senzației - un simplu* "impuls în conștiință" - are exact următoarele proprietăți: h, în comparație cu următoarele etape: este ècu "ceva" încă nedeterminat, care mai poate primi orice predicat, și Biblioteca "Runivers" REPORT DESPRE DIOPUT H, n LANGE si toate predicatele încă nu epuizează posibilitățile altora (în condiții noi) Această explicație elimină a doua obiecție a adversarului Dacă subiectul psihologic al judecății ar fi o substanță metafizică, atunci ar fi cu adevărat de neînțeles cum este posibil să se considere subiecte orice etape ale senzației, căci toate aceste etape într-o astfel de interpretare ar fi la fel de predicate Dar dacă subiectul este, din punct de vedere calitativ, același lucru cu predicatele sale, iar diferența lor constă în întindere, atunci este clar că nedefinitul primelor stadii de senzație

și marea diferențiere a etapelor următoare, într-adevăr, sunt în relație subiectului și predicatului și, în plus, în așa fel încât, de exemplu, al doilea pas a existat speranța pentru o materializare mai completă, dar treptată, mediumistă în sesiunile ulterioare La : a m , ședința de spirit s-a încheiat, mediumul a fost trezit fără dificultate de trecerile Dr